

Ulek Xaiya Matyu Bung Matyu

Namua Matyu Bung Xailonginoa

Matyu bung xailongina mala rangua Yudadi bu hatanga maxung sibuna Yesu ina Urana Lipuxing Mogunganama xaung xaitamoxidinga. Waleu sibuna Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibung haruangadinga Urana Xuang Mugamugangamia, daharua ba Urana bagula soxi Lipuxing Mogunganama ma bu xap lipu Isreliamdi muli. Baing Matyu hatanga ba Yesu libu haruangadinga aningona baru.

Matyu xailongina ila muga mana ulek xaiya luwadi luwadi namua na xailongina xai sibuna mana sigi Urana Xuang Mugamugangama xaung Urana Xuang Hauna.

Lipu Buningama

Aposel Matyu bung xailongga li. Bung mana Grik xuana. Ina lipu takis xabinganam tela muga mana Yesu wagi (Matyu 9:9-13). Kimuya Yesu mogu ina Aposel 12 tela (10:1-4). Yuda tela, yan tela Libai (Mak 2:14-15). Bung xailonginoa liwe mana niani AD 60-70.

Haruanga Tuandi

- Yesu bauna hayau xaung bungina wa gara (1:1–2:23)
- Yesu oxatang unggutinganoa (3:1–4:11)
- Yesu tuxu oxatanoa titia Galili (4:12–14:12)

- Yesu yunga Galili saing tubatuba mana titi teladi (14:13–17:20)
- Yesu goxoya mala Galili saing tubatuba muli (17:22–18:35)
- Yesu tuxu oxatanoa titiadi Yudia xaung Peria (19:1–20:34)
- Axamandi disok xaidap teladi muga mana Yesu mati makira (21:1–27:66)
- Urana iti Yesu mesa muli (28:1-20)

Yesu Mugangandi
(Luk 3:23-38)

¹ Alali harua mana Yesu, Urana Lipuxing Mogunganama, mugangandi. Yesu mugangandi Xaitamoxi Debit xaung Ebrahim tang.*

² Ebrahim Aisak tibuna.
Aisak Yekop tibuna.

Yekop Yuda gabu sabangandi xaung kixingindi tibuding.

³ Yuda Peres Sera tang tibuding (ne tang bauding Tema).

Peres Hesron tibuna.
Hesron Ram tibuna.

⁴ Ram Aminadap tibuna.

Aminadap Nason tibuna.

Nason Salmon tibuna.

⁵ Salmon Boas tibuna (bauna Rehap).

* **1:1** Ebrahim Yudadi mugangading mugamugangama. Niani xumana kimu mana Ebrahim mati, Yuda xumana baing Urana mogu Xaitamoxi Debit bu wa etua manadi. Urana baladi ba bagula mogu Debit sibing tela ma kimu mana bu wa etua manadi, saing lipua ba haringinganoa bagula sabanga mana Debit. Haruanga baguli hatanga ba Yesu Kristo lipua naga Urana mogu.

Boas Obet tibuna (bauna Rut).
Obet Yesi tibuna.
⁶ Yesi Xaitamoxi Debit tibuna.

Debit Solomon tibuna (bauna Batsiba, muga
Yuraya haininoa).

⁷ Solomon Rehaboam tibuna.
Rehaboam Abitsa tibuna.
Abitsa Asa tibuna.

⁸ Asa Yehosapat tibuna.
Yehosapat Yehoram tibuna.
Yehoram Usaya muganganoa.

⁹ Usaya Yotam tibuna.
Yotam Ahas tibuna.
Ahas Hesakaya tibuna.

¹⁰ Hesakaya Manasa tibuna.
Manasa Amon tibuna.
Amon Yosaya tibuna.

¹¹ Yosaya Yekonaya xaung kixingindi tibuding
(duwa bungina Babilondi didali Isreldi, dax-
aidi mala titidingia bu duwa lipuxiding salak
yabanamdi).

¹² Kimuya mana Babilondi daxai Isreldi mala
Babilon bu duwa lipuxiding salak ya-
banamdi:

Yekonaya Sealtiel tibuna.
Sealtiel Serubabel tibuna.

¹³ Serubabel Abiud tibuna.
Abiud Eliakim tibuna.
Eliakim Aso tibuna.

¹⁴ Aso Sedok tibuna.
Sedok Akim tibuna.

Akim Eliud tibuna.
¹⁵ Eliud Eliesa tibuna.

Eliesa Matan tibuna.
Matan Yekop tibuna.

¹⁶ Yekop Yosep tibuna. Yosep Maria ayuana.
Maria hayau Yesu, ina duxu ba Urana Lipuxing
Mogunganama.

¹⁷ Baing ina naga, bakbakkadi mana Ebrahim laing Xaitamoxi Debit bing 14, baing 14 mana bungina Debit laing Babilondi daxai Isreldi mala Babilon bu duwa lipuxiding salak yabanamdi, baing 14 mana bungina Babilondi daxai Isreldi mala Babilon laing bungina Urana Lipuxing Mogunganama.

Yesu Hayauxinganoa
(Luk 2:1-7)

¹⁸ Naxuyanga mana Yesu Kristo sok bing bila li. Bauna Maria dahau gabisia mana ba bagula yau Yosep. Ne muga mana tang duwa xauna teguyu, Maria bagu ina ba gamona. Ne Urana Aningonoa haringinganoa libu. ¹⁹ Yosep, lipua lipudi dibagu bila ayuanoa, bing lipu maringing tela. Binabu hau hatumingua ba taxiti haruanga dahau ba. Ne bo ba sina memeya na te, binabu hatum ba taxiti lipudi maxadingia te.

²⁰ Hatum mana malauyu, baing Toxoratamona uleginam tela† sok mana maluxu mibingia. Harua ba, “Yosep, Xaitamoxi Debit garanoa, labu umaxuwau tai mana ulibu doa nabu uyau Maria. Bila ba te. Namua na gara ba wa gamonia bing Urana Aningonoa haringinganoa xap masok.

† **1:20** Muga mana Urana tongtongia lipudi, tongtongia uleginamdi bu duwa lipuxing oxatanamdi long xaiya.

Binabu oxop hainima. ²¹ Baing bagula hayau gara lup tela, saing usina yaya Yesu[†] na, namua na bagula xap lipudi muli sangua kuboluding diandi.”

²² Axadi bagudi li disok bu libu Toxoratomona haruanganoa aningona, harua waleu lipuxing suxunguxunguama[§] Aisaya suxungunia ba:

²³ “Alungu to! Haing nanung tela xabia luba teguyu bagula gamona!
Bagula hayau gara lup tela,
saing bagula duxu ba Imanyuel,[☆]
namuxina ba, ‘Urana wa rangua kira.’”

²⁴ Bungina Yosep mesa, libu haruanga Toxoratomona uleginama tabina, saing xap Maria ila numia bila haininoa. ²⁵ Ne kinu rangua te laing hayau garang lup. Baing sina yaya Yesu na.

2

Lipu Hatung Suxinganamdi Dila Lobu Rangua Yesu

¹ Maria hayau Yesu longga Betlehem wa probinsia Yudia mana bungina Xaitamoxi Herot.

[†] **1:21** Yesu—Mana Yudadi xuadinga, Yesu namuxina bing Urana xapdi muli. **§ 1:22** Urana lipuxing suxunguxunguama Aisaya—Aisaya bung haruanga li niani 700 muga mana Yesu hayauxinganoa. Urana lipuxing suxunguxunguama bing lipu tela baxanga Urana haruanganoa. Bunging teladi baxanga muga mana axamang tela sok teguyu. [☆] **1:23** Aisaya (Aisaia) 7:14

Kimuya, lipu hatung suxinganam teladi* ti-
tidinga wa Yudia karagia ba dima long sabangga
Yerusalem, ² saing duxusunga ba, “Gara wa
Yudadi xaitamoxidinga wa bi? Am gabagu
hatunging hayauxingama† bungina haing, saing
am gama bu am gasabu mana.”

³ Xaitamoxi Herot lungu haruanga baguba,
baing hatum xumana. Yerusalem longgalo
xauna dahatum xumana. ⁴ Tauna, wagi
lipu hananiangamdi yanamidingdi‡ digabu lipu
hanaunaunga tubatubainganamdi dima. Dima
digugunia, baing xusungadi ba, “Urana lipux-
ing suxunguxunguamdi dibaxanga ba Urana
Lipuxing Mogunganama bauna bagula hayau
bi?” ⁵ Dahaxuya ba, “Longga Betlehem mana
probinsia li Yudia, namua na Urana lipuxing
suxunguxunguama Maika bung§ ba:

⁶ “‘O longga Betlehem mana Yudia,
uwa long olang sibuna maluxu’m Yudia te,
namua na yanam tela bagula sok sanguang,
bagula sok lipuxigu Isreldi lipuxiding wasan-
ganama bila lipu tela wasa mana sip-
sipdi.’☆”

* **2:1** lipu hatung suxinganam teladi—Lipuadi li lipu numanuna
telamdi, saing dahatumia hatung kuboludinga dilibu sabalunia
dahatanga baraxintadi bagula disok titia. † **2:2** hatunging
hayauxingama—Bungina dibagu hatung haunua ba sabalunia,
dahatum ba xaitamoxi haun tela bauna hayau. ‡ **2:4** lipu hana-
niangamdi yanamidingdi—Lipuadi ba lipudi dimuga mana lipudi
Urana Numania long sabangga Yerusalem. § **2:5** Maika bung
haruanga ba bila niani 700 muga mana Yesu hayauxinganoa.
☆ **2:6** Maika 5:2

⁷ Baing Herot sina haruanga na lipu hatung suxinganamdi hisangia, xusungadi ba dima rangua. Xusungadi saing xap xabianga mana bunging maringina dibagu hatunga muga. ⁸ Soxidi mala longga Betlehem saing baladi ba, “Ala asai haringina mauli mana gara ba. Abagu laing sup baing agoxoya ma abala nga bu sanga ba ngamala ngasabu mana xauna!”

⁹ Dilungu xaitamoxi haruanganoa laing sup, baing dilauba. Baing hatungga ba muga dibagu karagia, ina muga manadi laing wa mua etua mana longga gara ba wa mana. ¹⁰ Bungina dibagu hatungga ba, gamodingdi diyaha sibuna ba! ¹¹ Disok numia, diluxu saing dibagu gara gabu bauna Maria, baing digung kiding tuxundi mari saing disabu mana. Saking daxaxa tangadingdi saing disina yahanga xaitamoxiamdi na. Disina gol, xai susung saminamdi xaung baxi tela duxu ba mer. ¹² Ne bungina dibo ba digoxoya mala titidingia, dinaxu daxanga xan tela, namua na Urana baladi haringina mibingia ba labu digoxoya mala rangua Herotku tai.

Digiti Mala Isip

¹³ Dila masup baing Toxoratamona uleginam tela sok mana Yosep mibingia. Harua ba, “Umesa! Ugabu gara xaung bauna tung gagiti mala numanuma Isip. Awa la ba laing ngabalang ba sanga mana agoxoya ma, namua na Xaitamoxi Herot bagula sai mana garua bu ung mati.” ¹⁴ Baing ina naga, Yosep mesa, xap gara bauna tang mana yambongga baguba, saing tung digiti mala numanuma Isip. ¹⁵ Duwa la ba

laing Herot mati. Ala baguli libu Toxoratamona haruanguanoa aningona waleu lipuxing suxungunguama Hosea bung ba: “Ngawagi garagua ma sangua numanuma Isip.”^{☆*}

¹⁶ Bungina Herot xabia ba lipu hatung suxinganamdi dituxu murak mana, atin disala buk. Baing soxi lipu haungingamdi mala longga Betlehem xaung longga duwa singia bu dung gara lupdi nianiding luwa saing hawa mati, namua na lipu hatung suxinganamdi dibala mana xaidapka dibagu hatungga sok muga ba. ¹⁷ Kubolu diana li libu haruanga aningona Urana lipuxing suxungunguama Yeremaya bung waleu ba:

¹⁸ “Dilungu waxutu tela longga Rama—
 tangtang saing hatangitangi sabanga.
 Retsel† tangia garandi,
 hauxana mana lipudi ditatua atindi,
 namua na garandi disup ba.”[☆]

Digoxoya Mala Nasaret

¹⁹ Kimuya mana Herot mati, baing Toxoratamona uleginam tela sok mana Yosep mibingia

☆ **2:15** Hosea 11:1 * **2:15** Hosea bung haruanga li mana naxuya mana Urana xap Isreldi sangua numanuma Isip waleu sibuna baru. Baing mana bungina Yesu, xap ma sangua Isip bila Isreldi. † **2:18** Retsel Yekop haininoa, saing Yuda bakbagiding longgalo mugangadinga. Bungina Retsel mati, dikimang longga Rama. Yudadi dibagu Retsel bila ding bading. Mana haruanga li ina wa bila Yuda baundi dusinga sibuna namua na Xaitamoxi Herot lipuxing haungingamdi dung garading kambagindi mati.
 ☆ **2:18** Yeremaya (Jeremaia) 31:15

Isip. ²⁰ Bala ba, “Umesa saing ugabu gara xaung bauna, tung gagoxoya mala numanuma Isrel, namua na lipudi dituba ba disahi gara ba walinganoa dimati masup.”

²¹ Binabu mesa, xap gara bauna tang saing tung dila numanuma Isrel. ²² Ne bungina lungu ba Akelias xap tibuna Herot yabanoa saing sok Yudia xaitamoxidinga, maxuwa mana ila bila ba. Baing Urana sina haruanga na mana mibinga tela, bala ba sanga ba wa titia Yudia te, nam mauxanganoa xap. Binabu diyunga dila titia Galili, ²³ duwa mana long tela duxu ba Nasaret. Alali libu haruanga aningona Urana lipuxing suxunguxunguam mugauamdi daharua mana Lipuxing Mogunganama ba: “Bagula duxu ba lipu Nasaretiam tela.”

3

Lipu Suguangama Yon Xauxau Daxangua (Mak 1:3-8; Luk 3:2-17)

¹ Mana bungina baguba Lipu Suguangama Yon ungguti baxanga haruanganoa Yudia long xoliana. ² Baxanga ba, “Axugia hatumingaimdi, namua na Long Xaiya Yonggaxinoa* wa haxek

* **3:2** Long Xaiya Yonggaxinoa—Matyu bung haruanga li bila Mak Luk tang dibung Urana Yonggaxinoa. Namuxing taininau. Matyu bung Long Xaiya xumana ba xap Urana yabania, namua na Yuda kuboludinga. Yudadi dibo ba dahanggalangia Urana yanoa te, binabu dita axamang tela ba xap yabanoa bila long xaiya. Baing Long Xaiya Yonggaxinoa namuxinoa bing lipudi dibo ba duwa hawa mana Urana, disu mana haruanganoa, xaung dibo ba Urana wa etua mana walingadingdi.

ba.” ³ Ina naga waleu sibuna Urana lipuxing suxunguxunguama Aisaya baxanga mana bungina harua ba,

“Waxutu tela wagi mua long xoliana ba,
‘Axauxau daxangua mana Toxoratamona,
atongtongia daxanga maringindi mana.’”[☆]

⁴ Yon imanginoa ditongtongia mana kamel buxandi, saing goxi waxu asaxa sangganam tela wagigia ulenia. Angianoa bing munrikidi[†] xaung bina bila dungungu langina.[‡] ⁵ Baing Yerusalem di, Yudia long longgalo xaung long longgalo duwa haxek mana Langga Yodan ding dila rangua. ⁶ Baing bungina ditula kuboluding diandi, suguadi mana Langga Yodan.

⁷ Ne bungina bagu Parisi xaung Sadyusi xumana dima mana longga sugua lipudi, harua nadi ba, “Ang bila moxa diang garandi! Gaxarea balang ba aluki mala, agiti Urana ating salianoa ma yu? ⁸ Kuboluim aningondi duwa bi? Muga bing alibu kubolu xai bu hatanga ba axugia hatumingaimdi. ⁹ Heku aharua nam bila li: ‘Kira mugangaroa Ebrahim. § Binabu Urana sanga ba hanggalangia kira te.’ Namua na ngabalang ba Urana sanga ba xugia sianggadi li mala disok Ebrahim bakbagindi. ¹⁰ Urana xauxau masup

☆ **3:3** Aisaya (Aisaia) 40:3 † **3:4** Tabares waxungtuana—munrulidi ‡ **3:4** Dungungu na bila ba, duxu ba bi, saing ditongtongia langing dauyana bu dahaxang hataxudingdi. Baing lipudi daxang xauna. § **3:9** Ebrahim lipu mugamugangam mana Yudadi. Yuda longgalo dahatum ba ding ba lipu yayamdi Urana maxania, ne teladi tegu.

ba hanggalangiang nabu axugia kuboluim diandi te! Bila lipu tela ta galisia matabu xai namuya, bu tui mari saing ting mala yabia nabu aningon te.

¹¹ “Nga ba ngasuguang mana langa bu hatanga ba axugia hatumingaimdi ba. Ning lipu tela ma kimu manga, haringinganoa dali haringingagua. Sanga mana ba ngarai xaing sanggandi te, namua na yanoa dali ngayua sibuna. Bagula suguang mana Urana Aningonoa.* Ne lipu gaxarea dahatum haringina mana te, bagula taudi yabia. ¹² Xauxau ba hata lipu xaidi xaung lipu diandi, bila lipu wit umangang oxatanamdi dihitixiya sangsangdi mana witdi. Bagula gugunia lipu xaidi numania bila lipu oxatamdi digung wit maluxu anginga numania. Ne lipu diandi, bagula taudi maluxu yap subingang teguamia bila ditau sangsangdi.”

Yesu Xap Langa

(Mak 1:9-11; Luk 3:21-22; Yon 1:31-34)

¹³ Mana bungina baguba Yesu yunga titia Galili saing ila mana Langga Yodan bu xap langa Yon rimania. ¹⁴ Ne Yon tuba ba bili. Harua ba, “Baruta uma rangua nga? Taibu ung ba ung gusugua nga!”

¹⁵ Yesu haxuya na ba, “Hatata bing ulibu bila ngaharua, namua na mana daxanga naga talibu Urana murunganoa.” Saking Yon nai mana.

¹⁶ Yesu xap langa masup, baing haing sangua langa. Hata sibuna li long xaiya xaxaina saing

* **3:11** Urana Aningonoa ri mana lipudi mana Pentikos bungina Yesu soxi Urana Aningonoa bu haringia lipudi dinaxu mana. Ubagu Aposel 2:1-4.

bagu Urana Aningonoa ri ma mana bila baxaliku saing rung mana. ¹⁷ Baing waxutu tela sok ma long xaiya, harua ba, “Alali garagu sibuna, nga murugu sibuna mana. Ngayaha sibuna mana.”

4

Satan Tuba Yesu (*Mak 1:12-13; Luk 4:1-13*)

¹ Baing Urana Aningonoa xai Yesu mahaing long xoliana bu xaungadi yanamidinga* tuba. ² Saha mana angingua laing xaidap yambong 40 disup, baing gesagina. ³ Lipu tubaikkama† ma rangua saing harua ba, “Nabu ung Urana Garanoa, bing ubala sianggadi li bu duxugia salanga.”

⁴ Ne Yesu haxuya ba, “Urana Xuanoa harua ba: “Lipudi sanga ba daxap walinga mana salanga ing ganina te. Walinga sibuna ma mana Urana haruangang longgalo dima suxungunia.’✧”

⁵ Baing xaungadi yanamidinga xai mahaing long sabangga Urana inia Yerusalem saing ta mahaing etua sibuna Urana Numang urongania. ⁶ Harua na ba, “Nabu ung Urana Garanoa, bing uhixi mari la li. Namua na Urana Xuanoa harua ba:

* **4:1** xaungadi yanamidinga—haruanga li daxanga tela darua mana Satan. † **4:3** Lipu tubaikkama—Yaya baguli mogu Satan namua na baxanga kubolunoa. ✧ **4:4** Hanaunaunga (Lo) 8:3

“Bagula tabina uleginamdi maung bu duwasa
xai maung.
Bagula ditiung rimadingia
nam utua kima siangia.’✧”

⁷ Yesu haxuya ba, “Urana Xuanoa harua xauna
ba: ‘Labu uta Toxoratamona, Urana ungia,
tubaigiau tai.’✧”

⁸ Baing xaungadi yanamidinga xai mahaing
bimbi eta loam tela saing hatanga xaitamoxidi
yonggaxiding longgalo xaung haringingadingdi
na. ⁹ Baing harua na ba, “Bagula ngasina axadi
li naung bu uwa etua manadi, nabu ugung kim
tuxundi saing usabu manga.”

¹⁰ Baing Yesu harua na ba, “Satan, usauya!
Namua na Urana Xuanoa harua ba:

“Usabu mana Toxoratamona, Urana ungia,
saing utuxu ing oxatanoa ing ganina.’✧”

¹¹ Baing xaungadi yanamidinga sauya, saing
Urana uleginamdi dima dahauli Yesu.

Yesu Ungguti Oxatanoa

¹² Bungina Yesu lungu haruanga ba dita Yon
salak yabania, yunga probinsia Yudia saing ila
titia Galili. ¹³ Muga ila longga Nasaret, baing
yunga saing ila long sabangga Kaperneam, wa
Lang Gamolingana Galili rubinia mana titiadi
Sebulan xaung Naptali. ¹⁴ Alali libu haruanga

✧ **4:6** Olaidi (Buk Song) 91:11-12 ✧ **4:7** Hanaunaunga (Lo) 6:16

✧ **4:10** Hanaunaunga (Lo) 6:13

aningona Urana lipuxing suxunguxunguama
Aisaya bung ba:

15 “Mana titia Sebulan xaung titia Naptali,
lang gamolingang rubinia, Langga Yodan
hataina—
mana titia Galili Yuda Teguan xumana
duwa mana ba—

16 lipuadi ba dirung labiania
dibagu nagung sabanga saxaxangia daxan-
gua.

Baing mana adi duwa titia maxuwanga matiamana
xapdi,
nagung tela saxaxangiadi.”☆

17 Mana bungina baguba saing ila, Yesu
ungguti ba baxanga ba, “Axugia hatumingaimdi,
namua na Long Xaiya Yonggaxinoa wa haxek
ba.”

Lipuadi Yesu Wagidi Muga

(Mak 1:16-20; Luk 5:2-11; Yon 1:35-42)

18 Xaidap tela Yesu haxa Lang Gamolingana
Galili rubinia, baing bagu neng sabangandi—
Saimon duxu ba Pita gabu kixinginoa Andru.
Tang diting amagua lang gamolingania, namua
na dintang lipu xuningamdi. 19 Yesu harua
nadi ba, “Tang gama anaxu manga, saing bagula
ngalibuang asok lipu xuningam mana lipudi.” †

☆ 4:16 Aisaya (Aisaia) 9:1-2 † 4:19 lipu xuningam mana
lipudi—Yesu uxudi bila ba namua na bagula ditubatuba mana
kubolua daxai lipudi dima rangua Yesu bu dinaxu mana xauna.

²⁰ Baing hata sibuna li tang diyunga amagadingdi saing dinaxu mana.

²¹ Haxa moga mala baing bagu neng sabanggang teladi—Sebedi garanoa Yems gabu kixinginoa Yon. Tang duwa maluxu'm waga tela rangua tang tibuding Sebedi, dahamaringia amagadingdi. Yesu wagi mana dingtang dima xauna. ²² Baing hata sibuna li tang diyunga wagadinga xaung tibuding, saing tang dinaxu mana.

Yesu Waxata Galili

²³ Yesu haxa mauli maluxu titia Galili, tubatuba maluxu'm sabungading numandi xaung long longgalo baxanga ulek xaiyua mana Yonggawa. Baing hamaringia businga xangxang longgalo liwe mana lipudi. ²⁴ Naxuyanganoa ila mana titia Siria hataing longgalo, baing lipudi dahau lipu longgalo businga xangxana daxapdi, adi salak sabanga xapdi, adi xaungadi duwa manadi, adi asaxa garanoa haing manadi xaung adi rimading kiding dahamati ma rangua, saing hamaringiadi. ²⁵ Buranga sabangadi mana titia Galili, titia Dekapolis,§ long sabangga Yerusalem, titia Yudia xaung Langga Yodan hataina, ding disu mana.

5

Yesu Baxanga Xaxagania

¹ Bungina Yesu bagu burangadi, haing mana bimbi tela. Rung mari bu tubatuba lipuxindi dinaxu mana, baing dima rangua.

§ 4:25 Dekapolis—namuxina ba long 10.

Kubolu Xaidi
(Luk 6:20-23)

² Baing tubatubadi bila li:

³ “Lipudi daxabia diraxap mana Urana kubol-
 undi, duwa xai,
 namua na Long Xaiya Yonggaxinoa bing
 dingia.

⁴ Lipudi ayangading hatumingadingia mana
 kuboludingdi, duwa xai,
 namua na Urana bagula tatua atidingdi.

⁵ Lipudi diti yadingdi te, duwa xai,
 namua na bagula sina titi longgalo nadi.

⁶ Lipudi dahaxi mana dilibu kubolu maringindi
 bila dahaxi mana anginga lang, duwa xai,
 namua na Urana bagula sina haringinga
 nadi bu dilibu ing murunganoa.

⁷ Lipudi dusinga lipudi, duwa xai,
 namua na Urana bagula usingadi xauna.

⁸ Lipudi dahatumia Urana murunganoa ing gan-
 ina, duwa xai,
 namua na bagula dibagu Urana.

⁹ Lipu aningoxamdi, duwa xai,
 namua na Urana bagula uxudi ba garandi.

¹⁰ Lipudi daxap doa mana kubolu maringindi
 dilibudi, duwa xai,
 namua na Long Xaiya Yonggaxinoa bing
 dingia.

¹¹ “Bungina anaxu manga saing lipudi didau-
 dauang, disina salaga nang xaung dilangua saing
 daharua haruanga diang xangxana mang, awa
 xai. ¹² Ayaha sibuna gamoimia saing ayaha,

namua na haxuyangaim sabanga raguang long xaiya. Ahatumia, waleu disina salak taininau na Urana lipuxing suxunguxunguamdi.

Mosak Xaung Luliana Tubatubainganoa

¹³ “Ang bila mosaga. Ang sanga ba ata lipu titiamdi daxanga maringinia bu walingadingdi didau bila mosak sanga ba hauli angingadi didau. Ning nabu dauyanoa sup, bing aria baru bu mosaga dau muli? Tegu. Mosakka na bila ba sanga mana axamang tela te. Bagula diting mari titia saing lipudi bagula diruha.

¹⁴ “Ang bila lulianoa. Ang sanga ba ahaulip lipu titiamdi ba dibagu daxabia Urana haruangang maxunama. Bila lipudi dibagu long sabanga wa xaxagania nagungindi dilu, sanga ba lipu longgalo dibagu kuboluimdi. ¹⁵ Ne, lipudi ditung nagung tela saing dikaukau minia te. Tegu. Dita mahaing yabania bu sina luliana na lipu numam longgalo. ¹⁶ Bila balau, ata kuboluim xaidi sabasabia bu lipu longgalo dibagudi, bu ding longgalo bagula diti Tibuim long xaiyam yanoa.

Hanaunaunga Tubatubainganoa

¹⁷ “Labu ahatum ba ngama bu ngahitixiya hanaunaunga Urana sina na Moses kimbo lipuxing suxunguxunguamdi haruangadingdiu tai. Tegu. Ngama ba haruangadingdi aningoding. ¹⁸ Maxung sibuna ngabalang ba, laing sabaluna xaung titi disup, hanaunaunga hataing kaxukang tela sanga ba hanggalang monga te. Tegu. Hataing longgalo bagula disok to. ¹⁹ Binabu nabu udali hanaunaunga kaxukang sibung tela

ing ganina saing utubatuba lipu teladi ba dilibu taininau, bagula uwa lipu kimuam sibuna mana Long Xaiya Yonggaxinoa. Ning lipu gaxarea su mana Urana hanaunaungandi saing tubatubadi bagula xap yaya sabanga Long Xaiya Yonggaxinia. ²⁰ Ne alungu to: Parisidi xaung lipu hanaunaunga tubatubainganamdi kuboludinga mana disu mana Urana, nabu adali kubolua ba te, maxung sibuna sanga ba aluxu Long Xaiya Yonggaxinia te!

Ati Salianoa Tubatubainganoa
(Luk 12:58-59)

²¹ “Ang galungu masup haruanga mugangaradi daxap waleu ba, ‘Labu ung lipu tela matiu tai.✧ Nabu ung lipu tela mati, bing bagula uwa haru-angia.’ ²² Ning ngabalang ba lipu gaxarea gamia tela, ina wa haruandia. Baing nabu uharua na tela ba, ‘Ung lipu olang,’ sanga ba Sanhidron Kaunsilidi disuxuyaung. Nabu uharua na tela ba, ‘Kakaham sibuna!’ sanga ba Urana tinggung mari long salakkam yabinia.

²³ “Binabu, nabu uli kabukabu hananiangamia mana Urana Numanoa, uhanania hananiangama mala rangua Urana, saing la ba uhatum muli mana lipu tela wa haruandia maung, ²⁴ bing uyunga hananiangama kabukabu hananiangam rubinia. Ula ulibu lipua ba atin daxaringa to. Sup baing uma uhanania hananiangama mala rangua Urana.

²⁵ “Uhamaringia haruangua sap rangua bixuama xaiung haruandia. Ulibu bungina uwayu

✧ 5:21 Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:13

daxangia, nam ganangana sup, saing taung lipu suxuyangam rimania, ina taung lipu salak yabang wasanganama rimania, saing ina taung salak yabania. ²⁶ Maxung sibuna ngabalaung ba, bagula diyungaung masok sangua sap te. Bagula uwa laing ugim haxuyangama masup to.

Kubolua Kinu Rangua Lipu Gaxarea Uyau Teguyu Ba Tubatubainganoa

²⁷ “Ang galungu masup haruangua ba: ‘Labu ukinu rangua gaxarea uyau teguyu bau tai.’[✧]
²⁸ Ning ngabalang ba lipu gaxarea bagu haing tela xaung maxandi digatila mana, bing libu kubolu diana ba—kinu rangua hatumingania.
²⁹ Nabu maxam rimamo xaiung bu ulibu kubolu diana, bing uhasi uting mala. Nabu sanggam hatainoa hanggalang saing ula long xaiya, bing xai buk. Nam sanggam longgalo duwa bu ditinggung mari long salakkamia. ³⁰ Baing nabu rimam rimamo xaiung bu ulibu kubolu diana, bing utaxiti uting mala. Nabu sanggam hatainoa hanggalang saing ula long xaiya, bing xai buk. Nam sanggam longgalo duwa bu uri long salakkamia.

Yaungua Utuina Tubatubainganoa

³¹ “Lipu teladi daharua ba: ‘Nabu lipu tela bo ba taxiti yaunganoa bing sina xailonga na haininoa ing ganina.’[✧] ³² Ning ngabalang ba lipu gaxarea taxiti yaunganoa, ne haininoa haxa mauli rangua lipu tela te, bing ta haininoa daxanga diania mana yaungua. Baing lipu

[✧] 5:27 Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:14 [✧] 5:31 Hanaunaunga (Lo) 24:1

gaxarea yau haing yaunga taxitinganamga ba libu kubolu diana mana yaunga daxanganoa.

Hau Haruangua Tubatubainganoa

³³ “Haruanga tela muli ang galungu masup mugangaradi daxap waleu ba, ‘Labu utaxiti haruangamau tai. Ulibu haruanga longgalo uhau rangua Toxoratamona.’ ³⁴ Ning ngabalang ba, labu uharingia haruangama xaung haruanga telau tai! Nabu uxu ba long xaiya bu haringia haruangama, ina Urana xaitamoxi kabukabunoa. ³⁵ Baing nabu uxu ba titia, ina longga yagua kindi mana. Baing nabu uharingia xaung Yerusalem, bing alaba long sabanga mana Xaitamoxi Sabanga. ³⁶ Labu uharingia xaung haruanga ‘Mana toxoguau!’ tai, namua na sanga ba uxugia toxolom tela sok usamana kimbo mutuxuna te. ³⁷ Uharua bila li ing ganina: ‘Wane, bagula ngalibu,’ kimbo ‘Tegu. Bagula ngalibu te’. Haruangama sanga ba. Bungina uharingia haruangama xaung haruanga tela, alaba ma rangua lipu diana ba.

Haxuya Kubolua Tubatubainganoa

³⁸ “Ang galungu masup haruanga ba, ‘Nabu lipu tela hanggalangia maxama, bing uhanggalangia inia xauna. Nabu lipu tela taha saha waim tela, bing utaha saha inia xauna.’[✧] ³⁹ Ning ngabalang ba, labu uhaxuya lipua doa maunggu tai. Nabu lipu tela tahaung manggaxobim rimamo, bing uxugia tela rangua xauna.

✧ **5:38** Xapdi Muli (Kisim Bek) 21:24; Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 24:20; Hanaunaunga (Lo) 19:21

⁴⁰ Nabu lipu tela bo ba xaiung haruangia bu xap giminaga ranguaung xaung xap imangim lunama, bing usina imangim maxaxaya na xauna.

⁴¹ Nabu lipu tela bila kiap haxi mana oxoxi xalingindi mala laing kilomita tela, bing oxoxidi laing kilomita luwa. ⁴² Usina na lipu gaxarea xusungaung, saing labu uyamu lipudi dibo ba daxap axamang tela ranguangu tai.

Murum Sibuna Mana Bixuamdi Tubatubainganoa

⁴³ “Ang galungu masup haruanga ba, ‘Ung murung sibuna mana riamdi[✧] saing hauxam sibuna mana bixuamdi.’ ⁴⁴ Ning ngabalang ba: Ang muruim sibuna mana bixuaimdi saing asabu mana lipuadi disina salaga nang! ⁴⁵ Mana kubolua ba, bagula ahatanga ba awa Tibuim wa long xaiya garang sibundi. Namua na sina xaidap lulianoa na lipu diandi xaung lipu xaidi xauna, saing sina kuya mari mana lipu maringindi xaung lipu maringing teguamdi xauna. ⁴⁶ Nabu ung murum sibuna mana lipuadi muruding sibuna maung ing ganina, bagula axap haxuyanga baruamta? Lipu takis xabinganam diandi xauna, dilibu bila ba. ⁴⁷ Nabu ulibu kubolu xai na riamdi ing ganina, bing kuboluma xan tela baru? Lipudi daxabia Urana te xauna dilibu bila ba. ⁴⁸ Binabu alibu kubolu maringing sibuna, bila Tibuim long xaiyam libu kubolu maringing sibuna.

✧ **5:43** Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 19:18

6

Usina Haulingua Na Lipu Raxabinganamdi Tubatubainganoa

¹ “Amaxania. Labu alibu kuboluim xaidi lipudi maxadingia bu dahatum xai manggu tai. Nabu alibu bila ba, bing haxuyangaim te rangua Tibuim wa long xaiya.

² “Binabu bungina usina yahangua na lipu raxabinganam tela, labu uhabingia sabanga manau tai. Labu asoxi lipudi diyup toxidi muga mang mana Yudadi sabungading numandi xaung mana daxangadiu tai. Lipu manang luwadi dilibu bila ba bu lipudi dibagu, diti yadingdi. Maxung sibuna ngabalang ba, daxap haxuyangadinga masup. ³ Ne ung ba, bungina usina haulingua na lipu haxugindi, labu uyunga lipudi daxabia baraxinta ulibu tai. ⁴ Usina yahangamdi hisangia, baing Tibum, ina xabia axamang hisangam longgalo, bagula haxuya kuboluma.

Sabunga Tubatubainganoa

(Luk 11:2-4)

⁵ “Baing bungina asabu, labu alibu bila lipu manang luwadi dilibu tai. Ding diyaha sibuna mana disabu mana daxanga sokindi kimbo Yudadi sabungading numandi bu lipudi dibagudi. Maxung sibuna ngabalang ba, daxap haxuyangadinga masup. ⁶ Ning bungina usabu, uluxu numam lunia, uriba xalua saing usabu na Tibum, ina lipu tela bagu te. Bagung mana longga lipu tela sanga ba bagung te, saing bagula sina haxuyangua naung. ⁷ Baing bungina usabu, labu

uharua harua olang bila lipudi daxabia Urana te dilibu tai. Dahatum ba nabu daharua haruanga marang xumana, bing urana dingiadi bagula dilungudi. ⁸ Labu awa bila dinggu tai, namua na Tibuim xabia rangrang axadi araxap manadi muga mana axusunga. ⁹ Binabu asabu bila li:

“Tibumam, uwa long xaiya,
yama am gabo ba lipu longgalo dahatum ba maringing sibuna.

¹⁰ Yonggaxima bing ma.

Am gabo ba lipu titiamdi dilibu ung murungama,
bila dilibu long xaiya.

¹¹ Uliam anginga sanga mana xaidapka baguli.

¹² Uyunga kubolumam diandi,
bila am gayunga lipu longgalo kuboluding
diandi dilibudi mam.

¹³ Saing labu uyungam mala tubaigiau tai,
ning oxopkam muli sangua lipu diana ri-
manoa.*

¹⁴ “Nabu ayunga lipudi kuboluding diandi
bungina dilibudi mang, bing Tibuim long
xaiyama bagula yunga kuboluim diandi xauna.

¹⁵ Ning nabu ayunga lipudi kuboluding diandi te,
bing Tibuim bagula yunga kuboluim diandi te.

Saha Mana Angingua Tubatubainganoa

¹⁶ “Bungina asaha mana angingua, labu al-
ibu bagungaimdi ayangading bila lipu manang

* **6:13** Buninga teladi disigi haruanga baguli: Namua na Yongga xaung haringinga xaung ralana bing ungiadi ing ganina bungingbunginalo. Maxung sibuna.

luwadi dilibu tai. Dituba ba ramramoding ayangading bu lipudi daxabia ba disaha mana angingua. Maxung sibuna ngabalang ba, daxap haxuyangadinga masup. ¹⁷ Ning bungina asaha mana angingua, ahitia toxoloimdi xaung adamia ramramoimdi. ¹⁸ Baing bagula lipudi dibagu daxabia te asaha mana angingua. Tibuim, ina lipudi dibagu te, ing ganina bagula bagu. Baing Tibuim, ina bagu axamang longgalo hisangia, bagula haxuya nang.

Siang Xaung Xalaxaladi Tubatubainganoa

¹⁹ “Labu agugunia xalaxaladi mang la li titiau tai, longga binadi daxangdi xaung rosiandi dahanggalangiadi, longga lipu hanaunggamdi dutu saha ramanga dahanai. Tegu. ²⁰ Agugunia xalaxaladi† long xaiya, longga binadi daxangdi te xaung rosiandi dahanggalangiadi te, longga lipu hanaunggamdi dutu saha ramanga dahanai te. ²¹ Longga xalingimdi duwa mana, la ba murungaima wa xauna.

²² “Maxua bila sangga nagunginoa. Nabu maxaimdi daxai, luliadinga saxaxangia sanggaim longgalo. ²³ Ne nabu didoa, sanggaim longgalo bagula dibaxagi mana labianoa. Baing nabu

† **6:20** Yesu harua mana xalaxaladi bila siang, imangdi xaung numadi te. Harua mana axadi Urana harua ba xai sibuna manadi. Axamandi bila tahauli teladi mana Yesu yanoa, talibu kubolu maringina, tasu mana Urana haruanganoa xaung murura sibuna mana Urana. Nabu talibu axamandi bila ba, kimuya Urana bagula haxuya nakira xaung axamandi bila tarung xai rangua, gamoradi duwa mosiu xaung tawa gamogamu taininau rangua lipuxindi.

lulianoa lu maluxu mang laba, bing labiana ba tubu baru!

²⁴ “Lipu tela sanga ba waxata mana lipu haringing luwa te, namua na bagula murung sibuna mana tela saing hauxang sibuna mana tela, kimbo bagula waxata xai mana tela saing atin didoa mana tela. Bila balau, sanga ba awa hawa mana Urana xaung xalaxaladi xauna te.

Labu Ahatum Xumanau Tai
(Luk 12:22-31)

²⁵ “Binabu ngabalang ba, labu ahatum xumana mana walingaimdiu tai, axang baraxintau, anung baraxintau, kimbo mana sanggaimdiu, asau baraxintau tai. Walinga axamang angingam ing ganina te. Sangga axamang imanggam ing ganina te. ²⁶ Ahatumia mangdi: Duxuma te, daxauya te, digugunia angiatinga numa guguniangamia te. Ne Tibuim long xaiyam haxangdi. Baing ang gadalidi maxania! ²⁷ Baruta? Sanga ba hatumingaim xumana sigi xaidap taininau mana walingaimdi? Tegu!

²⁸ “Baing baruta ahatum xumana mana imangdi? Ahatumia haidangadi, dahaing baru. Duwaxata te, ditongtongia imangdingdi te. ²⁹ Ning ngabalang ba, haidangadi ba gumangidinga xai sibuna mana Xaitamoxi Solomon[†] yauyaungandi, ina waleu yauyau xai sibuna ba. ³⁰ Nabu Urana libu bila ba mana haidanga abungindi, hatata duwa, ne buragina

[†] **6:29** Solomon Xaitamoxi Debit garanoa saing xalingindi didali Yudadi xaitamoxiding longgalo.

lipudi ditaudi yabia, bing maxung sibuna bagula yauyauang xai sibuna. Ang hatumingaim haringina kaxukana buk!

³¹ “Binabu labu ahatum xumanau mana axadi bau tai. Labu aharia bila liu tai: ‘Bagula taxang baraxinta?’ kimbo ‘Bagula tanung baraxinta?’ kimbo ‘Bagula tasau baraxinta?’ ³² Namua na lipudi daxabia Urana te disaisai mana axadi ba, saing Tibuim long xaiyama xabia ba araxap manadi. ³³ Ne asai mana Urana Yonggaxinoa xaung kubolung maringina muga mana axamang longgalo, bing bagula uliang mana axadi ba xauna.

³⁴ “Binabu labu ahatum xumana mana buraginau tai, namua na buragina bagula xap ing sibuna mauxangandi dima. Hatata mauxangandi sanga mana hatata.

7

Labu Usuxuya Lipu Teladiu Tai (Luk 6:41-42)

¹ “Labu asuxuya lipu teladiu tai bu Urana suxuyang xauna te. ² Namua na Urana bagula suxuya kuboluimdi mana kubolua asuxuya teladi mana. Raguna ahatumia bungina asuxuya lipudi bing raguna taininau Urana bagula hatumia bungina suxuyang.

³ “Baruta ubagu xai sangsangina wa riama maxania, ne uhatumia tuxa wa ung sibum maxamia te? ⁴ Baruta uharua na riama ba, ‘Riagu, ngabo ba ngaunia xai sangsangina sangua maxama,’ bungina tuxua wa ung sibum maxamia? ⁵ Ung lipu manang luwa, muga bing

unia tuxua sangua maxama, baing kimuya sanga ba ubagu maringina bu unia xai sangsangina sangua riama maxanoa.

⁶ “Labu asina axamang Urana iniadi na lipudi duwa bila komadiu tai, nam duxugia dawasoso nang. Labu ating yauyaungaim xai sibundi rangua lipudi duwa bila buxudi, nam dahatumiadi te saing diruharuhadi.

Sabunga Kubolung Xaiyua
(Luk 11:9-13)

⁷ “Axusunga xusunga bing bagula Urana uliang. Asaisai bing bagula abagu. Aringring bing bagula xalua xaxaina mang. ⁸ Namua na lipu gaxarea duxusunga bing bagula daxap. Lipu gaxarea disai bing bagula dibagu. Saing lipu gaxarea diringring bing xalua bagula xaxaina manadi.

⁹ “Nabu angia tela garanoa xusunga tibuna mana salanga, bing bola tibuna bagula ulia maramara? Tegu. ¹⁰ Kimbo nabu xusunga mana song tela, bing bola tibuna bagula ulia moxa? Tegu sibuna. ¹¹ Tauna, ang ba lipu kubolu dianamdi, ning ang gaxabia xai mana aulia garaimdi yahanga xaidi. Baing ina naga, Tibuim wa long xaiya bungingbunginalo dali kuboluimdi, binabu bagula sina yahanga xai sibundi na lipu gaxarea duxusunga manadi!

¹² “Binabu baru kubolunta abo ba lipudi dilibu mang, bing alibu taininau manadi. Alali bing namua naga mana hanaunaunga longgalo Moses bungdi, xaung namua naga mana haruanga

longgalo Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibungdi waleu.

Gamgaminga Xaluxing Hisiangana

¹³ “Sanga ba aluxu Urana Yonggaxinia mana xalu hisianganoa ing ganina. Daxanga ila long hanggalangiangamia tubu, xaluxinoa sabanga, saing lipu xumana diluxu mana. ¹⁴ Ning xalua ila walinga bing kaxukang sibuna, saing daxanganoa makasa mana lipudi dinaxu mana, saing lipu unrangina ing ganina disok mana.

Xai Marandi

¹⁵ “Amaxania mana lipudi dilangua duwa Urana lipuxing suxunguxunguamdi. Dima ranguang daharua haruanga xai sibuna bu dituxu murak mang. Ding bila koma abungindi disau sipsip sanggadingdi bu dila haxek mana sipsipdi bu dahanggalangiadi. ¹⁶ Bagula axabia dilangua baru? Ahatumia xaidi. Sanga ba axabiadi mana maradingdi. Lipudi dikiri wawai mana waxu ruxunamdi te, dikiri unggak mana axexu te.* ¹⁷ Bila balau, xai xai ua marang xaidi, ne xai diana ua marang diandi. ¹⁸ Xai xai sanga ba ua marang diandi te, saing xai diana sanga ba ua marang xaidi te. ¹⁹ Baing xai longga dua marang xaidi te, dituidi mari saing ditingdi mala yabia. ²⁰ Baing ina naga, bila abagu xai marandi saing axabia xaiya na bila baru, baing sanga ba axabia lipudi mana kuboludingdi xauna.

* **7:16** Grik xuana—Lipudi dikiri wain marandi mana waxu ruxunamdi te, dikiri xaiya pik marandi mana axexu te. Am gaxugia wawai xaung unggak namua na kira Matodi taxabia wain marandi xaung xaiya pik xai te.

21 “Lipu longgalo duxu nga ba, ‘Toxoratomona ngayua,’ bagula diluxu Long Xaiya Yonggaxinia te. Tegu. Lipu gaxarea dilibu Tibugu wa long xaiya murunganoa ing ganina bagula diluxu. 22 Mana Xaidap Suxuyangam lipu xumana bagula daharua nanga ba, ‘Toxoratomona ngayua! Am gaxap Urana suxungunoa saing am gabaxanga yamia, saing mana yama am gasuka xaungadi mala xaung am galibu axamang haringing xumana yamia!’ 23 Baing bagula ngabaladi rangrang ba, ‘Ngaxabiang te. Asauya nga alauba, ang lipu kubolu dianamdi!’

Lipu Tongtongiangam Hatumingang Maringina Xaung Kakahana
(Luk 6:47-49)

24 “Binabu lipudi dilungu haruangagudi saing dilibudi, ding bila lipu xabianga maringinam tongtongia numanoa etua long sianggamia. 25 Kuya mu, langa si, saing yanga yubua sabanga mana numa ba, ne galaina mari te, namua na tuxadi dili etua mana siangdi. 26 Ne lipudi dilungu haruangagudi saing dilibudi te, ding bila lipu kakahana tongtongia numua etua ulungulandia. 27 Kuya mu, langa si, saing yanga yubua sabanga mana numa ba, saing galaina mari xaung bibinga sabanga.”

28 Bungina Yesu sahi haruanganoa, burangadi dihixi mana tubatubainganoa, 29 namua na tubatubadi xaung haringinga sibuna, bila lipuxiding hanaunaunga tubatubainganamdi te.

8

Yesu Hamaringia Lipu Saksaxama (Mak 1:40-44; Luk 5:12-14)

¹ Yesu yunga xaxagana saing ri mala, baing buranga sabangadi disu mana. ² Lipu saksaxam tela ma saing gung king tuxundi mari maxania saing harua ba, “Toxoratamona, nabu ung murum, ung sanga ba usahi busingagua bu ngasok sigixinga.”*

³ Baing Yesu ta rimanoa mala saing ring. Bala ba, “Nga murugu, usok sigixinga!” Hata sibuna li businga saksaxa sup mana. ⁴ Baing Yesu harua na ba, “Labu ubala lipu tela manau tai. Ne muga ula, uhatangaung na lipu hananiangama. Hatata usok xai, bing usina hananianga mana sigixingama bila Moses hanaunau ba, binabu lipudi bagula daxabia ba busingama sup.”†

Lipu Haungingam 100 Yanamidinga Hatumin- gang Haringina (Luk 7:1-10)

* **8:2** Bunging xumana haruanga sigixinga namuxing luwa. Namuxing tela bing sanggadi disigixinga, axadi duwa sabasabia. Namuxing tela bing lunia sigixinga. Nabu lipu tela xap businga saksaxam, bing musuna sabasabia xaung lunia, binabu sanga ba hanania mana Urana te. Hanaunaunga harua bila ba. Baing ina naga, lipu tela xap businga saksaxam bing musuna Urana maxania. † **8:4** Hanaunaunga hanaunau ba lipu hananiangam tela bagu lipu saksaxam muga bu suxuya ba sok xai, kimbo tegu. Nabu lipu hananiangama baxanga maxuna, bing lipua muga busi sanga ba hanania sipsip tela saing lipu hananiangama bagula baxanga ba sigixinga Urana maxania dup.

⁵ Bungina Yesu luxu long sabangga Kaperneam, Rom lipu haungingam 100 yanamiding tela ma rangua, saing xusunga mana haulingua. ⁶ Harua ba, “Toxoratamona, lipuxigu oxata olanggam kinu uxaingia, king rimandi dahamati, saing salak sabanga xap.”

⁷ Yesu harua na ba, “Bagula ngama ngasahi businganoa.”

⁸ Ne Rom lipu haungingam 100 yanamidinga haxuya na ba, “Toxoratamona, nga lipu xai te sanga mana uluxu numagia. Ne usina haruanga ing ganina baing lipuxigu oxata olanggam bagula sok xai muli. ⁹ Ngaxabiau, namua na nga xauna ngawa hawa mana lipuxigu yayamdi, saing lipu haungingam duwa hawa manga, disu mana haruangagua xauna. Ngabala tela ba, ‘Ula,’ saing ila. Ngabala tela ba, ‘Uma,’ saing ma. Ngaharua na lipuxigu oxata olanggama ba, ‘Ulibu bila li,’ saing libu.”

¹⁰ Yesu lungu laing sup, saing hixi mana. Harua na lipudi disu mana ba, “Maxung sibuna ngabalang ba, hatuminga haringina li sabanga baing! Ngabagu bila li mana Isrel tela te.

¹¹ Ngabalang ba, Yuda Tegum xumana mana titi hataing longgalo—mana sanga karaga xaung yuwaxa—bagula dima dirung rangua Ebrahim, Aisak, Yekop tung mana taungua Long Xaiya Yonggaxinia. ¹² Ne Isrel xumana—adi Urana xauxau taungua manadi—bagula tingdi mala sabasabia, labiania, longga lipudi ditang haringina saing digaxu waidingdi.”

¹³ Baing Yesu harua na Rom lipu haungingam 100 yanamidinga ba, “Ugoxoya mala numia.

Bagula sok bila uhatum haringina bagula sok.”
Baing ina naga, lipuxing oxatama sok xai taxa
mana bungina baguba.

Yesu Sahi Lipu Xumana Busingadingdi
(Mak 1:29-34; Luk 4:38-41)

¹⁴ Yesu ila luxu Pita numania, baing bagu
Pita haininoa bauna kinu uxaingia, busi saing
sanggandi disala. ¹⁵ Yesu ring rimanoa saing
sangga salianoa sup. Baing mesa saing xauxau
angingua mana Yesu.

¹⁶ Yambongguba baing lipudi daxap lipuadi
xaungadi duwa manadi ma, baing suka xaun-
gadi mala mana haruanganoa, saing sahi
lipu busingamdi busingadingdi. ¹⁷ Alali libu
Urana lipuxing suxunguxunguama Aisaya haru-
anganoa aningona:

“Xap busingaradi mala
saing unia busingara mauxangandi.”✧

Kubolua Tabo Ba Tanaxu Mana Yesu
(Luk 9:57-60)

¹⁸ Yesu bagu buranga taxiya, baing bala
lipuxindi dinaxu mana ba dikisi lang gamolin-
gang hataina. ¹⁹ Baing lipu hanaunaunga tu-
batubainganam tela ma rangua, saing harua na
ba, “Lipu Tubatubaingam, long baruamta ula
mana, bagula nganaxu maung baing.”

²⁰ Yesu haxuya ba, “Koma abungindi ding
ginangiding, mangdi ding numading, ne Lipua
Ma Rangua Urana ina numang te ba kinu.”

✧ **8:17** Aisaya (Aisaia) 53:4

²¹ Lipu tela naxu mana Yesu harua na ba, “Toxoratomona, uyunga nga bu ngala ngakimang tibugu to.”

²² Ne Yesu bala ba, “Lipudi dahatum haringina manga te duwa bila dimati Urana maxania. Uyunga lipuadi ba dikimang matiadingdi, ne ung ba unaxu manga.”

Yesu Harua Saing Tega Manilu

(Mak 4:36-41; Luk 8:22-25)

²³ Baing Yesu haing wagia saing lipuxindi dinaxu mana disu dahaing xauna. ²⁴ Hata sibuna li, malasusabanga mesa lang gamolingania, saing rubadi dimakmatuxuya maluxu wagia. Ne Yesu kinu'm tabu. ²⁵ Lipudi dinaxu mana dila dahaunghaung, daharua ba, “Toxoratomona, uhau-liam! Tabo ba tangarauba!”

²⁶ Harua nadi ba, “Baruta amaxuwa? Hatumingaim haringina kaxukana buk!” Baing mesa saing bili yanga xaung rubadi. Baing ina naga, tega manilu sibuna.

²⁷ Lipuadi ba dihixi mana saing duxusunga ding ba, “Lipua li ina baru? Tabina lipudi ding ganiding te. Tabina yanga rubadi tang xauna, saing tang disu mana haruanganoa.”

Yesu Hamaringia Lipu Luwa Xaunga Duwa Manadi

(Mak 5:1-17; Luk 8:26-37)

²⁸ Yesu ila sok lang gamolingang hataina mana longga Gadaradi titidinga, baing lipu luwa xaungadi duwa manadi ba disok sangua guhadi gobagoba dima digugunia. Dingtang abunging sibundi, binabu sanga ba lipudi dahaxa mana

daxanga ba te. ²⁹ Duwagi ba, “Urana Garanoa, bagula uraxata mam? Xaidap salak sinaiginama ma teguyu, ne bola uma la li bu usina salak sabanga mam, bo?”

³⁰ Ne buxu nangnang bakbak sabanga tela dis-
o-ya mua haxek monga. ³¹ Xaungadi duxusunga Yesu haringina ba, “Nabu usukam mala, bing usoxiam maluxu’*m* buxu nangnang bakbakka ba.”

³² Harua nadi ba, “Tauna, alauba.” Baing ina naga, disok sangua saing diluxu mana buxudi, saing buxu nangnang bakbak longgalo diluki haringing sibuna mari long diania maluxu lang gamolingania, saing dingara langia. ³³ Lipu buxu wasanganamdi diluki mala, dila mana longa saing dibaxanga axadi ba, dibaxanga baraxinta sok mana lipu luwa menau xaungadi duwa mana dingtang ba xauna. ³⁴ Baing lipu longgalo mana longga ba disok ma bu dibagu Yesu. Dibagu laing sup, baing duxusunga haringina ba sauya titidinga.

9

Yesu Hamaringia Lipu Tela King Rimandi Dahamati

(Mak 2:3-12; Luk 5:18-26)

¹ Yesu haing wagia. Dikisi lang gamolingana saing diri yabania.* ² Lipu teladi daxap lipu tela king rimandi dahamati ba ma rangua, kinu uxaingia. Yesu bagu hatumingading haringina,

* **9:1** yabania—Yesu yunga yabang sibuna saing ila wa long sabangga Kaperneam mana bungina baguli.

baing harua na lipu king rimandi dahamati ba, “Garagua, gamoma sanga ba wa mosiu! Kubolum diandi disup.”

³ Ne lipu hanaunaunga tubatubainganam teladi daharua nading ba, “Lipua li harungia Urana!”

⁴ Yesu xabia hatumingadinga, binabu xusun-gadi ba, “Baruta ahatum diana gamoimia bila ba? ⁵ Baru haruanganta mosiu mana ngaharua: ‘Kubolum diandi disup’ kimbo ‘Umesa uhaxa’? ⁶ Ning hatata bagula ngahatanga nang ba Lipua Ma Rangua Urana ina sanga haringinga etua mana titia li bu yunga kubolu diandi.” Saking harua na lipua king rimandi dahamati ba, “Umesa, oxop uxaingama saing ula numia.” ⁷ Baing ina naga, lipua mesa saing ila numania. ⁸ Buranga dibagu, baing dihixi mana. Baing diti Urana yanoa mana sina haringinga sabanga xaung yaya na lipu tela bu libu bila ba.

Yesu Wagi'm Matyu
(*Mak 2:14-17; Luk 5:27-32*)

⁹ Yesu sauya longga ba, saing haxa mala. Baing bagu Matyu† rung mua numa takis xabin-ganamia. Yesu bala ba, “Unaxu manga.” Baing ina naga, Matyu mesa saing naxu manauba.

¹⁰ Matyu xusunga Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana ba dima daxang rangua. Baing lipu

† **9:9** Matyu bung xailongga li, ne su mana lipu naxuyangam kuboludinga saing harua “Matyu”, ne harua “nga” te. Naxuya maina, naxuya mana lipu tela te.

takis xabinganam xumana[†] digabu lipu kubolu dianam xumana dima xauna. ¹¹ Parisidi dibagu, baing duxusunga lipuxindi dinaxu mana ba, “Baruta lipuxim tubatubaingama xang rangua lipu takis xabinganamdi xaung lipu kubolu dianamdi?”

¹² Yesu lungu haruanga baguba, baing harua ba, “Lipu baxiamdi dahauli lipu businga teguamdi te. Tegu. Dahauli lipu busingamdi.”

¹³ Harua muli ba, “Ala atubatuba mana Urana Xuanoa li namuxinoa: ‘Nga murugu mana ausinga lipudi. Nga murugu mana hananiangadi te.’[☆] Namua na ngama ba ngawagi lipu maringindi te. Tegu. Ngama ba ngawagi lipu kubolu dianamdi.”

Duxusunga Yesu Mana Kubolua Disaha Mana Angingua Ba

(Mak 2:18-22; Luk 5:33-39)

¹⁴ Kimuya Lipu Suguangama Yon lipuxindi dinaxu mana dima rangua Yesu saing duxusunga ba, “Bunging xumana am xaung Parisidi am gasaha mana angingua bu am gahatanga ba am gabo ba Urana yaha mam, ning lipuximdi dinaxu maung ba tegu. Baruta?”

¹⁵ Yesu haxuya ba, “Nabu lipu tela hatata bo ba yau. Riandi sanga ba dusinga bungina wauyu ranguadi baru? Tegu. Kimuya bungina lipu teladi daxap lipua ba mala sangua

[†] **9:10** lipu takis xabinganam xumana—Yudadi hauxading sibuna mana lipu takis xabinganamdi namua na dituxu gabman Rom oxatadinga. Bunging xumana dahaxi mana daxap siang xumana rangua lipudi, didali Rom hanaunaungandi, saing dituxu siang dalingamdi nading. [☆] **9:13** Hosea 6:6

ding, mana bungina baguba bagula disaha mana angingua.”§

¹⁶ “Lipu tela labu raga imang hataing xabating-gang tela mana imang muganguau tai, namua na bungina damia, hataina ba bagula xating saing sing imang mugangua, saing singingua bagula tubu. ¹⁷ Ne lipudi labu digua wain hauna mari mana meme sanggang mugangadiu tai.* Nabu dilibu bila ba, bing wain hauna bagula sing saha meme sanggandi, wain bagula matuxuya masup mari, saing meme sanggandi bagula didoa. Tegu. Wain hauna bing digua mari mana meme sanggang haundi. Binabu dintang xauna duwa xai.”

Yairus Nanuhanginoa Xaung Hainga Ina Ring Yesu Imanginoa

(Mak 5:22-43; Luk 8:41-56)

¹⁸ Yesu harua muauyu, baing lipu yayam tela† ma gung king tuxundi maxania saing harua ba, “Nanuhangigua hatata sibuna li mati. Ne uma uta rimama mana, baing bagula wa muli.”

§ 9:15 Yesu harua haruanga babung tela. Babuna bing ina bila lipua bo ba yau, saing lipuxindi dinaxu mana bila riandi. Xai te nabu lipudi disaha mana angingua bungina duwa yaunga taungania. Bungina Yesu wa rangua lipuxindi dinaxu mana, disaha mana angingua te. Ne kimuya disaha mana angingua.

* 9:17 Waleu, Yudadi dirugi meme sanggana, diraga saking digua wain mana. Bila nanggoladinga. Bungina ditongtongia wain haunua, bing wain salalanga. Ne meme sanggang muganga sanga salalanga xauna te. Nabu meme sanggang hauna, bing sanga mana salalanga. † 9:18 lipu yayam tela—Lipua li Yairus, lipu yayam mana Yudadi sabungading numang tela. Ubagu Mak 5:22.

19 Yesu mesa saing ila rangua, lipuxindi dinaxu mana xauna.

20-21 Hata sibuna li haing tela siba ri mua mana niani 12 ma sok ubunia. Harua naina ba, “Nabu ngaring imanginoa ing ganina, bagula ngasok xai muli.” Binabu ring imanging sihinoa.

22 Yesu xugia mala rangua saing bagu. Harua ba, “Nanuhangigua, gamoma sanga ba wa mosiu. Hatumingam haringina hamaringiaung.” Baing haingga ba sok xai taxa mana bungina baguba.

23 Bungina Yesu luxu lipu yayam numania, bagu lipu panggeriang yubinganamdi diyup olai usingangamdi digabu buranga dibibi sabanga.

24 Harua ba, “Asauya. Haing nanunoa mati te, kinu’m tabu ing ganina.” Ne dimasiswa.

25 Kimuya mana ditadi sabasabia, Yesu luxu mala saing tuxu rimanoa, saing haing nanuna ba mesauba. 26 Naxuyanga li sup mala titia baguba.

Yesu Hamaringia Lipu Luwa Maxa Haxatiandi Xaung Lipu Tela Suxungunoa Mumguti

27 Yesu sauya longga baguba, baing lipu luwa maxa haxatiandi tang disu mana, saing duwagi ba, “Xaitamoxi Debit Garanoa ba, † usingamtam!”

28 Diluxu’m numa wa mana ba, baing Yesu xusunga dingtang ba, “Tang gahatum haringina ba sanga ba ngahamaringangtang?” Tang dahaxuya ba, “Toxoratamona, wane!”

29 Baing ring tang maxadingdi saing harua ba, “Mana namua ahatum haringina ba, bing bagula maxaimdi disok xai.” 30 Baing maxading daxaxa

† 9:27 Debit Garanoa—yaya tela mana Urana Lipuxing Mogun-ganama, lipua Urana mogu bagula sok mana Debit bakbaginoa.

ding, saing tang dibagu muli. Baing Yesu baladi haringina ba, “Labu tang gaharua na lipu tela mana baguliu tai.” ³¹ Ning tang disok dinaxuya naxuya mauli mana titia ba hataing longgalo.

³² Tang disok mala, baing lipu tela xaunga wa mana xaung sanga ba harua tate daxap ma rangua Yesu. ³³ Yesu suka xaungua mala masup, baing lipua menau mumguti ba harua. Baing buranga dihixi mana, daharua ba, “Waleu ma, axamang tela bila li sok Isrel te.”

³⁴ Ne Parisidi daharua ba, “Suka xaungadi mala mana xaungadi yanamidinga haringinganoa.”

Lipu Oxatam Xumana Buk Te

³⁵ Yesu haxa mauli mana titia ba long sabangadi long kaxukandi, tubatuba maluxu'm Yudadi sabungading numandi, saing baxanga baxanga ulek xaiyua mana Urana Yonggaxinoa. Saing hamaringia businga xangxang longgalo. ³⁶ Bungina bagu burangadi, usingadi namua na mauxangandi daxapdi xaung sanga ba dahauli ding te, bila sipsipdi doxola mana lipuxiding wasangama. ³⁷ Baing harua na lipuxindi dinaxu mana ba, “Lipudi daxauxau masup ba dilungu haruangagua bila xauyanga sabanga wa umangia, ne lipu oxatam xumana buk te. ³⁸ Binabu asabu na umanga Moxonoa ba soxi lipu oxatamdi mala bu daxauya umanganoa.”

10

Yesu Soxi Aposel 12 Mala

(Mak 3:16-19, 6:8-11; Luk 6:14-16, 9:3-5, 10:4-12; Aposel 1:13)

¹ Yesu wagi lipuxing 12 dinaxu mana ba dima rangua saing sina yaya nadi bu disuka xaungadi mala xaung bu disahi businga xangxang long-galo.

² Aposel 12 ba yadingdi bing:

muga, Saimon (duxu ba Pita),

kixinginoa Andru,

Yems (Sebedi garanoa),

kixinginoa Yon,

³ Pilip,

Bartolomyu,

Tomas,

Matyu (lipu takis xabinganama),

Yems (Alpias garanoa),

Tadius,

⁴ Saimon (duxu ba Selat, namua na bakbagindi dibo ba disuka Romdi mala),

Yudas Iskariot (ina ta Yesu bixuandi rimadingia).

⁵ Yesu soxi aposel 12 mala xaung hanaunaunga bagudi li: “Labu ala rangua Yuda Teguamdi kimbo longgadi mana Samariadiu tai. Tegu. ⁶ Ala rangua Isreldi—Urana sipsibindi dahanggalang.

⁷ Ala abaxanga nadi haruanga baguli: ‘Long Xaiya Yonggaxinoa wa haxek ba.’ ⁸ Ahamaringia lipu busingamdi, alibu matiadi ba dimesa muli, ahamaringia lipudi saksaxa xapdi ba, saing

asuka xaungadi mala. Haulingua axap rangua Urana, axap olang. Binabu asina haulingua olang na lipudi xauna. ⁹ Labu arai sianga ranguanggu tai—gol te, silba te, kimbo siang tela te. ¹⁰ Labu arai tanga, imang tela muli, xai sanggandi muli, kimbo tukiui tai. Labu axapdi malau tai, namua na lipudi dituxu oxatua bing sanga ba daxap haulingua rangua lipuadi dahaulidi.

¹¹ “Long sabanga long kaxukang baruamta aluxu mana, bing asai mana lipu xai maringing tela wa la ba, saing awa mana numanoa laing ayunga longga baguba. ¹² Bungina aluxu numa tela, bing axusunga Urana ba libu xai mana lipuadi duwa mana numa ba. ¹³ Nabu lipuadi duwa mana numa baguba daxai, bing Urana bagula libu gamogamu mosiu wa ranguadi. Nabu daxai te, bing Urana bagula ta gamogamu mosiu goxoya ma muli ranguang. ¹⁴ Nabu lipu teladi daxapkang te, kimbo dilungu haruangaima te, bungina asauyadi bing atingting gagapdi duwa kim dunia mala bu daxabia ba duwa haruangia. ¹⁵ Maxung sibuna ngabalang ba, mana xaidap suxuyangama, salaga lipuadi duwa mana longga ba bagula daxap, bagula sabanga mana salaga long sabanggadi Sodam xaung Gomora* daxap.

Salaga Bagula Xapdi
(Mak 13:11-13; Luk 21:12-17)

* **10:15** long sabanggadi Sodam xaung Gomora—long sabanga luwa Urana sahidi yabia namua na tang dibaxagi mana lipu diang sibundi. Ubagu Unggutinga (Stat) 19:27-29.

¹⁶ “Bagu ngasoxiang mala bila sipsipdi dila liwe mana koma abungindi. Binabu amaxania bila moxadi dimaxania mana bixuadingdi, saing alibu kubolu xai bila baxalikudi. ¹⁷ Xauna, amaxania mana lipudi. Bagula dituxuang, ditang kaunsilidi rimadingia, saing bagula digusiang mana Yudadi sabungading numandi. ¹⁸ Bagula daxapkang mala haruandia gabanadi xaung xaitamoxidi maxadingia namua na anaxu manga. Ne alaba ganangana mana abaxanga nga nadi xaung Yuda Tegumdi. ¹⁹ Ne bungina daxapkang, labu ahatum xumanau tai mana haruanga baruamta bagula aharu. Urana bagula sina haruanga nang taxa mana bungina baguba. ²⁰ Namua na ang sibuim bagula abaxanga te. Tegu. Tibuim Aningonoa bagula baxanga suxunguimia.

²¹ “Lipudi bagula dita sabangadingdi, kixingidingdi haruandia bu lipudi dungdi mati. Baing tibudingdi bagula dilibu kubolu taininau mana garadingdi. Garadingdi bagula disok bixua mana badingtibudingdi saing disinadi na lipudi bu dungdi mati. ²² Lipu longgalo bagula hauxading sibuna mang, namua na yagua wa ranguang. Ne lipu gaxarea dili haringina laing xaidabiding matiana, Urana bagula xapdi muli. ²³ Bungina axap salaga mana long tela, bing agiti mala mana long tela. Maxung sibuna ngabalang ba, Lipua Ma Rangua Urana bagula goxoya ma muga mana asup mana ala mana long taining tainina maluxu’ m Isrel.

²⁴ “Lipua wa tubatubaingia yanoa dali lipuxing tubatubaikkam yanoa te. Lipu oxata

olanggam yanoa dali lipuxing haringinoa yanoa te. ²⁵ Lipua wa tubatubaingia ba wa bila lipuxing tubatubaikkama bing sanga ba. Lipu oxata olanggama wa bila lipuxing haringina bing sanga ba. Baing nga ba nga bila numa moxona saing duxu nga ba Belsabul,† binabu bagula daharungiang sibuna ang lipu numaguamdi!

Labu Dimaxuwau Tai
(Luk 12:2-7)

²⁶ “Ning labu amaxuwa manadiu tai. Namua na axamang longgalo duwa ulumia bagula disok sabasabia, saing axamang longgalo dihisa bagula disok menea. ²⁷ Bila balau, baru haruanganta ngabalang labiania, bing aharu luliania. Baru haruanganta ngahabolabola tangaimlianiana, bing awagi gananga liwe. ²⁸ Labu amaxuwau tai mana lipuadi dibo ba dung sanggaimdi mati. Sanga ba dahanggalangia aningoimdi te. Ning amaxuwa mana ina sanga ba hanggalangia aningoningo sangga tang long salakkamia. ²⁹ Mangdi axamang olangdi. Sanga ba agim luwa mana siang kaxukang mukiring tela. Ne bungina mang tela xung mati mari titia, Tibuim xabiau. ³⁰ Urana xabia axamang longgalo duwa mang xauna. Xabia toxoloim baru duwa mana toxoimdi! ³¹ Baing ina naga, labu amaxuwau tai. Adali sibuna mangdi Urana maxania.

³² “Lipu gaxarea dibaxanga na lipudi ba dinaxu manga, bing bagula ngabaxanga Tibugu wa long xaiya maxania ba ding ngayuadi. ³³ Ne lipu gaxarea dahatiam manga lipudi maxadingia,

† 10:25 Belsabul—Satan yan tela. Ubagu Matyu 12:22-28.

bing bagula ngahatiam manadi Tibugu wa long xaiya maxania.

*Lipudi Bing Muruding Buk Mana Yesu
(Luk 12:51-53, 14:26-27)*

³⁴ “Ahagaxa ba ngama bu ngaxap gamogamu mosiama ma titia? Tegu. Ngama bu ngaxap gamogamu mosiama ma te. Ngama bu ngaxap waxang sabanga ma. ³⁵ Namua na ngama bu ngaxugia

“lup teladi bixuading mana tibudingdi,
haing teladi bixuading mana baudingdi,
haing yaungamdi bixuading mana ayuading
baudingdi.

³⁶ Bixuaimdi bagula duwa lipu numaimgamdi!✧

³⁷ “Lipu gaxarea muruding sibuna mana tibuding kimbo bauding sabanga manga, bing daxai te ba ditaga rangua nga. Kimbo nabu lipu gaxarea muruding sibuna mana garading lupdi kimbo nanuhangidingdi sabanga manga, bing daxai te ba ditaga rangua nga. ³⁸ Lipu gaxarea doxoxi xaiding balingama saing dinaxu manga te, bing daxai te ba ditaga rangua nga. ³⁹ Lipu gaxarea dituxu haringina walingadinga, bing bagula dahanggalang. Ne lipu gaxarea diyunga walingadinga bu dinaxu manga, bing bagula daxap walinga sibuna.

*Haxuyangadi
(Mak 9:41)*

✧ 10:36 Maika 7:6

⁴⁰ “Lipu gaxarea daxap kang, bing daxap nga. Saing lipu gaxarea daxap nga, bing daxap ina soxi nga ma ba. ⁴¹ Lipu gaxarea daxap Urana lipuxing suxunguxunguam tela namua na ina Urana lipuxing suxunguxunguama, bing bagula daxap Urana lipuxing suxunguxunguam haxuyanganoa. Saing lipu gaxarea daxap lipu maringing tela namua na ina lipu maringina bagula daxap lipu maringina haxuyanganoa. ⁴² Baing nabu usina xuba lang xaringanam na lipuxigudi dinaxu manga yaya teguam tela namua na ina lipuxigua naxu manga, bing maxung sibuna ngabalang ba, Urana bagula haxuya naung.”

11

Yesu Xaung Lipu Suguangama Yon (Luk 7:18-35)

¹ Yesu hanaunau lipuxing 12 dinaxu mana ba masup, baing ila bu tubatuba xaung baxanga mana longgadi Galili.

² Yon wa salak yabania, saing bungina lungu oxata Kristo libu ba, soxi lipuxindi dinaxu mana mala ³ bu duxusunga ba, “Ung ba, ung lipua Urana mogu ba ma, kimbo am garagu mana telauyu?”

⁴ Yesu haxuya ba, “Ang gagoxoya mala rangua Yon saing anaxuya mana axadi alungudi abagudi ba: ⁵ Lipu maxa haxatiandi dibagu muli, lipuadi kidingdi didoa dahaxa muli, lipu saksaxamdi busingading disup, lipu tangalia haxatiandi dilungu muli, matiadi dimesa muli, xaung

lipu haxugindi dilungu ulek xai baxangangoa.
⁶ Lipu gaxarea dibagu nga saing hatumingading haringindi xungdi mari te, bing bagula Urana guxamdi.”

⁷ Yon lipuxindi dinaxu mana dilauba, baing Yesu ungguti harua na buranga mana Yon, harua ba, “Bungina ala long xoliana ba abagu Yon waleu, asai’m lipua na bila baru? Bola asai’m rambuk tela yanga lili? Tegu. ⁸ Ne ala asai’m lipua na bila baru? Bola lipu tela sau imang gumangindi? Tegu. Bagu lipuadi disau imang gumangindi duwa mana numa xaitamoxiamdi.

⁹ Ne ala asai’m lipua na bila baru? Urana lipuxing suxunguxunguam tela? Ina naga. Ne ngaharua maxung sibuna nang, Urana lipuxing suxunguxunguama Yon dali adi duwa waleu.

¹⁰ Ina naga waleu sibuna Malakai bung mana bungina bung haruanga Urana harua na Lipuxing Mogunganama, harua ba:

“Bagu bagula ngasoxi lipuxigu ulekkama muga naung,
 bu hamaringia daxangama ila muga maung.’[✧]

¹¹ Maxung sibuna ngabalang ba, mana lipu longgalo duwa waleu ma ba, bing tela dali Lipu Suguangama Yon te. Ning lipu gaxarea daxap yaya kaxukang sibuna maluxu Long Xaiya Yonggaxinia, ding didali Yon. ¹² Baing mana waleu Lipu Suguangama Yon ungguti baxanga laing hatata, lipudi dahaxi sibuna saing dahaung

✧ 11:10 Malakai 3:1

ba diluxu Long Xaiya Yonggaxinia. ¹³ Namua na muga mana Yon ma, Urana lipuxing suxunguxunguam longgalo xaung hanaunaunga Moses bung, ding dibagu ma laing bungina hatata. ¹⁴ Baing nabu sanga ba axap haruangagua, bing bagula abagu Yon ina Elaitsa,* lipua dibaxanga ba bagula ma. ¹⁵ Lipu gaxarea tangadingliana, bing dilungu haruanga baguli.

¹⁶ “Bagula ngating haruanga babung baruamta mana lipu hatatam kuboludinga? Ding bila garadi dahali nawa yabania, digamia riadingdi ba:

¹⁷ “‘Am gayup olai yahangamdi mana panggeri-ang mang,
ne asiga te.
Am gawaya olai matiam,
ne atang te.’

¹⁸ Bila balau, ayaha mana Yon tam te! Ahatumia, Yon ma saing xang salanga te, nung wain te, ne daharua ba, ‘Xaunga wa mana!’ ¹⁹ Lipua Ma Rangua Urana ma saing xang nung, ne daharua ba, ‘Abagu, lipua lo xang xaung nung wain buk, saing wa lipu takis xabinganamdi xaung lipu kubolu dianamdi riadinga!’ Ne lipuadi dahatum sibuna mana kuboluadi Yon tam galibudi, bagula

* **11:14** Elaitsa, lipua dibaxanga ba bagula ma—Elaitsa Urana lipuxing suxunguxunguam tela wa niani 800 muga mana Yon. Urana lipuxing suxunguxunguama Maika bung Urana Xuang Mugamugangamia ba Urana bagula soxi Elaitsa ma muli rangua Isreldi muga mana Lipuxing Mogunganama. Ubagu Malakai 4:5-6.

dibagu daxabia ba tam gasu mana xabianga maringina.”

Suxuyangua Mana Lipu Hatumingang Haringinam Tegumdi

(Luk 10:13-15)

²⁰ Mana long sabanga teladi Yesu libu axamang haringing xumana, ne duxugia hatumingadingdi te. Binabu mana bungina baguba gamiadi. ²¹ Harua ba, “Korasindi, laku, mauxanganoa xap-kang yu! Betsaidadi, laku, mauxanganoa xap-kang yu! Axamang haringindi disok liwe mang, nabu waleu sibuna disok liwe mana Tayadi xaung Saidondi,† bing ding sanga ba duxugia hatumingadingdi, disau imang usingangamdi saing dirung hayatia lo. ²² Ne ngabalang ba, mana xaidap suxuyangama, salaga axap bagula sabanga mana salaga Taya, Saidon daxap. ²³ Ne ang Kaperneamdi ba, bola bagula ditiang eta lo sibuna? Tegu sibuna. Bagula ari hawa sibuna Matiadi Yabadingia. Axamang haringindi disok liwe mang, nabu waleu sibuna disok liwe mana Sodam, bing long sabangga ba sanga ba wa laing xaidapka baguli. ²⁴ Ne ngabalang ba, mana xaidap suxuyangama, salaga axap bagula sabanga mana salaga Sodam daxap.”

Yesu Harua Xai Sibuna Na Tibuna

(Luk 10:21-22)

²⁵ Mana bungina baguba, Yesu harua ba, “Tibugu, Toxoratamona mana sabalunoa xaung titia, ngaiti yama namua na uyameng axadi li

† **11:21** Waleu sibuna, lipudi mana longgadi Taya xaung Saidon, ding bixuadi mana Yudadi.

mana lipuadi dahatumia ba daxabia xai buk, saing uhatangadi na lipuadi duwa bila garadi ba. ²⁶ Maxuna, Tibugu, ulibu bila ba namua na alali ung murungama xai.

²⁷ “Tibugu ta axamang longgalo rimagia ba. Lipu tela xabia Gara te. Tibugu ing ganina xabiau. Baing lipu tela xabia Tibugu te. Garanoa ing ganina xabiau. Garanoa xaung lipu gaxarea Garanoa mogudi ba daxap xabianga mana.

²⁸ “Ama rangua nga, ang gaxarea haringin-gaimdi disup xaung axoxi mauxangandi, baing bagula ngasina yaguangua nang. ²⁹⁻³⁰ Ngabo ba ngahauliang ba taxoxidi, bila bapalo luwa duwaxata xauna mana xai taininau digoxi mana dintang. Sanga ba amakasa mana alibu axadi ngaxusungang ba alibu manga te. Axap tubatubaingagua ata gamoimia saing asu mana haruangagua, namua na nga lipu xaringana saing ngatatua nga. Alibu bila ba bing bagula aningoimdi duwa mosiu.”

12

Yesu Wasa Mana Xaidap Yaguangama (Mak 2:23-28; Luk 6:1-5)

¹ Mana bungina baguba, mana Xaidap Yaguangam tela, Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana dahaxa makisi mana wit umangang tela. Lipuxindi dinaxu mana gesagiding, binabu dungguti daxauya wit marang teladi saing daxangdi. ² Parisidi dibagu, baing daharua na ba, “Ubagu! Lipuximdi dinaxu maung dilibu

oxata hanaunaungaradi dibili kira ba talibu mana Xaidap Yaguangama.”

³ Yesu haxuya ba, “Axa mugangaroa Debit libu waleu, atiti ba ne baruta ahatumia te? Mana bungina ina gabu guguniangandi gesagiding ba.

⁴ Luxu Urana Numania, saing gabu guguniangandi daxang salanga dita Urana maxania. Anginga baguba bilingam. Lipu hananiangam ding ganiding sanga ba daxang.* ⁵ Xauna, Xaidap Yaguangam hanaunaunganoa atiti ba ne baruta ahatumia te? Bungina lipu hananiangamdi dituxu oxatadinga Urana Numania didali hanaunaunga baguba, ne dilibu kubolu diana Urana maxania te, namua na sina oxata ba nadi. ⁶ Ngabalang ba, lipu tela wa la li yanoa dali Urana Numang yanoa! ⁷ Bing ahatumia Urana haruangana baguli: ‘Nga murugu mana ausinga lipudi. Nga murugu mana hananiangadi te.’[☆] Nabu axabia rangrang haruanga baguba namuxina, bing sanga ba asu haruanga na lipuxigudi dinaxu manga te. Ding dilibu kubolu dian tela Urana maxania te. ⁸ Lipua Ma Rangua Urana wasa mana Xaidap Yaguangama, binabu sanga ba nai mana baru kubolunta lipuxindi dilibu mana.”

*Yesu Hamaringia Lipu Tela Rimanoa Mati
(Mak 3:1-6; Luk 6:6-11)*

⁹ Yesu sauya longga baguba, saing ila luxu Yudadi sabungading numania. ¹⁰ La ba bagu

* **12:4** Ubagu Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 24:5-9; 1 Samwel (1 Samuel) 21:1-6. ☆ **12:7** Hosea 6:6

lipu tela rimanoa mati saing toatuana. Parisidi disai daxanga tela ba dita Yesu haruanga, binabu duxusunga ba, “Hanaunaunga harua ba sangau mana tahamaringia lipudi mana Xaidap Yaguangam?”

¹¹ Harua nadi ba, “Nabu angia tela sipsibinoa xung mari banggumia mana Xaidap Yaguangam, bing xai mahaing, maxuna? ¹² Ne lipu walinganoa sabanga mana sipsip walinganoa! Wane, tasu mana hanaunaunga bungina talibu kubolu xai mana Xaidap Yaguangam.”

¹³ Baing harua na lipua ba, “Uraria rimama.” Baing ina naga, raria rimanoa saing sok xai dup, bila tela baing! ¹⁴ Ne Parisidi disok sangua saing digugunia bu disai daxanga tela bu dung Yesu mati.

Yesu, Urana Lipuxing Oxatam Ina Mogu

¹⁵ Ne Yesu xabia hatumingadinga. Binabu sauya longga ba, saing lipu xumana disu mana. Hamaringia lipuxiding busingam longgalo, ¹⁶ ne bilidi ba dinaxuya mana ina gaxarea. ¹⁷ Alali libu Urana haruanganoa lipuxing suxunguxunguama Aisaya bung ba aningona:

¹⁸ “Bagu lipuxigu oxatama, ina ngamogu ba.

Nga murugu sibuna mana, ngayaha sibuna mana.

Bagula ngata Aningogua maluxu mana, saing bagula habingia ba Urana bagula suxuya numanumadi maringina.

¹⁹ Bagula hakhaxi kimbo xaba sabanga te, bagula tubatuba xaung haruanga sabanga daxangia te.

- 20 Bagula tatua lipudi haringingading teguamdi bila hamunanggia rambukdi te, baing bagula taxiti haxugindi haruangadinga bila ung nagunga mati te. Bagula libulibu kubolunoa laing xaiyua dali dianoa.
- 21 Baing ina naga, numanumadi bagula dahatum haringina diragu ba libu axamang xaidi manadi.”☆

Yesu Xaung Belsabul

(Mak 3:23-27; Luk 11:17-22)

22 Mana bungina baguba lipu tela xaunga wa mana xaung sanga ba harua bagu tate daxap ma rangua Yesu. Hamaringia binabu harua muli xaung bagu muli. 23 Buranga dihixi mana, saing duxusunga ding ba, “Bola lipua li Xaitamoxi Debit Garanoa, Urana Lipuxing Mogunganama?”

24 Ning Parisidi dilungu haruanga baguba, baing daharua ba, “Belsabul,† xaungadi yanamidinga, ing ganina sina haringinga na lipua li bu suka xaungadi mala.”

25 Yesu xabia hatumingadingdi, binabu harua nadi ba, “Nabu yongga tela dutu ding, bing bagula dahanggalang. Nabu long sabanga tela kimbo numa tela dutu ding, bing bagula disup.

26 Ne nabu Satan suka Satan mala, bing utuina, haunggana ina baing. Yonggaxinoa sanga ba li te. 27 Ang gaharua ba ngasuka xaungadi mana yanamidinga Belsabul haringinganoa. Ne ang lipuximdi dinaxu mang, disuka xaungadi xauna. Ne disukadi mana gaxarea haringinganoa? Bola

☆ 12:21 Aisaya (Aisaia) 42:1-4 † 12:24 Belsabul—Satan yan tela.

aharua ba Belsabul haulidi xauna? Baing ina naga, lipuximdi dinaxu mang oxatadinga ba hatanga haruangaima asu manga ba maring te. ²⁸ Ne mana namua ngasuka xaungadi mana Urana Aningong haringinganoa, bing hatanga ba Urana Yonggaxinoa ma, sok mang.

²⁹ “Kimbo, lipu tela sanga ba luxu lipu haringingam numania bila Satan numanoa saing hanai xalingindi olang te. Tegu. Muga bing goxigoxi to. Tauna, hanai numania.

³⁰ “Lipu gaxarea dirau nga te, bing bixuagudi. Lipu gaxarea duwaxata rangua nga te bu am gaxai lipudi mala rangua Urana, bing disukadi mala sangua Urana. ³¹ Baing ina naga, ngabalang ba, kubolu diang longgalo xaung haruanga diang longgalo daharungiadi mana Urana, ina sanga ba yungadi, ning kubolua harungia Urana Aningonoa, bing bagula yunga te. ³² Baing lipu gaxarea daharua diana mana Lipua Ma Rangua Urana, bing Urana bagula yunga kuboluding diandi. Ning lipu gaxarea daharua diana mana Urana Aningonoa, bing bagula yunga kuboluding dianoa te, mana xaidapkadi bagudi li, kimbo buning kimuam sibuna ma yu.

Taxabia Xaidi Mana Maradingdi
(Luk 6:43-45)

³³ “Sanga ba taxabia xaidi mana maradingdi. Nabu xai tela xai, bing marandi bagula daxai. Nabu xai tela diana, bing marandi bagula didoa. ³⁴ Ang bila moxa diang gugunianga tela! Ang lipu diandi sanga ba aharua haruanga xai tela baru? Namua na lipu suxungunoa baxanga sabasabia

axadi hatuminganoa baxagi manadi ba. ³⁵ Lipua xai, hatuminganoa baxagi mana hatuminga xai saing ua bila ba. Baing lipu diana, hatuminganoa baxagi mana hatuminga diana saing ua bila ba. ³⁶ Ne ngabalang ba, mana xaidap suxuyangama, Urana bagula libu lipudi dahatum muli mana haruangading olang longgalo daharua ba, saing bagula suxuyadi manadi. ³⁷ Haruanga ahara ba bagula hatanga ba alibu diana te, saing Urana bagula harua ba awa maringina, kimbo alibu kubolu diana, saing bagula harua ba awa doa.”

*Yona Sok Babu Mana Yesu
(Luk 11:29-32)*

³⁸ Baing Parisi teladi xaung lipu hanaunaunga tubatubainganam teladi daharua na Yesu ba, “Lipu Tubatubaikkam, am gabo ba am gabagu ulibu axamang haringing tela bu hatanga nam ba Urana soxiung ma.”

³⁹ Ne haxuya ba, “Lipu hatatamdi diang sibundi xaung diyamu Urana namua na disaisai ba dibagu axamang haringina. Ne axamang haringing taininau ing ganina bagula dibagu ba: Bagula wa bila axamana sok mana Urana lipuxing suxunguxunguama Yona. ⁴⁰ Yona wa song sabanga gamonia xaidap tuwa yambong tuwa. Bila balau bagula Lipua Ma Rangua Urana wa titia gamonia xaidap tuwa yambong tuwa. ⁴¹ Waleu sibuna Yona baxanga na lipu Ninibeamdi saing duxugia hatumingadingdi. Ne hatata tela dali sibuna Yona wa la li, ne hauxaim ba axugia hatumingaimdi. Binabu bungina Urana suxuya lipudi, Ninibedi bagula dimesa

saing dili Urana maxania ranguang, saing disu haruanga nang lipu hatatamdi. ⁴² Waleu sibuna Xaitamoxi Haing mana numanuma Siba ma titi subingania ma bu lungu Solomon xabiangang maringina.† Ne hatata tela dali sibuna Solomon wa la li, ne hauxaim ba alungu haruanganoa. Binabu bungina Urana suxuya lipudi, haingga ba bagula mesa saing li Urana maxania ranguang, saing su haruanga nang lipu hatatamdi.

Xaunga Goxoyanganoa
(Luk 11:24-26)

⁴³ “Bungina xaunga tela sok ma sangua lipu tela, ila luxu mana long xoliandi bu sai yaguanga, baing tegu. ⁴⁴ Baing harua ba, ‘Bagula ngagoxoya mala mana numa muga ngawa mana baing.’ Bungina sok mana, bagu lipua ba wa bila numa sogoxoyangam, wa maringina ba, ne wa olang. ⁴⁵ Baing ila xap xaunga 7 diang sibundi mana ina, dima diluxu saing duwa mana. Baing ina naga, hatata walinganoa sok doa sibuna mana muga. Alaba bagula sok mang lipu diang hatatamdi.”

Yesu Bauna Xaung Kixingindi
(Mak 3:31-35; Luk 8:19-21)

⁴⁶ Yesu sina haruanga na lipudiyu, baing bauna gabu kixingindi dili mua sabasabia, dibo ba daharua rangua. ⁴⁷ Lipu tela bala ba, “Baum gabu kixingimdi dili mua sabasabia, dibo ba daharua ranguaung.”

⁴⁸ Haxuya ba, “Gaxarea baugu? Gaxarea kixingigudi?” ⁴⁹ Baing mogu lipuxindi dinaxu

† 12:42 Ubagu 1 Xaitamoxi (1 King) 10:1-13.

mana saing harua ba, “Adi bagudi li bila baugu xaung kixingigudi. ⁵⁰ Lipu gaxarea dilibu Tibugu wa long xaiya murunganoa bing kixingigua, hamungagua xaung baugu.”

13

Haruanga Babuna Mana Lipua Ting Wit Xuyandi

(Mak 4:1-12; Luk 8:4-10, 10:23-24)

¹ Mana xaidapka baguba, Yesu sok sangua numa ba, ila lang gamolingang* rubinia saing rung mari. ² Baing buranga sabangadi dima digugunia taxiya, binabu haing wagia. Baing rung mari la ba, lipudi dili titia, saing tubatubadi bila ba. ³ Baxanga haruanga babung xumana nadi. Tela bing:

“Lipu umangam tela ila umangia bu ting wit xuyandi. ⁴ Tingdi saing teladi diri daxangia, saing mangdi dima daxangxangiadi. ⁵ Teladi diri long sianggamia, mana longga titi sibun te. Daxaxa sap namua na titia ba tubu te. ⁶ Ne bungina xaidaba haing, xanidi saing dimutuxu namua na oxaxadingdi diri te. ⁷ Xuyang teladi diri long waxu ruxunamia, baing disok, dihibuadi binabu oxading te. ⁸ Ne xuyang teladi diri mana titi xaiya saing dua xai. Oxang tela dua 100, tela dua 60 saing tela dua 30. ⁹ Lipu gaxarea tangadingliana, bing dilungu haruanga baguli.”

* **13:1** Lang gamolinganoa ba Lang Gamolingana Galili.

¹⁰ Lipuxindi dinaxu mana dima rangua duxungu ba, “Baruta uharua na lipudi mana haruanga babundi?”

¹¹ Haxuya ba, “Haruanga hisangamdi mana Long Xaiya Yonggaxinoa, Urana nai ba axap xabiangua manadi baing. Ning teladi tegu. ¹² Lipu gaxarea daxap haruangagua, Urana bagula sina xabianga tela muli nadi, saing bagula dibaxagi mana. Lipu gaxarea dilungu te, xabianga dahagaxa ba dingia, Urana bagula xap sanguadi. ¹³ Namua naga ngabaxanga haruanga babundi nadi, bu:

“dibagubagu mua ne dibagu daxabia te,
dilungulungu mua ne daxabia rangrang te.

¹⁴ Alali libu Urana haruanganoa lipuxing suxungunguama Aisaya bung aningona:

“Bagula alungulungu mua ne axabia rangrang te,
bagula abagubagu mua ne abagu axabia te.

¹⁵ Namua na lipuadi li hatumingadingdi diriba ding,
tangadingliandi hauxading ba dilungu haruanga,
saing dimatai.

Nam dibagu maxadingia,
nam dilungu mana tangadingliandi,
nam daxabia xai hatumingadingia,
nam duxugia rangua nga ba ngalibudi disok xai muli.’☆

☆ **13:15** Aisaya (Aisaia) 6:9-10

¹⁶ Ne Urana libu xai mang. Maxaimdi dibagu daxabia, saing tangaimliandi dilungu rangrang.
¹⁷ Maxung sibuna ngabalang ba, Urana lipuxing suxunguxunguam xumana xaung lipu maringing xumana mugauamdi, hatumingadingdi dahaxi ba dibagu axadi abagudi, ne dibagudi te. Hatumingadingdi dahaxi ba dilungu haruangingdi alungudi, ne dilungudi te.

Namua Mana Haruanga Babuna Mana Lipua Ting Wit Xuyandi
(Mak 4:13-20; Luk 8:11-15)

¹⁸ “Tauna alungu namuxina mana haruanga babuna mana lipua ting wit xuyandi: ¹⁹ Xuyandi diri daxangia bila lipuadi dilungu haruanga mana Yonggaxinoa saing daxabia rangrang te. Baing lipu dianoa ma unia Urana haruangaanoa sangua hatumingadingdi. ²⁰ Xuyandi diri long sianggamia bila lipuadi dilungu Urana haruangaanoa, saing hata sibuna li daxap, gamodingdi diyaha. ²¹ Ne dahatum haringina mongaita ing ganina namua na oxaxadingdi diraxap. Xungdi mari sap, bungina mauxangandi daxapdi kimbo bungina daxap salaga mana namua dahatum haringina mana Urana haruangaanoa. ²² Xuyanadi diri long waxu ruxunamia bila lipuadi dilungu haruangaanoa, ne dahatum xumana buk mana titia li mauxangandi, xaung xalaxaladi dituxu murak manadi, dihibuadi, saing marandi dua te. ²³ Ne xuyanadi diri titi xaiya bila lipuadi dilungu Urana haruangaanoa saing daxabia rangrang. Oxading, saing lipu

teladi dua 100, teladi dua 60, teladi dua 30, didali xuyadingdi bila ba.”

Haruanga Babuna Mana Witdi Xaung Tatubang Diandi

²⁴ Yesu harua haruanga babung tela muli nadi ba: “Long Xaiya Yonggaxinoa bila lipu tela ting wit xuyang xaidi umangia. ²⁵ Ne yambonga ma, lipu oxatamdi dikinu, baing bixuanoa ma ting tatubang diang xuyandi liwe mana witdi, saing ila. ²⁶ Witdi dahaing, dibo ba oxading, baing tatubang diandi xauna dahaing.

²⁷ “Umanga moxona lipuxing oxatamdi dila rangua, saing daharua ba, ‘Lipu Sabanga, umanga uting wit xuyang xaidi mana baxagi mana tatubang diandi! Disok baru?’

²⁸ “Haxuya ba, ‘Bixua tela libu baing!’

“Lipu oxatamdi duxusunga ba, ‘Ubo ba am gala am gaxupdi?’

²⁹ “Haxuya ba, ‘Tegu. Nam axup wit oxaxandi xauna. ³⁰ Ayunga tang dahaing xauna laing xauyangua. Saking mana bungina baguba bagula ngabala lipu xauyangamdi ba muga digugunia tatubang diandi, dibibi tambingdi bu ditaudi, saing digugunia witdi ditadi numagu xauyanga gugunianganamia.’”

Haruanga Babuna Mana Mastat Xuyana (Mak 4:30-32; Luk 13:18-19)

³¹ Yesu harua haruanga babung tela muli nadi ba: “Long Xaiya Yonggaxinoa bila mastat xuyang kaxukang sibung tela, lipu tela xap mala xuma umangia. ³² Kaxukang sibuna mana anginga longgalo, ne bungina haing, sok sabanga mana

axamang longgalo lipudi duxumadi umangia. Haing saing sok sabanga bila xai tela, saing mangdi dima ditongtongia numadingdi mana rimandi.”

Haruanga Babuna Mana Yis, Axamana Libu Salanga Salalanga
(Luk 13:20-21)

³³ Yesu harua haruanga babung tela muli nadi ba: “Long Xaiya Yonggaxinoa bila yis, axamana libu salanga salalanga. Hainga xap teladi saing xaningxaningdi xaung wit gagabing bori sabanga tuwa laing hasangia salanga hataing longgalo, libu salalanga.”

³⁴ Yesu harua axadi bagudi li na buranga mana haruanga babundi. Baing harua nadi sabasabia te, harua haruanga babundi ing ganina. ³⁵ Alaba libu Urana lipuxing suxunguxunguam tela haruanga bung waleu aningona:

“Bagula ngaharua nang mana haruanga babundi.

Bagula ngabaxanga haruanga babundi bu ngatubatuba axadi ngayamengdi mana titi soginganoa ma laing hatata.”[☆]

Namua Mana Haruanga Babuna Mana Witdi Xaung Tatubang Diandi

³⁶ Tauna, yunga burangadi duwa sabasabia, saing luxu numia. Lipuxindi dinaxu mana dima rangua saing daharua ba, “Sanga ba ubaxanga haruanga babuna mana tatubang diandi duwa umangia namuxinoa nam?”

[☆] 13:35 Olaidi (Buk Song) 78:2

³⁷ Haxuya ba, “Lipua ting wit xuyang xaidi bing Lipua Ma Rangua Urana. ³⁸ Umanga bing titia, saing wit xuyang xaidi bing Long Xaiya Yonggaxing lipuxindi. Tatubang diandi bing lipu dianoa lipuxindi. ³⁹ Bixua xuma tatubang diandi liwe mana witdi bing xaungadi yanamidinga. Xauyanga bing titi xaidabing subinganoa, saing lipu xauyangamdi bing Urana uleginamdi.

⁴⁰ “Bila duxup tatubang diandi saing ditaudi yabia, bagula wa bila ba mana titi xaidabing subinganoa. ⁴¹ Lipua Ma Rangua Urana bagula soxi uleginamdi mala, saing bagula dunia axadi dilibu kubolu diandi disok xaung lipuadi didali Urana hanaunaunganoa ba sangua Yonggaxinoa. ⁴² Baing bagula ditingdi maluxu yap saliang sibunia, longga ba lipudi bagula ditang haringina saing bagula digaxu waidingdi. ⁴³ Baing ina naga, lipu maringindi bagula disaxaxangia bila xaidaba maluxu’*m* Tibuding Yonggaxinoa. Lipu gaxarea tangadingliana, bing dilungu haruanga baguli.

Haruanga Babuna Mana Xalaxala Hisangama Xaung Saluwa Guang Lunama

⁴⁴ “Long Xaiya Yonggaxinoa bila xalaxala siang sabanga sibung tela hisa umangia. Bungina lipu tela bagu, yameng muli, yaha sibuna saing ila sina xalingindi masuk bu gim umanga ba.

⁴⁵ “Xauna, Long Xaiya Yonggaxinoa bila lipu siang oxatanam tela sai mana saluwa guang

lunam gumangindi.† ⁴⁶ Bungina bagu xai sibung tela, ila sina xalingindi masup bu gim.

Haruanga Babuna Mana Amagua

⁴⁷ “Xauna, Long Xaiya Yonggaxinoa bila amaga diyungia mari lang gamolingania saing daxap song xangxana. ⁴⁸ Bungina baxagi, lipu xuningamdi daxai mahaing lang rubinia. Baing dirung digugunia song xaidi mana dabadi, ne dihitixiya diandi. ⁴⁹ Xaidap subinganoa bagula wa bila ba. Urana uleginamdi bagula dima dahata lipu diandi sangua lipu maringindi, ⁵⁰ saing diting diandi maluxu yap saliang sibunia, longga ba lipudi bagula ditang haringina saing bagula digaxu waidingdi.”

⁵¹ Yesu xusungadi ba, “Axabia axadi bagudi li rangrang?”

Dahaxuya ba, “Wane, am gaxabiau.”

⁵² Baing harua nadi ba, “Binabu lipu hanau-naunga tubatubainganam longgalo daxap tubatubaingua mana Long Xaiya Yonggaxinoa bila numa moxong tela, ina xap xalinging haundi xaung mugangadi sangua numang luna gugunia xalinging xaidi mana.”

Urana Lipuxing Suxunguxunguama Xap Yaya Sabanga Yabania Te
(Mak 6:1-6)

† **13:45** saluwa guang lunam gumangindi—Mana Inglis xuana duxu axa ba pearl. Alali axamang tela saluwa tongtongia maluxu maina. Manrungana xaung haring bila siang tela. Ne siniang sibuna saing usa. Yauyaunga xai sibuna lipudi dihingdi, dingelia tangaliadingia, diyayau bila ba.

⁵³ Yesu sahi haruanga babundi ba, baing sauya longga baguba. ⁵⁴ Ila, sok yabania Nasaret, baing ungguti tubatuba lipudi Yudadi sabungading numania, saing dihixi mana haruangoa. Daharua ba, “Si, lipua li xap xabianga maringina li bi? Gaxarea sina haringingua na ba libu axamang haringindi bagudi li? ⁵⁵ Lipua li, ina lipu numa tongtongianama garanoa ing ganina, bo? Bauna yanoa Maria, kixingindi Yems, Yosep, Saimon xaung Yudas,† bo? ⁵⁶ Hamungandi duwa la li rangua kira, bo? Binabu xap xabianga xaung haringinga bagudi li bi?” ⁵⁷ Baing gamoddingdi didoa mana saing hauxading ba dahatum haringina mana.

Saking Yesu baladi ba, “Urana lipuxing suxungunguama xap yaya sabanga mana long longgalo. Ning yabania, maluxu mana bakbagindi xaung numanoa, bing ditatua.”

⁵⁸ Baing libu axamang haringing xumana buk la ba te, namua na dahatum haringina mana te.

14

Dixinguti Lipu Suguangama Yon Waxungtuanoa

(Mak 6:14-29)

¹ Mana bungina baguba Galilidi yanamidinga Herot Antipas* lungu naxuyangadi mana Yesu, ² saing harua na lipuxindi disina hatuminga na

† **13:55** Saimon xaung Yudas—Yesu kixingindi. Tang lipudi dinaxu mana Yesu te. Tang lipu teladi, ne tang yadingdi taininau.

* **14:1** Herot Antipas—Xaitamoxi Herot garanoa. Xaitamoxi Herot wa xaitamoxi bungina Yesu hayauxinganoa.

ba, “Lipua li Lipu Suguangama Yon naga. Mesa muli mana matiyua! Namua naga ina sanga ba libu axamang haringinadi ba.”

³⁻⁴ Herot harua bila ba namua na yau Herodias, sabanganoa Pilip haininoa. Binabu Yon hanau-nau hanaunau Herot ba, “Kubolua oxop sabangama haininoa sanga’ m daxangua te.” Baing ina naga, Herot soxi lipuxing haungingamdi ba dituxu Yon, digoxi dita salak yabania, namua na bo ba libu Herodias yaha. ⁵ Bo ba ung Yon mati, ne maxuwa mana lipudi, namua na dahatum ba Yon bing Urana lipuxing suxunguxunguam tela.

⁶ Ning mana xaidapka Herot hatumia nianinoa, ina tongtongia taunga, saing Herodias nanuhanginoa siga liwe manadi. Baing Herot yaha sibuna mana. ⁷ Binabu hau hatumingua rangua bu sina baraxinta xusunga mana ba na, saing xusunga Urana ba hanggalangia nabu su mana haruangoa te. ⁸ Bauna yu nanuhanginoa binabu xusunga ba, “Ngabo ba uxinguti Lipu Suguangama Yon waxungtuanoa, uta toxona minia saing oxop ma usina nanga.” ⁹ Baing xaitamoxi hatumia, ne gamonoa mauxana. Ne mana namua harua maxung sibuna lipuadi dima taungania maxadingia, baing tabina ba dilibu axa haing nanunoa xusunga mana ba. ¹⁰ Binabu lipu haungingama ila salak yabania saing xinguti Yon waxungtuanoa la ba. ¹¹ Ta toxonoa minia saing rai ma, sina na haing nanunoa, baing ina rai mala rangua bauna. ¹² Baing Yon lipuxindi dinaxu mana dima daxap sangganoa mala, saing dikimang. Sup baing dila

dinaxuya na Yesu.

Yesu Haxang Lipu 5,000

(Mak 6:32-44; Luk 9:10-17; Yon 6:1-13)

¹³ Yesu lungu haruanga mana dung Yon mati, baing sauya longga ba, gabu lipuxindi dinaxu mana dahaing wagia dila long xoliania. Ne burangadi dilungu ila ba, saing disauya long xumana, disu mana kidingia mala. ¹⁴ Yesu ri titia, bagu buranga sabanga, baing gamona usingadi saing hamaringia lipuxiding busingamdi.

¹⁵ Bungbung sibunauba, baing lipudi dinaxu mana dima rangua, saing daharua ba, “La li long olang, saing yambongguba. Usoxi buranga dila mana long teladi duwa singia bu digim anginga nading.”

¹⁶ Yesu haxuya ba, “Heku. Sanga ba dila te. Ang ba auliadi bu daxang.”

¹⁷ Dahaxuya ba, “Am salangamam luwadi luwadi hiliadinga xaung songimam luwa ing ganina.”

¹⁸ Harua ba, “Axapdi ma rangua nga.” ¹⁹ Baing bala lipudi ba dirung tatubangia. Yesu xap salanga luwadi luwadi hiliadinga ba xaung song luwa ba saing bagu mahaing long xaiya, harua xai sibuna mala rangua Urana, saing utu sahadi. Saking sinadi na lipudi dinaxu mana, saing dituxu sinak na burangua. ²⁰ Lipu longgalo daxang sanga ba. Baing lipudi dinaxu mana digugunia anginga hataindi duwayu, digam daba 12 dibaxagi. ²¹ Mana lipu longgalo daxang, lupdi titingadinga bila 5,000. Dititi haing garadi te!

Yesu Haxa Tek Ubunia
(Mak 6:45-51; Yon 6:16-21)

²² Sup, baing Yesu haxi lipudi dinaxu mana ba dahaing wagia, dimuga mana mala lang gamolingang rubing hatainia. Ing sibuna wa kimuya mua saing bala lipudi ba dahatibaxaya mala. ²³ Kimuya mana harua xai sibuna nadi, ing sibuna haing mala xaxagania bu sabu. Yambong-guba, baing ing ganina wa la ba. ²⁴ Ne wagua wa hasoya tek liwe, saing yanga ma yunia saing rubadi dahaungana.

²⁵ Haxek sibuna xaidap, baing Yesu ila ran-guadi, haxa tek ubunia. ²⁶ Lipudi dinaxu mana dibagu haxa tek ubunia, baing dimaxuwa buk. Daharua ba, “Tauxai tela!” saing dimaxuwa sibuna daxaba.

²⁷ Ne hata sibuna li Yesu harua nadi ba, “Awa haringina gamoimia! Nga naga. Labu amaxuwau tai.”

²⁸ Baing Pita wagi mana ba, “Toxoratamona, nabu maxung sibuna ung ba, bing ubala nga ba ngahaxa ma ranguaung tek ubunia.”

²⁹ Harua ba, “Sangau, uma.”

Baing Pita sauya wagua saing ri mala, haxa tek ubunia mala rangua Yesu. ³⁰ Ne bagu yang sabanga, baing maxuwa, saing ungguti da. Baing wagi ba, “Toxoratamona, uhauli nga!”

³¹ Hata sibuna li Yesu raria rimanoa mala saing tuxuti. Harua ba, “Hatumingam haringina kaxukana buk. Baruta hatumingam luwa?”

³² Bungina tang dahaing wagia muli, yanga mati. ³³ Baing lipuxindi dinaxu mana duwa

wagia diti yanoa. Daharua ba, “Maxung sibuna ung Urana Garanoa!”

³⁴ Dikisi mala masup, baing diri titia Genesaret.

³⁵ Longga ba moxondi dibagu daxabia Yesu, baing disina haruanga mala rangua lipudi duwa mana titia ba hataing longgalo. Lipudi dahau lipu busingam longgalo ma rangua, ³⁶ saing duxusunga haringina ba nai lipu busingamdi ba diring imanging sihinoa ing ganina. Baing lipu busingam gaxarea diring ba disok xai dup.

15

Axamang Sigixingana, Axamang Musuna (Mak 7:1-23)

¹ Mana bungina baguba, Parisi teladi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganam teladi diyunga Yerusalem dima rangua Yesu. Duxusunga ba, ² “Baruta lipuximdi dinaxu maung didali mugangaradi kuboludinga? Bungina dibo ba daxang, didamia rimadingdi maringina mana kubolua ba te!”

³ Yesu haxuya ba, “Baruta adali Urana hanaunaunganoa bu asu mana mugangaradi kuboludinga? ⁴ Namua na Urana harua ba, ‘Uwa hawa mana baumtibumdi,’[✧] xaung ‘Lipu gaxarea daharua diana na baudingtibudingdi bing dungdi mati.’[✧] ⁵ Ne ang ba, ang gaharua ba maring nabu lipu tela bala baungtibundi ba, ‘Ngausinga, sanga ba ngahauliang te. Namua na ngahau haruangua ba ngaulia Urana axadi sanga

✧ 15:4 Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:12; Hanaunaunga (Lo) 5:16

✧ 15:4 Xapdi Muli (Kisim Bek) 21:17; Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 20:9

ba ngahauliang manadi.’ ⁶ Bila balau, aharia ba heku mana duwa hawa mana badingtibudingdi. Baing ina naga, aunia Urana Xuanoa saing ata kuboluima ba xap yabanoa. ⁷ Ang lipu manang luwamdi! Ang ba waleu sibuna Aisaya harua maxung sibuna mang bungina bung Urana haruangoa mari bila li:

- ⁸ “Bakbakka baguli diti yagua suxungudingia ing ganina,
ne hatumingadingdi duwa hasoya manga.
⁹ Disabu manga olang,
namua na tubatubaingadingdi dima rangua lipudi ing ganina.’[✧]”

¹⁰ Tauna, Yesu wagi lipudi dima rangua saing harua ba, “Alungu saing ahatumia xai to.
¹¹ Baraxinta luxu lipua suxungunia sanga ba libu ina musuna Urana maxania te. Ne baraxinta sok sangua lipua suxungunoa libu ina musuna.”

¹² Baing lipudi dinaxu mana dima rangua saing duxusunga ba, “Bola uxabia ba Parisidi dilungu haruangama saing gamodingdi didoa mana?”

¹³ Haxuya ba, “Parisidi ba bila xauyangadi Tibugu wa long xaiya xumadi te, saing bagula xup ding longgalo. ¹⁴ Asauyadi. Ding bila lipu maxa haxatiandi dimuga mana lipu maxa haxatiandi, daxaidi mala. Nabu lipu maxa haxatiang tela xai lipu maxa haxatiana mala, bing bagula dingtang xauna xungdi mari banggumia.”

¹⁵ Pita harua ba, “Ubaxanga haruanga babunua namuxina nam.”

✧ **15:9** Aisaya (Aisaia) 29:13

16 Xusungadi ba, “Baruta? Hatumingaimdi dimaring teguyu? 17 Axadi axangdi diluxu suxunguimia, didali gamoimdi, saking diri mala tinrungia. 18 Ne haruanga sok hatumingaimia ma. Axa ba libuang musuim. 19 Namua na axamandi disok sangua lipu hatumingania bing: hatum doa, ung lipua mati, kinu rangua gaxarea yau teguyu, libu kubolu miaxuam, hanai, langua xaung hanggalangia lipu tela yanoa. 20 Axadi bagudi li dilibuang musuim. Ne bungina axang xaung rimaim damianga teguamdi, axa ba sanga ba libuang musuim Urana maxania te.”

Haing Siroponisiam Tela Hatum Haringina Mana Yesu

(Mak 7:24-30)

21 Tauna, Yesu sauya titia Galili saing ila titia long sabangga Taya xaung Saidon tang duwa mana ba. 22 Haing Kenanggam tela (ina Yuda Teguam), wa mana titia ba ma rangua, wagi ba, “Toxoratamona, Xaitamoxi Debit Garanoa* ba, usinga nga! Nanuhangigua xap salak sabanga mana xaungua wa mana.”

23 Ne Yesu haxuya haruanga tela na te. Baing lipuxindi dinaxu mana dima rangua dibala ba, “Usoxi mala, namua na tautiti kira, ma kimuya makira xabaxaba haringina buk.”

24 Harua na haingga ba, “Urana soxi nga ma bu ngahauli Isreldi ding ganiding. Ding bila sipsipdi dahanggalang.”

* 15:22 Xaitamoxi Debit Garanoa—Haingga ba hatum haringina ba Yesu Debit sibinoa naga, binabu ina Urana Lipuxing Mogunganama.

²⁵ Hainga ma saing gung king tuxundi max-ania, xusunga muli ba, “Toxoratamona, uhauli nga!”

²⁶ Haxuya ba, “Garagudi daxang muga to, namua na maring te mana ngaxap garadi angiad-ingdi saing ngatingdi mala na komadi.”

²⁷ Harua ba, “Toxoratamona, maxung sibuna. Ne axamang tela xauna maxunau, komadi daxang anginga xuxundi diri saxumingia bungina moxodingdi daxang kabukabia!”

²⁸ Baing Yesu haxuya ba, “Haing, hatumingam haringina tubu! Xusungangama ngalibu baing.” Baing hata sibuna li nanuhanginoa sok xai dup.

Yesu Hamaringia Lipu Xumana

²⁹ Yesu goxoya mala Lang Gamolingana Galili, haxa rubinia. Baing haing mana xaxagang tela saing rung mari. ³⁰ Buranga sabangadi dima rangua, daxap lipu kidingdi dahamati, lipu maxa haxatiandi, lipu kidingdi didoa, lipu mumgutingamdi, xaung xumana muli ma. Dahakinudi mari Yesu maxania, saing hamaringia ding longgalo. ³¹ Buranga dihixi mana! Lipu gaxarea mumgutingamdi daharua, lipu gaxarea kidingdi didoa disok xai, lipu gaxarea kidingdi dahamati dahaxa, saing lipu gaxarea maxa haxatiandi dibagu muli! Baing diti Urana Isreliam yanoa.

Yesu Haxang Lipu 4,000 (Mak 8:1-10)

³² Yesu wagi lipuxindi dinaxu mana dima rangua saing harua ba, “Gamogua usinga lipuadi li. Duwa rangua nga xaidap tuwa, saing anginga

disup. Gesagiding ba. Hauxagu ba ngasoxidi mala bila ba, nam dimakmatia daxangia.”

³³ Lipuxindi dinaxu mana dahaxuya ba, “Ne maluxu mana long xoliana li, bagula kira taxap anginga bi bu tahaxang buranga sabanga bila li?”

³⁴ Yesu xusungadi ba, “Ang salangaimdi baru?”

Dahaxuya ba, “7 xaung song kaxukang teladi, xumana buk te.”

³⁵ Baing bala burangua ba dirung titia. ³⁶ Baing xap salanga 7 xaung songdi, harua xai sibuna na Urana manadi, saing utu sahadi. Sinadi na lipudi dinaxu mana, saing dituxu sinak na lipudi. ³⁷ Ding longgalo daxang sanga ba. Kimuya, lipudi dinaxu mana digugunia hataindi duwauyu, digam daba 7 dibaxagi. ³⁸ Mana lipu longgalo daxang, lupdi titingadinga bila 4,000. Dititi haing garadi te. ³⁹ Yesu harua xai sibuna saing buranga dahatibaxaya, saking haing wagia saing luki mala titia Magadan.

16

Dahaxi Ba Yesu Libu Axamang Haringina (Mak 8:11-21)

¹ Parisidi digabu Sadyusidi dima rangua Yesu saing dituba. Duxusunga ba libu axamang haringina bu hatanga nadi ba Urana soxi ma.

² Haxuya ba, “Bungina bungbung sibunauba aharia ba, ‘Sabaluna sabuxa. Longa xai ba.’

³ Baing bungina buraragina aharia ba, ‘Sabaluna sabuxa, mugapdi musuding. Binabu longa bagula doa.’ Ang sanga ba abagu axabia sabalung kubolunoa, ne sanga ba abagu axabia axadi

Urana libudi hatata te! ⁴ Ang lipu hatatamdi ang diang sibundi xaung ayamu Urana, namua na asaisai ba abagu axamang haringina. Ne axamang haringing taininau ing ganina bagula abagu ba: Bagula wa bila axamana sok mana Urana lipuxing suxunguxunguama Yona.”* Harua laing sup, baing yungadi, ilauba.

Yis, Axamana Libu Salanga Salalanga, Mana Parisidi Xaung Sadyusidi

⁵ Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana dikisi lang gamolingana mala, ne lipuxindi dinaxu mana dahalingalinga ba daxap salanga mala. ⁶ Harua nadi ba, “Amaxania mana axamana libu salanga salalanga ma rangua Parisidi xaung Sadyusidi.”

⁷ Dahangixaya haruanga baguba liwe mading ba, “Bola harua bila ba namua na taxap salanga tela ma te.”

⁸ Yesu xabia baraxinta daharua mana, baing xusungadi ba, “O, ang bina. Hatumingaim haringina haringing buk te. Baruta ahangixaya liwe mang mana axola salanga? ⁹ Abagu saing axabia rangrang teguyu? Ahatumia muli axamang tela te? Bungina ngahaxang lipu 5,000 xaung salanga luwadi luwadi hiliadinga, agam daba baru mana salanga duwauyu? ¹⁰ Kimbo, bungina ngahaxang lipu 4,000 xaung salanga 7, agam daba baru mana salanga duwauyu? ¹¹ Baruta axabia haruangagua namuxinoa te? Ngaharua mana salanga te. Ngaharua muli ba, ‘Amaxania mana axamana ma rangua Parisidi xaung Sadyusidi libu salanga salalanga.’” ¹² Baing ina naga,

* **16:4** Alali Yesu baxanga mana Matyu 12:39-40.

daxabia rangrang ba harua mana axamana libu salanga salalanga te, baladi ba dimaxania mana Parisidi xaung Sadyusidi tubatubaigiding murakkamdi, nam baxagi manadi bila axamana libu salanga salalanga.

Pita Baxanga Hatuminganoa Mana Yesu Gaxarea

(Mak 8:27-29; Luk 9:18-20)

¹³ Yesu ila longga Sisaria Pilipai titidinga, baing xusunga lipuxindi dinaxu mana ba, “Lipudi daharua ba Lipua Ma Rangua Urana gaxarea sibuna?”

¹⁴ Dahaxuya ba, “Teladi daharua ba ung ba Lipu Suguangama Yon. Teladi daharua ba Elaitsa. Ne teladi daharua ba Yeremaya kimbo Urana lipuxing suxunguxunguam tela muli.”

¹⁵ Baing xusungadi ba, “Ne ang ba, ang gaharua ba nga gaxarea?”

¹⁶ Saimon Pita[†] haxuya ba, “Ung Urana Lipuxing Mogunganama, Urana walingam Garanoa.”

¹⁷ Yesu haxuya ba, “Saimon, Yon garanoa, Urana yaha maung, namua na Tibugu long xaiyam hatanga alali naung. Oxop xabianga ba rangua lipu titiamdi te. ¹⁸ Baing ngabalaung bila li. Ung Pita, namuxinoa ‘siang.’ Baing etua mana siangga li bagula ngatongtongia sabungagua. Baing Matiadi Yabadinga haringinganoa bagula dali te. ¹⁹ Bagula ngauliaung axamana xaxa Long Xaiya Yonggaxinoa xaluxinoa. Baraxing baraxinta ubili titia, Urana xauna bagula bili

[†] **16:16** Saimon Pita—Pita yanoa Saimon, baing Yesu sina yaya hauna Pita na.

long xaiya, saing baraxing baraxinta unai titia, Urana xauna bagula nai long xaiya.”²⁰ Baing bili lipuxindi dinaxu mana ba labu dibala lipu tela ba ina Urana Lipuxing Mogunganamau tai.

Yesu Baxanga Matianoa Bagula Sok
(Mak 8:31–9:1; Luk 9:22-27)

²¹ Mana bungina baguba saing ila, Yesu ungguti baxanga rangrang na lipuxindi dinaxu mana ba Urana murunganoa bing ina bagula ila long sabangga Yerusalem, xap salaga mana lipu haringindi, lipu hananiangamdi yanamidingdi xaung lipu hanaunaunga tubatubainganamdi rimadingia. Baing bagula dung mati, saing mana xaidap tuwa bagula mesa muli.

²² Baing Pita xap mala singia saing ungguti bili ba labu harua nadi bila bau tai. Harua ba, “Toxoratamona, tegu sibuna! Sanga ba sok maung te!”

²³ Yesu xugia mala saing harua na Pita ba, “Satan,[‡] u haya! Ubo ba usoxauti daxangagua. Uhatumia bila Urana hatumia te. Uhatumia bila lipu titiamdi.”

²⁴ Baing Yesu harua na lipuxindi dinaxu mana ba, “Lipu gaxarea dibo ba dinaxu manga, bing dahalingalinga murungadinga, diti doxoxi xaiding balingamdi, saing dinaxu manga.”²⁵ Namua na lipu gaxarea dituxu haringina walingadinga, bing bagula dahanggalang. Ne lipu gaxarea diyunga walingadinga bu dinaxu manga, bing

[‡] **16:23** Satan—Xaunga yanamidinga Satan. Mana haruanga li Yesu uxu Pita ba Satan namua na nabu Yesu libu haruangoa, bing libu Satan murunganoa.

bagula daxap walinga sibuna. ²⁶ Nabu lipu tela xap axamang titiam longgalo, ne ina walinganoa hanggalang, bing axadi bagudi li bagula daxap ina muli baru? Baraxinta sanga ba lipu tela sina bu haxuya walinganoa? Tegu. ²⁷ Ngaharua bila ba namua na Lipua Ma Rangua Urana bagula ma Tibuna ralania xaung uleginamdi, saing bagula haxuya lipu taining tainina mana kubolua dilibu. ²⁸ Maxung sibuna ngabalang ba, ang teladi awa la li, bagula amati teguyu saing bagula abagu Lipua Ma Rangua Urana ma bila xaitamoxi.”

17

Yesu Sangganoa Sok Xan Tela

(Mak 9:2-13; Luk 9:28-36)

¹ Xaidap 6 disup, baing Yesu xap Pita, Yems, kixinginoa Yon, saing xai dingtung mahaing bimbi sabanga tela, ne ding ganiding duwa. ² La ba, Yesu xugia maxadingia. Ramramonoa sina bila xaidaba, saing imangindi disok usamang sibuna bila lulianoa. ³ Hata sibuna li, Moses Elaitsa tang* dowa masok tung maxadingia, tang daharua rangua Yesu.

⁴ Pita harua na Yesu ba, “Toxoratamona, xai sibuna tawa la li. Nabu ung murum, bagula ngatongtongia xahi tuwa—tela naung, tela na Moses, xaung tela na Elaitsa.”

⁵ Pita haruauyu, baing mugap tela luliang sibuna kaudi, saing waxutu tela sok mugabia

* **17:3** Moses Elaitsa tang—Tang Urana lipuxing suxunguxunguamdi duwa waleu sibuna mana bungina Yesu. Tang dimati waleu, ne mana bungina baguli dima long xaiya ma bu tang daharua rangua Yesu.

ma, harua ba, “Alali Garagu sibuna, nga murugu sibuna mana. Angtung galungu haruanganoa!”

⁶ Lipudi dinaxu mana Yesu tung dilungu, baing dimaxuwa sibuna. Tung digung kidingdi mari, dita ramramodingdi titia. ⁷ Ne Yesu ma rangua dingtung saing ringdi. Harua ba, “Angtung gamesa. Labu amaxuwau tai.” ⁸ Tung dibagu mahaing, baing dibagu Yesu ing ganina wa.

⁹ Tauna diyunga bimbia ba, diri malauyu, saing Yesu bilidi ba, “Labu abala lipu tela mana axamana abagu tai, laing kimuya mana Lipua Ma Rangua Urana mesa muli mana matiyua.”

¹⁰ Baing lipuxindi dinaxu mana duxusunga ba, “Baruta lipu hanaunaunga tubatubainganamdi daharua ba Elaitsa bagula goxoya ma muga mana Urana Lipuxing Mogunganama ma?”†

¹¹ Yesu haxuya ba, “Maxung sibuna, Elaitsa ma muga bu hamaringia axamandi to. ¹² Ne ngabalang ba, Elaitsa ma ba, ne dibagu daxabia te, saing dilibu ding murungadinga mana. Baing bila balau bagula Lipua Ma Rangua Urana xap salaga rimadingia.” ¹³ Baing ina naga, lipudi dinaxu mana tung daxabia rangrang ba harua mana Lipu Suguangama Yon.

Yesu Hamaringia Gananung Tela Xaunga Wa Mana

(Mak 9:14-28; Luk 9:37-42)

¹⁴ Bimbi namuya Yesu gabu lipuxing tuwa dinaxu mana disok mana burangua, baing lipu tela ma rangua saing gung king tuxundi maxania. ¹⁵ Harua ba, “Toxoratamona, usinga garagua.

† **17:10** Ubagu haruanga hawama wa Matyu 11:14.

Bunging xumana asaxa garanoa haing mana saing xap salak sabanga. Bunging xumana xung mari yabia kimbo langia. ¹⁶ Binabu ngaxap ma rangua lipuximdi dinaxu maung, ne ding sanga ba dahamaringia te.”

¹⁷ Haxuya ba, “Ai, ang hatatamdi ahatum haringin te. Kuboluimdi dimaring te. Xaidap baru bagula ngawayu ranguang saing ngaxap salaga mang? Axap gara ba ma rangua nga to.”

¹⁸ Yesu bili xaungua, saing sok sangua gara ba, saing hata sibuna li businganoa sup.

¹⁹ Kimuya lipudi dinaxu mana dima duxu-sunga hisangia ba, “Baruta am sanga ba am gasuka mala te?”

²⁰⁻²¹ Haxuya ba, “Hatumingaim haringindi kaxukading buk, binabu ang sanga te. Ahatumia: Mastat xuyandi kaxukang sibuna, ne dahaing disok sabanga sibuna. Bila balau, nabu hatumingaim haringindi ditubu laing maxung sibuna ahatum haringina ba Urana bagula libu bila axusunga ba, bing sanga ba alibu axamang longgalo! Bila aharia na bimbua li ba, ‘Uyunga yabama ula hataina lo’, baing bagula ila.”[†]

²² Bungina lipudi dinaxu mana digugunia muli titia Galili, Yesu baladi ba, “Bagula dita Lipua Ma Rangua Urana bixuandi rimadingia. ²³ Bagula dung mati, ne kimuya mana xaidap tuwa, bagula Urana iti mesa muli.” Baing lipudi dinaxu mana dibaxagi mana usingangua.

[†] **17:20-21** Buninga teladi daharia ba ...ila. ²¹ Ne sabungua xaung saha mana angingua ing ganina sanga mana suka xaunga na bila li. Daxanga tela te.

Yesu Gim Takis Mana Urana Numanoa

²⁴ Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana dila disok long sabangga Kaperneam, baing lipudi daxap takis mana Urana Numanoa dima rangua Pita saing duxusunga ba, “Bola Lipuxim Tubatubaingam gim takis mana Urana Numanoa, bo?”

²⁵ Haxuya ba, “Wane.” Baing Pita ila luxu numia.

Ne Pita harua teguyu, baing Yesu xusunga muga ba, “Saimon, uhatum baru? Xaitamoxi titiamdi daxap takis rangua ding sibuding lipuxidingdi, kimbo daxap rangua lipu titi telamgadi didalidi ba?”

²⁶ Pita haxuya ba, “Daxap rangua lipu titi telamgadi didalidi ba.”

Baing Yesu bala ba, “Binabu ding sibuding lipuxidingdi digim te. ²⁷ Ning, sanga ba talibu gamodingdi didoa makira te, binabu uri mala lang gamolingania saing uting kaila mala langia. Song mugamugangam uxuni, bing uxaxa suxungunoa, baing bagula ubagu siang silba mukiring tela wa maluxu. Oxop mala ugim kitam takisiradi.”

18

Lipu Mugamugangam Maluxu'm Long Xaiya Yonggaxinoa

(Mak 9:33-37; Luk 9:46-48)

¹ Bila bungina baguba, lipudi dinaxu mana Yesu dima rangua saing duxusunga ba, “Gaxarea mugamuga Long Xaiya Yonggaxinia?”

² Wagi'm gara tela ma saing ta mali liwe manadi. ³ Baing harua ba, "Maxung sibuna ngabalang ba, nabu axugia hatumingaimdi saing asok bila gara kaxukandi te, bing sanga ba aluxu'm Long Xaiya Yonggaxinoa te. ⁴ Binabu lipu gaxarea ditatua ding bila gara li duwa mugamuga Long Xaiya Yonggaxinia.

⁵ "Baing lipu gaxarea daxap gara bila li mana yagua, bing daxap nga. ⁶ Ne lipu gaxarea xai lipu tela hatum haringina manga daxanga diania, heku lipua ba yan tate bila gara kaxukana li, Urana bagula sina salaga na. Nabu digoxi siang sabanga waxungtuania, saing diting mari miawia ngara, bing salaga xap bagula kaxukana mana salaga xap yu Urana rimania.

⁷ "Laku, lipu titiamdi, mauxanganoa xapdi yu, namua na daxai lipudi daxanga diania! Maxuna, kubolu dianadi li bagula disok. Ne usinga sibuna mana lipua libudi disok rimania. ⁸ Nabu rimama kimbo kima libung ulibu kubolu diana, bing utaxiti uhitixiya. Xai buk mana uluxu walinga maxaxayamia xaung rimam taininau kimbo kim taininau. Nam rimam luwa kimbo kim luwa ne ditinggung yap subingang teguamia. ⁹ Baing nabu maxama libung ulibu kubolu diana, bing uhasi uhitixiya. Xai buk mana uluxu walinga maxaxayamia xaung maxam taininau. Nam maxam luwa ne ditinggung mari long salakkam yabinia.

*Haruanga Babuna Mana Sipsipka Hanggalang
(Luk 15:4-7)*

10-11 “Amaxania, nam ahatum ba tela liwe mana garadi li wa olang. Namua na ngabalang ba Urana uleginamdi duwasa mana garadi ba taining tainina, bungingbunginalo dibagu Tibugu long xaiyam ramramonoa.*

12 “Ahatum baru? Nabu lipu tela sipsibing 100 saing tela hanggalang, bola ila sai mana, max-una? Wane. Bagula sauya 99 duwa xaxagania saing ila sai mana tela hanggalang. 13 Maxung sibuna ngabalang ba, nabu xap, bing yaha buk mana, saing yahanganoa sabanga mana 99 dahanggalang te. 14 Bila balau Tibuim wa long xaiya muruna te mana tela maluxu'm garadi li hanggalang.

Kubolua Uhamaringia Riama Libu Kubolu Diana Maung

15 “Nabu riam hatuminga haringinama libu kubolu diana maung, ula ubagu, saing bungina angtang ganim awa, bing uhamaringia kubol-unoa. Nabu lungu haruangama, bing xai sibuna, wa riama muli. 16 Ne nabu lungu haruangama te, bing oxop lipu tela kimbo luwa mala ranguaung, bu lipu luwa kimbo tuwa sanga dibagu daxabia axamang longgalo uharua na.† 17 Baing nabu hauxana mana lungudi, bing oxop haruangama mala rangua sabunga lipuxindi. Baing ina naga, nabu hauxana mana lungu lipu sabungamdi haruangadinga, bing ubagu bila lipu tela xabia Urana te xaung bila lipu takis xabinganam tela.

* **18:10-11** Buninga teladi daharua ba ...ramramona. 11 Lipua Ma Rangua Urana ma bu xap lipuadi dahanggalang muli.

† **18:16** Ubagu Hanaunaunga (Lo) 19:15.

18 “Maxung sibuna ngabalang ba, baraxing baraxinta abili titia, Urana xauna bagula bili long xaiya, saing baraxing baraxinta anai titia, Urana xauna bagula nai long xaiya.

19 “Haruanga tela muli ngabalang ba, nabu angia luwa tang hatumingading taininau la li titia mana axamang tela axusunga mana, bagula Tibugu wa long xaiya libu mang. 20 Namua na longga bila lipudi dinaxu manga luwa kimbo tuwa digugunia namua na dinaxu manga, bing ngawa liwe manadi.”

Haruanga Babuna Mana Lipua Hauxana Mana Yunga Riag Oxatam Haxuyanganoa

21 Baing Pita ma rangua Yesu saing xusunga ba, “Toxoratamona, riagu hatuminga haringinama sanga libu kubolu diana nanga bunging baru, saing ngayunga kubolunauyu? Bola laing bunging 7?”

22 Yesu haxuya ba, “Ngabalaung ba, bunging 7 tegu. Ning bunging 77.

23 “Bila li: Long Xaiya Yonggaxinoa bila xaitamoxi tela bo ba lipuxing oxatamdi dima dhamaringia haxuyangadinga rangua. 24 Ungguti oxata hamaringia haxuyangadi, baing daxap lipu tela ma rangua, haxuyanganoa xumang sibuna bila 10 milyan kina. 25 Sanga ba gim te, binabu xaitamoxi tabina ba disina lipua ba gabu haininoa, garandi xaung xalingindi masup bu duwa lipu oxata olanggamdi bu gim haxuyanganoa.

26 “Lipu oxatama ba gung king tuxundi maxania, ta ramramonoa titia. Xusunga haringina ba,

‘Usinga uragu manga, baing bagula ngahaxuya siang longgalo ngaxap ranguaung.’ ²⁷ Lipuxing haringina usinga, yunga haxuyanganoa, saing yunga lipua ba mala.

²⁸ “Ning lipu oxatama sok mala, baing ila sok mana riang oxatam tela xap siang bila 10 kina rangua saing haxuya teguyu. Tuxu haringina saing ungguti tuxuti mana waxungtuanoa. Harua na ba, ‘Ugim haxuyangama hata sibuna li!’

²⁹ “Riang oxatama gung king tuxundi maxania saing xusunga haringina ba, ‘Uragu manga, baing bagula ngahaxuya naung.’

³⁰ “Ne hauxana. Libu diting lipua ba salak yabania laing sanga ba gim haxuyanganoa. ³¹ Lipu oxatam teladi dibagu libu bila ba, baing gamodingdi didoa saing dila dibaxanga na lipuxiding haringina mana axamang longga disok.

³² “Baing ina naga, xaitamoxi wagi’m lipu oxatama ba ma. Harua ba, ‘Ung lipu oxatam diang sibuna! Uxusunga nga haringina saing ngayunga siang xumang longgalo naung. ³³ Ngausinga maung baing. Binabu baruta usinga xauna mana riam oxatama te?’ ³⁴ Lipuxing haringina atin disala, baing ta lipu salak yabang wasanganamdi rimadingia bu disina salak sabanga na laing gim haxuyanganoa masup.

³⁵ “Bila balau Tibugu wa long xaiya bagula libu kubolu taininau nang taining tainina, nabu hauxaim hatumingaimia mana ayunga riaimdi kuboluding diandi.”

19

Taxiti Yaungua (Mak 10:1-12)

¹ Yesu sahi haruanga baguba, baing yunga titia Galili saing ila titia Yudia wa Langga Yodan hataina. ² Buranga sabangadi disu mana, saing sahi busingadingdi la ba.

³ Parisi teladi dima rangua bu dituba. Binabu duxusunga ba, “Hanaunaunga harua ba sangau mana lipu tela taxiti yaunganoa mana ing murunganoa?”

⁴ Haxuya ba, “Bola atiti haruanga wa Urana Xuania harua ba mugamugau sibuna Urana ‘tongtongiadi lup haing.’[☆] ⁵ Baing harua ba, ‘Mana namua baguli lup tela yunga baungti-bundi saing taga rangua haininoa, baing tang disok lipu taininau.’[☆] ⁶ Baing ina naga, tang duwa luwayyu te, tang duwa bila lipu taininau. Binabu, baraxinta Urana taga masup, labu lipua taxitiu tai.”

⁷ Duxusunga ba, “Nabu bila ba, bing Moses harua sangau mana lipua bung taxiti yaunga xailongina saing suka hainga mala baru?”^{*}

⁸ Yesu haxuya ba, “Gamoim diriba ding, binabu Moses nai mana ataxiti yaungua. Ning alaba mugamugau sibuna Urana hatuminganoa te. ⁹ Ngabalang ba, lipu gaxarea taxiti yaunganoa, ne haininoa haxa mauli rangua lipu tela te, bing bungina yau haing tela muli bing libu kubolu diana mana yaunga daxanganoa.”

[☆] **19:4** Unggutinga (Stat) 1:27 [☆] **19:5** Unggutinga (Stat) 2:24

^{*} **19:7** Ubagu Hanaunaunga (Lo) 24:1-4.

¹⁰ Lipudi dinaxu mana daharua na ba, “Nabu bila ba liwe mana neng mondi, bing xai sibuna lipudi diyau te!”

¹¹ Yesu haxuya ba, “Lipu longgalo sanga ba daxap tubatubainga baguli te. Tegu. Ding gaxarea Urana sina haringinga nadi ding gani-ding. ¹² Lipu teladi diyau te, namua na sanga ba dikinu xai rangua haing te, namua na sang-gading didoa bungina bauding dahayaudi. Lipu teladi diyau te, namua na sanga ba dikinu xai rangua haing te, namua na lipu teladi dahasi maradingdi. Baing lipu teladi dahau hatumin-gadinga ba diyau te, bu dituxu Urana oxatanoa xai sibuna maluxu’*m* Long Xaiya Yonggaxinoa. Lipu gaxarea sanga ba daxap haruanga baguli, bing daxap.”

Gara Kaxukandi Xaung Yesu
(*Mak 10:13-16; Luk 18:15-17*)

¹³ Baing lipu teladi daxap gara kaxukandi ma rangua Yesu bu ta rimandi manadi xaung bu sabu manadi. Ne lipudi dinaxu mana dibili lipuadi daxapdi ma.

¹⁴ Ne Yesu harua ba, “Ayunga garadi ma rangua nga. Labu abilidiu tai! Namua na lipuadi duwa bila garadi bagudi li, Long Xaiya Yonggaxinoa dingia.” ¹⁵ Baing ta rimandi manadi saing xusunga Urana ba sina guxama nadi. Saking yunga longga baguba saing ila.

Lipu Yanam Xalaxalam
(*Mak 10:17-30; Luk 18:18-30*)

16 Tauna, lipu tela ma rangua Yesu saing xusunga ba, “Lipu Tubatubaingam,[†] ngaria axamang xai baruamta bu ngaxap walinga subingang teguam?”

17 Yesu haxuya ba, “Baruta uxusunga nga mana baraxinta xai? Urana ing ganina xai. Nabu ubo ba oxop walinga subingang teguama, bing usu mana hanaunaungadi Urana sinadi na Moses.”

18 Xusunga ba, “Baruamtadi?”

Yesu haxuya ba, “Labu ung matiu tai. Labu ukinu rangua tela uyau teguyu bau tai. Labu uhanaiu tai. Labu usu haruanga languangamgu tai. 19 Uwa hawa mana baumtibumdi,[✧] xaung ‘ung murum sibuna mana riam longgalo bila ung murum sibuna maung.’[✧]”

20 Gananuna haxuya ba, “Hanaunaunga longga bagudi li ngasu manadi. Ngaraxap mana baraxintauyu?”

21 Yesu haxuya ba, “Nabu ubo ba usok maringing sibuna, bing ula, usina xalingimdi masup. Usina giminagidingdi na lipu haxugindi, bing bagula oxop axamang maxung sibundi maluxu long xaiya. Saking uma, unaxu manga.”

22 Lungu haruanga baguba, baing ila, ayan-gang sibuna, namua na xalingindi xumang sibuna.

23 Baing Yesu harua na lipuxindi dinaxu mana ba, “Maxung sibuna ngabalang ba, makasa mana

[†] 19:16 Buninga teladi daharua ba Lipu Tubatubaingam Xai.

[✧] 19:19 Xapdi Muli (Kisim Bek) 20:12-16; Hanaunaunga (Lo)

5:16-20 [✧] 19:19 Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 19:18

lipu xalaxalam tela luxu Long Xaiya Yonggaxinia. ²⁴Ngabalang muli ba, lipu xalaxalama bo ba luxu Urana Yonggaxinia, makasanganoa dali kamel tela ila luxu saxang ginanginia.”

²⁵Lipudi dinaxu mana dilungu haruanga ba, baing dihixi buk mana. Duxusunga ba, “Si! Nabu bila ba, bing lipu gaxarea bagula daxap walinga subingang teguama?”

²⁶Yesu bagu maringina manadi saing harua ba, “Lipu ding sibuding sanga tate, ne Urana ina sanga mana axamang longgalo.”

²⁷Pita harua na ba, “Ai! Am ba, am gayunga axamandi masup bu am ganaxu maung. Bagula am gaxap baraxinta?”

²⁸Yesu harua nadi ba, “Maxung sibuna ngabalang ba, bungina axamandi disok hauna xaung bungina Lipua Ma Rangua Urana rung mana xaitamoxi kabukabuna ralanam inia, ang ba anaxu manga bagula arung mana xaitamoxi kabukabung 12 xauna, xaung bagula asuxuya Isrel bakbakka 12. ²⁹Baing lipu gaxarea dathumia nga saing diyunga yabadingdi, sabangadingdi, kixingidingdi, hamungadingdi, baudingtibudingdi, kimbo garadingdi, bing bagula daxap haxuyangadinga bila 100 muli xaung bagula daxap walinga subingang teguama. ³⁰Ne xumana duwa mugamugangia bagula duwa kimuya. Baing xumana duwa kimuya bagula duwa mugamugangia.

20

Haruanga Babuna Mana Lipu Oxatamdi

Duwaxata Wain Umangania

¹ “Urana sina haxuyangua na lipudi bila li. Kubolunoa libu Long Xaiya Yonggaxinia bila titi moxong tela, buraraging sibuna ila bu sai lipu oxatamdi ba duwaxata waining umangania.

² Hau haruanga ba gim xaidap taininau giminagina nadi. Baing soxidi mala umangania.

³ “Tauna, bila 9:00 buraragina ila nawa yabania saing bagu lipu teladi dili olang. ⁴ Baladi ba, ‘Ang xauna ala awaxata wainigu umangania, baing bungina xaidaba sup bagula ngagimingang giminak maringina.’ ⁵ Binabu dilauba.

“Bila xaidap lia xaung 3:00 bungbung ila libu taininau. ⁶ Bila 5:00 ila muli saing bagu lipu teladi dili olang xauna. Xusungadi ba, ‘Baruta ali olang la li oxata te? Xaidaba supkuba!’

⁷ “Dahaxuya ba, ‘Namua na lipu tela sina oxatua nam te.’

“Baladi ba, ‘Ala awaxata wain umangania xauna.’

⁸ “Yambongguba, baing wain umangang moxonoa bala lipuxing oxatam mugamugangama ba, ‘Uwagi lipu oxatamdi ma saing ugim oxatadingdi. Ungguti mana lipu kimuamdi to ila lipudi dima muga.’

⁹ “Lipudi daxap oxatua bila 5:00 dima daxap xaidap tela giminagina. ¹⁰ Binabu, bungina lipudi daxap oxatua muga ba dima, dahagaxa ba bagula daxap siang xumana. Ning ding xauna daxap xaidap tela giminagina. ¹¹ Dibagu giminagidingdi, baing dungguti daharungia titia moxonoa ba, ¹² ‘Ai, lipuadi li daxap oxatua kimu ba duwaxata auwa taininau ing ganina, saing

ugimdi hasusu mam am gamakasa buraragina sup ma hatata, saing xaidaba xaniam haringina.’

¹³ “Haxuya tela ba, ‘Riagu, ngalibu doa maung te. Menau ung gunai mana xaidap tela giminagina, maxuna? ¹⁴ Oxop giminagima saing ulauba. Nga murugu mana ngasina giminak taininau na lipu kimuama bila ngasina naung. ¹⁵ Nga siangigua, maxuna? Maring ba ngalibu murungagua mana. Nabu ngabo ba ngalibu kubolu xai na lipu teladi, bing uharungia nga baru?’”

¹⁶ Baing Yesu harua ba, “Bila balau teladi duwa kimuya bagula duwa mugamugangia, saing teladi duwa mugamugangia bagula duwa kimuya.”

*Yesu Baxanga Muli Matianoa Bagula Sok
(Mak 10:32-34; Luk 18:31-33)*

¹⁷ Yesu haing mala mana long sabangga Yerusalem, baing xap lipu 12 dinaxu mana ding ganiding mala singia saing harua nadi ba, ¹⁸ “Alungu to. Tahaing Yerusalemguba, saing bagula dita Lipua Ma Rangua Urana lipu hanani-angamdi yanamidingdi xaung lipu hanaunaunga tubatubainganamdi rimadingia. Bagula dita haruangua baing bagula dahau haruangua ba dung mati. ¹⁹ Baing bagula dita Yuda Teguamdi rimadingia bu didaudau, digusi, dung mati xai balingamia. Ne kimuya mana xaidap tuwa bagula Urana iti mesa muli!”

*Yems, Yon Tang Bauding Xusunganganoa
(Mak 10:35-45)*

²⁰ Kimuya Sebedi garandi Yems Yon tang bauding ma rangua Yesu xaung dingtang. Gung king tuxundi mari maxania saing xusunga Yesu ba libu axamang tela mana.

²¹ Yesu xusunga ba, “Ubo ba ngalibu baru maung?”

Harua ba, “Ngabo ba unai mana garaguadi libu tang dirung mana rubimdi Yonggaximia, tela rung rimamo, tela rung xong, daxap yaya bila ba.”

²² Yesu bala dingtang ba, “Tang gaxabia te axusunga baru. Sanga ba tang ganung mana xuba salakkam bila nganung mana?”

Tang dahaxuya ba, “Wane, amtam sangau.”

²³ Yesu bala dingtang ba, “Maxuna, xuba nganung mana, bagula tang ganung mana xauna. Ning lipu gaxarea rung mana rimagu rimamo kimbo xong, nga sanga ba ngamogu te. Tegu. Tibugu xauxau kabukabuadi ba masup na moxodingdi.”

²⁴ Baing bungina lipu 10 dinaxu mana dilungu bila ba, gamodingdi didoa mana neng sabanganadi ba. ²⁵ Yesu wagidi ma digugunia saing harua ba, “Ang gaxabiau, Yuda Teguamdi yanamidingdi duwa etua manadi diti ding. Yanamidingdi dahaxi ba lipudi disu mana haru-angadinga. ²⁶ Heku awa bila ba. Tegu. Lipu gaxarea bo ba wa sabanga liwe mang, bing wa ang lipuxim haulingama, ²⁷ saing lipu gaxarea bo ba wa mugamuga liwe mang, bing wa lipuxim oxata olanggam. ²⁸ Namua na Lipua Ma Rangua Urana ing sibuna ma bu lipudi dahauli te. Tegu.

Ma bu hauli lipudi, xaung yunga walinganoa bu gim muli lipu xumana.”

Yesu Libu Lipu Maxa Haxatiang Luwadi Dibagu Muli

(Mak 10:46-52; Luk 18:35-43)

²⁹ Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana disauya long sabangga Yeriko, baing buranga sabanga disu mana. ³⁰ Lipu maxa haxatiang luwa dirung mua daxanga rubinia. Tang dilungu ba Yesu ma ila bila ba, baing duwagi ba, “Toxoratamona, Xaitamoxi Debit Garanoa* ba, usingamtam!”

³¹ Burangua dibili dingtang saing daharua ba, “Tang gadik!” Dibili susu, tang dahaxi buk saing duwagi sabanga ba, “Toxoratamona, Xaitamoxi Debit Garanoa ba, usingamtam!”

³² Yesu li mua saing wagi na dingtang ba, “Tang gabo ba ngariangtang baru?”

³³ Tang dahaxuya ba, “Toxoratamona, tam gabo ba tam gabagu.”

³⁴ Yesu usinga dingtang saing ring tang maxadingdi. Hata sibuna li maxadingdi disok xai dup, saing tang disu mana.

21

Yesu Luxu Long Sabangga Yerusalem Bila Xaitamoxi

(Mak 11:1-10; Luk 19:29-38; Yon 12:12-15)

¹ Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana dima haxek monga mana long sabangga Yerusalem, baing

* **20:30** Debit Garanoa—Yaya tela mana Urana Lipuxing Mogun-ganama, lipua Urana mogu bagula sok mana Debit bakbaginoa.

disok haxek mana longga Betspets wa Xaxagana Olip. Yesu soxi lipuxing luwa dinaxu mana mala, ² harua nadi ba, “Tang galuxu mana longga wa mugamugangia to. Haxek sibuna ba aluxu, bagula abagu donki tela digoti la ba, gabu garanoa wa rubinia. Tang galubadi saing axai dintang ma rangua nga. ³ Nabu lipu tela libu haruanga tela mangtang, bing tang gabala ba, ‘Toxoratamona oxatana mana dintang.’ Baing bagula soxidi ma sap.”

⁴ Axa li sok bu Urana haruanganoa aningona, harua waleu lipuxing suxunguxunguama Sekaraya suxungunia ba:

⁵ “Abala lipu Xaxagana Sayongamdi* ba,
‘Bagu xaitamoxima ma ranguang.

Tatuaina, rung etua mana donki tela,
rung etua mana donki tela garanoa.’”✠

⁶ Yesu lipuxing luwa dinaxu mana tang dila dilibu haruanganoa. ⁷ Tang daxai donki gabu garanoa tang ma rangua, saing tang diting imangiding sabangadi mahaing mana dintang. Baing Yesu rung etua manadi. ⁸ Buranga sabanga duxa imangiding sabangadi daxangia bu dahatanga ba lipu yayam sabanga, saing teladi ditaxiti xai rimandi saing duxadi daxangia.

* **21:5** Mana Grik xuana, haruanga lipu Xaxagana Sayongamdi bila li: Sayon nanuhangino, ning harua saha mana Yerusalem lipuxindi. Xaxagana Sayon xaxagana long sabangga Yerusalem wa mana. ✠ **21:5** Sekaraya (Sekaraia) 9:9

⁹ Burangadi dimuga mana gabu burangadi disu mana ding duwagi ba,

“Taiti Urana yanoa mana Xaitamoxi Debit Gara-noa ba!”

“Urana sina guxama na lipua li ma mana Toxor-atamona yanoa ba!”[☆]

“Taiti Urana Eta Loam Sibuna yanoa!”

¹⁰ Yesu luxu Yerusalem bila ba, baing long sabangga ba lipuxing longgalo dihixi mana, saing duxusunga ba, “Lipua li gaxarea?”

¹¹ Baing burangua dahaxuya ba, “Lipua li Yesu, Urana lipuxing suxunguxunguam ma mana Nasaret wa titia Galili.”

Yesu Suka Lipu Siang Oxatanamdi Sangua Urana Numanoa

(Mak 11:15-18; Luk 19:45-47; Yon 2:13-16)

¹² Yesu luxu Urana Numang yabania saing suka lipuadi digim disina axamandi mana sianga[†] maluxu Urana Numania masokkuba. Matuxuya lipu siang hakhaxuyanganamdi kabukabudingdi xaung lipu gumak sinaikkamdi kabukabuding rungingamdi. ¹³ Harua nadi ba, “Aisaya bung Urana Xuania ba Urana harua ba, ‘Numagua bag-ula duxu ba numa sabungam,’[☆] ne ang gaxugia

[☆] **21:9** Olaidi (Buk Song) 118:26 [†] **21:12** lipuadi digim disina axamandi—Lipuadi ba daxap asaxadi xaung mangdi ma maluxu Urana Numang yabania bu disinadi na lipudi dibo ba digimdi bu dahananiadi mana Urana. [☆] **21:13** Aisaya (Aisaia) 56:7

mala bila ‘guha tela lipu hanaunggamdi dihisa maluxu mana!’✠”

¹⁴ Lipu maxa haxatiandi xaung lipu kid- ingdi didoa dima rangua Yesu Urana Numania, saing hamaringiadi. ¹⁵ Ne lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipu hanaunaunga tubatubainganamdi dibagu axamang haringing xaidi libudi, saing dilungu garadi duwagi Urana Numang yabania ba, “Taiti Urana yanoa mana Xaitamoxi Debit Garanoa ba.” Binabu gamod- ingdi didoa mana. ¹⁶ Saking duxusunga Yesu ba, “Ai, ulungu garadi li haruangadinga?”

Yesu haxuya ba, “Wane, ngalungu baing. Ne, bola atiti Urana Xuanoa te? Haruanga li wa mana Olaidi, lipu buningam harua na Urana ba:

“‘Utubatuba garadi xaung gara kambagindi ba disina yaya naung.’✠”

¹⁷ Baing sauyadi saing sok long sabangga mala, ila longga Betani, saing kinu la ba.

Xaiya Pik Mutuxu Ba
(Mak 11:12-14,20-24)

¹⁸ Buraraging sibuna Yesu haxa mala long sabangga muli, baing gesagina. ¹⁹ Bagu xai xangingam tela duxu ba pik daxanga rubinia. Ila haxek mana bu sai mana marandi, ne bagu londi ding ganiding duwa. Baing harua na xaiya ba, “Sanga ba ua muli te!” Baing hata sibuna li xaiya ba mutuxu.

✠ **21:13** Yeremaya (Jeremaia) 7:11 ✠ **21:16** Olaidi (Buk Song) 8:2

²⁰ Lipudi dinaxu mana dibagu, baing dihixi mana. Duxusunga ba, “Xaiya pik mutuxu sap buk baru?”

²¹ Yesu baladi ba, “Maxung sibuna ngabalang ba, nabu ang hatumingaim haringing sibuna, hatumingaim luwa te, bing sanga ba alibu taininau bila ngalibu mana xaiya pikka li. Baing bagula adali axa na bila aharu na bimbia li ba, ‘Umesa, utinggung mari tegia,’ baing bagula sok. ²² Nabu ahatum haringina saing asabu, bing baraxing baraxinta axusunga mana, bagula axap.”

Gaxarea Sina Haringinga Na Yesu?
(Mak 11:27-33; Luk 20:1-8)

²³ Yesu luxu Urana Numang yabania saing ungguti tubatuba lipudi. Baing lipu hanani-angamdi yanamidingdi xaung lipu haringindi dima rangua saing duxusunga ba, “Oxop yaya ba rangua gaxarea bu ulibu axadi bagudi li? Gaxarea mogung ba ulibudi?”

²⁴ Yesu haxuya ba, “Bagula ngaxusungang xusunganga tela to. Nabu abaxanga nanga, bing bagula ngabaxanga ngaxap yaya ba rangua gaxarea bu ngalibu axadi bagudi li. ²⁵ Tauna, bungina Yon sugua lipudi—Gaxarea sina yaya na bu libu? Urana kimbo lipudi?”

Dahangixaya liwe mading ba, “Nabu taharua ba, ‘Urana sina,’ bing bagula xusunga kira ba, ‘Ne baruta ahatum haringina mana Yon te?’ ²⁶ Ne nabu taharua ba, ‘Lipudi disina,’ bing tamaxuwa lipudi bagula dahanggalangia kira, namua na dahatum ba Yon ba Urana lipuxing suxunguxunguam tela.”

27 Baing ina naga, dahaxuya ba, “Am gaxabia te.”

Baing Yesu haxuya ba, “Tauna, nga xauna, bagula ngabalang te ba gaxarea sina yaya nanga bu ngalibu axadi bagudi li.

Haruanga Babuna Mana Lipu Tela Garang Lup Luwa

28 “Ahatumia baru? Lipu tela garang lup luwa. Ila rangua sabangua saing harua ba, ‘Garagua, hatata ula uwaxata wain umangania.’

29 “Haxuya ba, ‘Tegu. Hauxagu.’ Ne kimuya xugia hatuminganoa saing ila.

30 “Baing tibuding ila rangua kixinginoa saing harua maxang taininau. Haxuya ba, ‘Wane tibugu.’ Ne ila teke.

31 “Luwa baruamta libu tibuding murunganoa?”

Dahaxuya ba, “Mugamugangama.”

Baing Yesu baxanga namuxinoa ba, “Maxung sibuna ngabalang ba, lipu takis xabinganamdi xaung haing daxangamdi diluxu Urana Yonggaxinia muga mang. 32 Namua na Lipu Suguangama Yon ma ranguang bu hatanga nang kubolu maringina daxanganoa, ne ahatum haringina mana te. Ning lipu takis xabinganamdi xaung haing daxangamdi dahatum haringina. Baing abagu axa ba sok, ne axugia hatumingaimdi te, ahatum haringina mana te.

Haruanga Babuna Mana Lipudi Duwaxata Wain Umangania

(Mak 12:1-12; Luk 20:9-19)

³³ “Alungu haruanga babung tela muli to. Titi moxong tela xuma wain umangang tela. Tongtongia gamgaminga taxiya, saba wain marang ruhangam yabana mari siangia, saing tongtongia xahi wasangam maxaxayam tela. Saking sina na lipu umangamdi, duwaxata bu daxap marang hataindi nading, saing ing sibuna ila haxa mauli hasoya. ³⁴ Bunging moyangama sok, baing soxi lipuxing haulingamdi mala rangua lipu umanga wasanganamdi bu daxap wain marang hataindi ranguadi.

³⁵ “Ne lipu umanga wasanganamdi dituxu lipuxing haulingamdi, ditaha tela, dung tela mati, saing daxatu tela siangia. ³⁶ Baing kimuya soxi lipu haulingam teladi muli nadi, titingadinga dali mugamugangamdi soxidi mala, saing dilibu kubolu taininau manadi. ³⁷ Kimu sibuna, soxi garanoa mala ranguadi. Hatum ba, ‘Bagula dilungu garagu haruanga.’

³⁸ “Ning bungina lipu umanga wasanganamdi dibagu garanoa, daharua nading ba, ‘Moxona garanoa lo. Kimuya bagula xap tibuna xalingindi. Tala taung mati, bing xalingindi bagula dima rimaria.’ ³⁹ Binabu dituxu diting mala sangua umangua saing dung mati.

⁴⁰ “Tauna, ahatum baru? Bungina wain umangang moxonoa ma, bagula ria lipu umanga wasanganamgadi ba baru?”

⁴¹ Lipu yayamdi dahaxuya ba, “Bagula hangalangia lipu dianadi ba sibuna laing dimati, saing ta umangua lipu wasanganam teladi rimadingia, saing mana bunging moyangama bagula disina hataina na ina sap.”

⁴² Baing Yesu xusungadi ba, “Haruanga li wa Urana Xuania, atiti ba ne baruta ahatumia te? Harua ba,

“Sianga lipu numa tongtongianganamdi dihitixiya bila diana,
sok siang mugamugangam bu haringia numa rubing longgalo.
Toxoratamona libu axa baguli sok,
saing am gabagu, xai sibuna maxamamia.’[☆]

⁴³ “Binabu ngabalang ba Urana bagula unia Yonggaxinoa sangua rimaimdi saing sina na bakbak tela bagula daxap aningonoa masok.

⁴⁴ Lipu gaxarea xungdi mari mana siangga li bagula duxurutiti, saing lipu gaxarea siangga li xung mari manadi, bagula dimunanggi.”

⁴⁵ Lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu Parisidi dilungu Yesu haruangang babundi, baing daxabia ba su haruangadi ba nadi. ⁴⁶ Disai daxanga bu dituxu, ning dimaxuwa mana burangua, namua na lipudi dahatum ba Yesu Urana lipuxing suxunguxunguam tela.

22

Haruanga Babuna Mana Taunga Yaungam Sabanga

(Luk 14:16-24)

¹ Yesu baladi haruanga babung teladi muli. Harua ba, ² “Long Xaiya Yonggaxinoa bila li. Xaitamoxi tela xauxau taunga yaungam sabanga

[☆] **21:42** Olaidi (Buk Song) 118:22-23

mana garang luba. ³ Xauxau masup, baing soxi lipuxing oxatamdi mala rangua lipuadi xusun-gadi ba dima ba, bu duwagidi ma. Ne hauxading!

⁴ “Baing soxi lipu oxatam teladi muli mala bu dibaladi ba, ‘Taunga xauxau masup ba. Bapalodi xaung kau dungmanangandi ditutudi masup, axadi daxauxau ba. Ama yaunga taungania.’

⁵ “Ne lipudi xusungadi ba dima ba, dahatumia te saing dila dituxu ding oxatadingdi. Tela ila umangia, tela ila mana sianging oxatanoa. ⁶ Teladi dituxu uleginamdi, dilibu doa manadi saing dungdi mati. ⁷ Xaitamoxi atin disala haringina, saing soxi lipuxing haungingamdi mala bu dahanggalangia lipu ungingamgadi ba xaung bu ditung yabadinga.

⁸ “Baing bala lipuxing oxatamdi ba, ‘Yaunga taunganoa xauxau ba, ne lipudi ngaxusungadi ba dima ba, ding lipu xaidi te ba dima. ⁹ Ala mana daxanga soking longgalo, saing axusunga lipu gaxarea abagudi ba dima yaunga taungania.’ ¹⁰ Binabu lipu oxatamdi dila mana daxangadi saing daxap lipu gaxarea dibagudi, lipu xaidi xaung lipu diandi, saing dima dirung numa xangingamia saing baxagi sibuna.

¹¹ “Ne bungina xaitamoxi luxu ma bu bagu lipudi, bagu lipu tela sau yauyaunga yaungam te bila lipudi disau xaidap yaungamia. ¹² Xusunga ba, ‘Riagu, usau yauyaunga yaungamdi te. Uluxu ma baru?’ Ne lipua ba haruangan te.

¹³ “Baing xaitamoxi bala lipu taunga oxatanamdi ba, ‘Agoxi kindi rimandi, saing ating

mala sabasabia, labiania, longga lipudi ditang haringina saing digaxu waidingdi.”

¹⁴ Baing Yesu harua ba, “Alungu to. Urana wagi lipu xumana, ne mogu taining tainina ing ganina ba diluxu ma.”

*Xusunganga Mana Digim Gabman Takisindi
(Mak 12:13-17; Luk 20:20-26)*

¹⁵ Baing Parisidi dila digugunia bu dahau hatumingua ba dilibu Yesu harua haruanga tela sanga ba disu haruanga mana. ¹⁶ Disoxi lipuxidingdi dinaxu manadi digabu Herot bakbaging teladi mala bu digugunia rangua. Daharua ba, “Lipu Tubatubaingam, am gaxabia ba ung lipu haruanga maxunama. Utubatuba Urana daxanganoa xaung haruanga maxuna, saing uhatum xumana mana lipudi hatumingadinga te. Ulibu hasusu mana lipu longgalo, heku lipu yayamdi kimbo lipu yaya teguamdi. ¹⁷ Tauna, ubaxanga nam. Maring mana tagim takis mala na Sisa,* kimbo doa? Uhatum baru?”

¹⁸ Ne Yesu xabia hatumingading diana saing harua ba, “Ang lipu manang luwadi! Baruta atuba ba atuxu murak manga? ¹⁹ Ahatanga siang mukiring tela nanga agim mala na Sisa.” Daxap Rom siang mukiring tela ma, ²⁰ baing xusungadi ba, “Gaxarea babunoa li? Gaxarea yanoa wa mana?”

²¹ Dahaxuya ba, “Sisa naga.”

* **22:17** Sisa yaya tela mana xaitamoxi sabanga Rom dingia. Wa etua mana xaitamoxidi.

Baing harua nadi ba, “Tauna, axadi Sisa iniadi, asinadi na Sisa, saing axadi Urana iniadi, asinadi na Urana.”

²² Dilungu haruanga baguba, baing dihixi mana. Baing disauya dilauba.

Xusunganga Mana Lipuadi Dimati Dimesa Muli

(Mak 12:18-27; Luk 20:27-40)

²³ Mana xaidapka baguba gugunianga Sadyusi† telamdi dima rangua Yesu bu duxusunga mana axamang tela. Ding dahatiam mana lipudi bagula dimesa muli. ²⁴ Daharua ba, “Lipu Tubatubaingam, Moses bung Urana Xuania ba, ‘Nabu lipu tela mati garang tate, bing kixinginoa bagula yau sabanganoa tabinoa bu tang daxap garadi masok, saking sabanganoa bakbagindi bagula disup te.’‡ ²⁵ Tauna, bunging tela neng sabangang 7 duwa liwe mam. Mugamugangama yau saing mati garang tate, binabu kixinginoa yau tabinoa. ²⁶ Luwa xaung hiliadinga kubolu taininau, ila ila laing disup. ²⁷ Baing ina naga, hainga mati. ²⁸ Tauna, kimuya, bungina lipudi dimesa muli, bing haingga ba bagula wa gaxarea haininoa sibuna? Namua na 7 ding diyau ba.”

²⁹ Yesu haxuya ba, “Hatumingaimdi didoa, namua na axabia Urana Xuanoa te xaung haringinganoa. ³⁰ Bungina lipudi dimesa muli, bagula lup haing diyau ding te. Bila balau bagula duwa bila Urana uleginamdi duwa long xaiya.

† **22:23** Sadyusi bing Yuda sabungading sabungam tela, xan tela mana Parisidi. ‡ **22:24** Ubagu Hanaunaunga (Lo) 25:5-6.

³¹ Ne mana haruangua mana lipudi dimesa muli—ngabo ba ngaxusungang to. Atiti Urana Xuanoa harua mana axa ba, ne baruta ahatumia te? Kimu sibuna mana mugangaradi Ebrahim, Aisak xaung Yekop tung dimati ba, Urana harua ba, ³² ‘Ngawa Urana mana Ebrahim, Urana mana Aisak, xaung Urana mana Yekop.’[✧] § Binabu ina Urana mana lipu matiandi te. Tegu. Ina Urana mana lipu gamatandi.”

³³ Burangadi dilungu haruanguanoa, baing di-hixi mana tubatubainganoa.

*Urana Hanaunaungang Mugamugangam
(Mak 12:28-31)*

³⁴ Bungina Parisidi dilungu ba Yesu libu Sadyusidi dimunguti, bing digugunia bu dituba muli. ³⁵ Dingia tela xabia hanaunaungua xai sibuna. Baing tuba Yesu mana xusunganga baguli: ³⁶ “Lipu Tubatubaingam, hanaunaunga Urana sina na Moses baruamta mugamuga?”

³⁷ Yesu haxuya ba, “‘Bing ung murum sibuna mana Toxoratamona, Urana ungia, mana gamom longgalo xaung lum longgalo xaung hatumingam longgalo.’[✧] ³⁸ Hanaunaunga baguli sabanga, xaung mugamugangam sibuna. ³⁹ Baing luwa bing bila mugamugangama: ‘Bing ung murum sibuna mana riam longgalo bila ung murum sibuna maung.’[✧] ⁴⁰ Hanaunaunga luwa li bing

✧ **22:32** Xapdi Muli (Kisim Bek) 3:6 § **22:32** Ebrahim, Aisak, Yekop tung dimati mugau sibuna mana bungina Moses bung haruanga baguba, binabu mana Yesu haruanguanoa hatanga ba tung aningodingdi duwayyu Urana maxania. ✧ **22:37** Hanaunaunga (Lo) 6:5 ✧ **22:39** Lipu Hananiangam Oxatanoa (Wok Pris) 19:18

namuxina mana hanaunaunga longgalo Moses bung xaung mana haruanga longgalo Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibung.”

Gaxarea Garanoa Kristo?
(Mak 12:35-37; Luk 20:41-44)

⁴¹ Parisidi diguguniauyu taxiya Yesu, baing xusungadi ba, ⁴² “Ahatum baru mana Urana Lipuxing Mogunganama? Gaxarea garanoa?”

Dahaxuya ba, “Xaitamoxi Debit Garanoa.”

⁴³ Harua nadi ba, “Tauna, baruta Urana Aningonoa sina hatuminga na Debit, saing Debit uxu lipua ba ‘Toxoratamona’? Namua na Debit harua ba,

⁴⁴ “‘Toxoratamona harua na Toxoratamona ngayua ba:

“Urung kabukabu yayam wa rimagu rimamo rubinia,

laing ngata bixuamdi hawa maung.”[☆]

⁴⁵ Nabu Debit uxu ba ‘Toxoratamona,’ bing ina wa Debit garanoa xauna baru?” ⁴⁶ Dingia tela sanga ba haxuya Yesu haruanga noa te. Baing kimuya mana bungina baguba, lipu longgalo dimaxuwa mana dituba mana xusunganga tela muli.

23

Yesu Harua Haringina Na Yanamdi
(Mak 12:38-39; Luk 13:34-35, 20:45-46)

[☆] **22:44** Olaidi (Buk Song) 110:1

¹ Kimuya Yesu harua na burangadi xaung lipuxindi dinaxu mana ba, ² “Lipu hanaunaunga tubatubainganamdi xaung Parisidi ding lipu yayamdi bu dibaxanga hanaunaunga Urana sina na Moses namuxinoa. ³ Binabu alungu asu mana haruangadinga. Ne kubolua dilibudi, labu asu manadiu tai. Tegu. Namua na disu mana ding haruangadinga te. ⁴ Bila dibibi axamang mauxangang sibundi, ditadi etua mana lipudi yaxudingdi bu doxoxi, ne dahaulidi monga te. Hauxading.

⁵ “Kubolu longgalo dilibudi, dilibudi bu lipudi dibagudi. Digoxi raxu sabungam sabangadi toxodingia rimadingia, saing digoxi waxu maxaxayadi mana imangiding sihindi bu lipudi dahatum ba disu mana Urana maringina. ⁶ Ding muruding buk mana dirung mana kabukabu yayamdi mana taungadi xaung mana dirung mana kabukabu mugamugangamdi mana sabunga numandi. ⁷ Muruding buk mana lipudi ditidi daharua xaidap xai nadi mana nawa yabandi xaung mana duxudi ba ‘Lipu Tubatubaikkam.’

⁸ “Ne labu anai mana lipu tela uxuang ba ‘Lipu Yayamgu’ tai, namua na ang lipuxim yayam taininau ing ganina, saing ang longgalo awa hasusu bila riaim riaim. ⁹ Baing labu auxu lipu titiam tela ba ‘Tibuingu’ tai, namua na Urana wa long xaiya ing ganina ang Tibuim. ¹⁰ Baing labu anai mana lipu tela uxuang ba ‘Lipu Tubatubaikkamgu’ tai, namua na ang lipuxim tubatubaikkam taininau, ina Urana Lipuxing

Mogunganama. ¹¹ Lipuxim yayama bing wa lipuxim haulingam. ¹² Urana bagula tatua lipu gaxarea diti yadingdi, saing bagula sina yaya na lipu gaxarea ditatua ding.

¹³⁻¹⁴ “Laku, ang lipu hanaunaunga tubatubain-ganamdi agabu Parisidi, ang lipu manang luwamdi! Mauxanganoa xapkang yu! Asoxauti Long Xaiya Yonggaxing xaluxinoa mana lipudi ramramodinga. Ang sibuum aluxu te, saing asoxauti teladi ba diluxu xauna.*

¹⁵ “Laku, ang lipu hanaunaunga tubatubain-ganamdi agabu Parisidi, ang lipu manang luwamdi! Mauxanganoa xapkang yu! Namua na ahaxahaxa mauli titia tegia bu alibu lipu taininau ing ganina hatum haringina mana tubatubaingaima. Saking bungina xugia ma rangua hatumingaima, alibu sok long salakkam lipuxing sibuna, alibu dali sibuna ang kuboluim diandi!

¹⁶ “Laku, namua na ang bila lipu maxa haxatiandi atuba ba axai lipudi mala! Mauxanganoa xapkang yu! Aharua ba, ‘Nabu lipu tela haringia haruanganoa xaung Urana Numanoa, bing axamang olang. Ne nabu haringia haruanganoa xaung gol wa Urana Numania, bing su mana haruanganoa.’ ¹⁷ Ang lipu maxa haxatiang kaka-handi! Baraxinta mugamuga Urana maxania? Gol wa Urana Numania, kimbo Urana Numanoa

* **23:13-14** Buninga teladi daharua ba ...xauna. ¹⁴ Laku, ang lipu hanaunaunga tubatubain-ganamdi agabu Parisidi, ang lipu manang luwamdi! Mauxanganoa xapkang yu! Alanglangua tapdi bu ahanai xalingidingdi, xaung asabu maxaxaya bu asok xai lipudi maxadingia. Binabu bagula axap salak sabanga.

sina yaya na gol ba? Urana Numanoa baing!
¹⁸ Haruanga tela muli aharua ba, ‘Nabu lipu tela haringia haruangoa xaung kabukabu hananiangam, bing axamang olang. Ne nabu haringia haruangoa xaung hananiangua wa etua mana, bing su mana haruangoa.’ ¹⁹ Ang lipu maxa haxatiandi! Baraxinta mugamuga Urana maxania? Hananiangua, kimbo kabukabu hananiangam sina yaya na hananiangua ba? Kabukabu hananiangama baing! ²⁰ Bungina lipu tela haringia haruangoa xaung kabukabu hananiangama ba, ina haringia haruangoa xaung kabukabua xaung axamang longgalo duwa etua mana. ²¹ Baing lipu gaxarea haringia haruangoa xaung Urana Numanoa ba, ina haringia haruangoa xaung Urana Numanoa xaung Lipua wa maluxu mana. ²² Baing lipu gaxarea haringia haruangoa xaung long xaiya ba, ina haringia haruangoa xaung Urana xaitamoxi kabukabung rungingama, xaung Lipua rung mana kabukabua ba.

²³ “Laku, ang lipu hanaunaunga tubatubainganamdi agabu Parisidi, ang lipu manang luwamdi! Mauxangoa xapkang yu! Asina hataina 10 mana axamang kaxukang sibundi duwa umangaimia. Ne ahalingalinga axamang hanaunaungam sabangadi—suxuyanga maringina, usinganga xaung hatuminga haringina. Maring bing asina hataina 10, wane, ne labu ahalingalinga axamang hanaunaungam sabangadiu tai. ²⁴ Ang bila lipu maxa haxatiandi atuba ba axai lipudi mala! Kubolua alibu bungina ahatumia axamang kaxukandi ne ahalingalinga

axamang sabangadi bila ata hunghung ba sox-auti nimnim tela nanggolia bu angaru te, ning angaru kamel tela xaung langga ba!

²⁵ “Laku, ang lipu hanaunaunga tubatubain-ganamdi agabu Parisidi, ang lipu manang luwamdi! Mauxanganoa xapkang yu! Kubolua alibu bila adamia xuba mina ubudingdi, ne ludingia dibaxagi mana axadi axapdi mana kubolu samoyana xaung ati haringina. ²⁶ Ang Parisi maxa haxatiandi! Muga bing adamia ludingdi, baing ubudingdi bagula sigixinga xauna.

²⁷ “Laku, ang lipu hanaunaunga tubatubain-ganamdi agabu Parisidi, ang lipu manang luwamdi! Mauxanganoa xapkang yu! Ang bila guhia gobagobadi disami usamana. Ding gumangiding sabasabia, ne ludingia dibaxagi mana matia tuandi xaung axamang musunamdi.

²⁸ Bila balau, sanggaimia lipudi dibaguang bila lipu maringindi, ne luimia abaxagi mana mana luwa xaung kubolua adali hanaunaungua.

²⁹ “Laku, ang lipu hanaunaunga tubatubainganamdi agabu Parisidi, ang lipu manang luwamdi! Mauxanganoa xapkang yu! Atongtongia guha gobagoba gumangindi mana Urana lipuxing suxunguxunguamdi mugangaimdi dungdi mati ba, saing ayayau lipu maringindi gobagobadingdi. ³⁰ Saking

aharua ba, ‘Nabu tawa bungina mugangaradi, bing tagugudi taung Urana lipuxing suxunguxunguamdi te.’ ³¹ Ne bungina aharia bila ba, asu haruanga nang sibuim ba ang naga awa mugangaimdi dung Urana lipuxing suxunguxunguamdi ba garadingdi. ³² Tauna

alauba, asahi kubolu diandi mugangaimdi dungguti ba!

³³ “Ang moxadi! Ang moxa diang garandi! Bagula agiti mala sangua suxuyangua soxi lipudi mari long salakkamia baru? ³⁴ Binabu alungu to. Bagula ngasoxi Urana lipuxing suxunguxunguamdi xaung lipu xabianga maringindi xaung lipu tubatubaingamdi mala ranguang. Teladi bagula aungdi mati xai balingamia. Teladi bagula agusidi mana sabungaim numandi, axudi mala mana long sabangadi taining tainina, asina salaga nadi. ³⁵ Baing ina naga, lipu maringing longgalo sibidingdi bagula duwa rimaimia—ungguti mana dung lipu maringina Ebal,† ma ma laing Barakaya garanoa Sekaraya‡ ina awa haru-angia mana, dung liwe mana kabukabu hanani-angam xaung Urana Numang luna. ³⁶ Maxung sibuna ngabalang ba, lipu hatatamdi bagula duwa haruandia mana ding longgalo sibidingdi.

³⁷ “O Yerusalem, Yerusalem, ang gaung Urana lipuxing suxunguxunguamdi mati, saing lipudi Urana soxidi nang axatudi siangia mati. Bunging xumang sibuna ngabo ba ngagugunia lipuximdi, bila muxaxu hagaxana gugunia garandi hawa mana banggitongindi, ne hauxaim! ³⁸ Bagu Urana yunga yabaima saing xola. ³⁹ Namua na ngabalang ba, bagula abagu nga muli te, laing xaidaba aharua ba, ‘Urana sina guxama na lipua

† **23:35** Ebal—Lipu mugamugangam mati lipu rimania. Ubagu Unggutinga (Stat) 4:8. ‡ **23:35** Sekaraya—Lipu kimuam lipudi dung mati mana Urana Xuang Mugamugangama. Ubagu 2 Naxuyanga (2 Stori) 24:20-21.

li ma mana Toxoratamona yanoa ba.’☆”

24

Yesu Baxanga Urana Numanoa Bagula Doa (Mak 13:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Yesu sauya Urana Numang yabania saing haxa mala, baing lipuxindi dinaxu mana dima rangua. Dibo ba dahatanga Urana Numang numandi na. ² Ne xusungadi ba, “Abagu numadi ba? Maxung sibuna ngabalang ba, xaidaba ma yu bungina siang tela bagula wa etua mana rianoa te. Tegu. Bagula ding longgalo disup mari.”

Mauxangandi Xaung Salakdi Bagula Disok (Mak 13:3-13; Luk 21:7-19)

³ Kimuya, Yesu rung Xaxagania Olip. Lipudi dinaxu mana ding ganiding dima rangua, saing daharua ba, “Ubaxanga nam, bungintabi bagula axadi bagudi li disok? Baing baraxinta bagula sok muga bu hatanga malingama bo ba sikkuba, xaung bu hatanga xaidap subinganoa bo ba mauba?”

⁴ Yesu haxuya ba, “Amaxania, nam lipu tela langlanguang. ⁵ Namua na xumana bagula dima dilangua daxap yagua saing bagula daharua ba, ‘Nga Urana Lipuxing Mogunganama baing.’ Bagula dituxu murak mana lipu xumana.

⁶ Bagula alungu haruanga mana haungingadi duwa haxek, duwa hasoya, ne amaxania—labu ahixi manadiu tai. Axadi na bila ba bagula disok to, ne subinganoa sok teguyu. ⁷ Numanumadi

☆ **23:39** Olaidi (Buk Song) 118:26

bagula dimesa dahaunggana ding, saing yonggadi bagula dilibu taininau. Gesak sabangadi xaung noxiga sabangadi bagula disok long xangxana. ⁸ Ne axadi bagudi li unggutingua ing ganina, bila bungina haing tela ungguti xunumia salak hayauxingamdi.

⁹ “Baing bagula dituxuang, disina salaga nang, xaung dunggang mati. Bagula numanumadi hauxading sibuna mang namua na anaxu manga. ¹⁰ Mana bungina baguba, xumana bagula diyamu mana dahatum haringina manga, saing bagula dita riadingdi bixuadingdi rimadingia saing bagula hauxading sibuna mana ding. ¹¹ Lipudi dilangua ba ding Urana lipuxing suxunguxunguamdi bagula dimesa, saing bagula dituxu murak mana lipu xumana. ¹² Kubolu diana bagula tubu, binabu lipu xumana murungadinga bagula mati. ¹³ Ne lipu gaxarea dili haringina laing matiading xaidabidingdi, Urana bagula xapdi muli. ¹⁴ Baing ulek xaiya li mana Long Xaiya Yonggaxinoa, lipudi bagula dibaxanga titi hataing longgalo bu numanuma longgalo dilungu ba. Baing ina naga, xaidap subinganoa bagula ma.

*Bunging Diang Sibuna Bagula Sok
(Mak 13:14-23; Luk 21:20-24)*

¹⁵ “Ne muga mana titia sup, bagula abagu ‘axamang maxuwangam hanggalangiangam’[☆] li mua long bilingamia maluxu Urana Numania—axamana ba Urana lipuxing suxunguxunguama

[☆] **24:15** Danyel (Daniel) 9:27, 11:31, 12:11

Danyel harua mana.” (Lipu gaxarea dititi haru-
anga baguli bing dahatumia haruanga li xai!)
¹⁶ “Baing lipudi duwa titia Yudia bing diluki mala
bimbia. ¹⁷ Lipudi duwa numa ubunia, labu diri
numia digam xalingiding teladiu tai. ¹⁸ Lipudi
duwa umangia, labu digoxoya numia bu daxap
imangiding sabangadiu tai. ¹⁹ Baing usinganga
buk mana haingdi gamoding xaung hainggadi
disina sua na garadingdi mana bungina baguba!
²⁰ Asabu ba gitingaima sanga ba sok bunging
kuyama kimbo Xaidap Yaguangam te. ²¹ Namua
na salaga mana bungina baguba bagula dali
salaga mana bunging longgalo, ungguti mana
Urana tongtongia axamandi laing hatata, saing
kimuya mauxangana bila bagula hasusu muli te.
²² Ne bungina baguba, nabu Urana raxapkuti te,
bing lipu longgalo bagula disup. Ne mana namua
hatumia lipuadi ina mogudi ba ing ganina, ina
bagula raxapkuti.

²³ “Baing mana bungina baguba, nabu lipu tela
harua nang ba, ‘Abagu, alali Urana Lipuxing Mo-
gunganama!’, kimbo lipu tela harua ba, ‘Abagu,
la lo!’, bing labu ahatum haringina manau tai.
²⁴ Namua na lipudi bagula dima dilangua ba ding
Urana Lipuxing Mogunganama kimbo dilangua
ba ding Urana lipuxing suxunguxunguamdi.
Bagula disok dilibu axamang haringing sibung
xangxana bu dilanglangua lipudi. Bagula dituba
ba dibagu nabu sanga ba dilanglangua lipuadi
Urana mogudi ba xauna. ²⁵ Alungu. Ngabaxanga
alali nang muga bu amaxania.

²⁶ “Baing ina naga, nabu lipu tela balang ba,

‘Abagu, wa long xoliania,’ bing labu asok malau tai. Baing nabu balang ba, ‘Wa la li, hisa numa lunia,’ bing labu ahatum haringina manau tai!
²⁷ Ahatumia. Bungina abagu bilikbiliga, ralanoa su sabalung subingang longgalo, ungguti karagia ila yuwaxia. Bila balau, Lipua Ma Rangua Urana malinganoa, bagula lipu longgalo dibagu daxabia. ²⁸ Nabu matia tela wa mana long tela, bagula matikomkomdi digugunia la ba.

Lipua Ma Rangua Urana Malinganoa
(Mak 13:24-27; Luk 21:25-28)

²⁹ “Haxek sibuna kimuya mana bunging salakkamga ba,

“‘xaidaba bagula laba,
 saing sobaga bagula sina te,
 hatungdi bagula xungdi mari sangua sabalunoa,
 saing axamang haringindi duwa sabalunia
 bagula dilulu.’[☆]

³⁰ “Baing ina naga, bagula lipudi dibagu axamang tela sabalunia hatanga ba Lipua Ma Rangua Urana ma, saing numanuma titiamdi bagula dahatangitangi. Bagula dibagu Lipua Ma Rangua Urana ma mana mugap sabalunamdi xaung haringinganoa xaung ralang sabanga. ³¹ Baing toxi bagula sau sabanga, saing bagula soxi Urana uleginamdi mala hataing hataina, bu digugunia lipuadi ina mogudi ba mana titi subingang tela mala subingang tela.

[☆] **24:29** Aisaya (Aisaia) 13:10, 34:4

*Abagu Xaidi Kuboludinga Saing Axap Xabi-
anga Mana*

(Mak 13:28-31; Luk 21:29-33)

³² “Abagu xaiya pik* saing axap xabianga mana: Bungina rimandi digamata saing lona, axabia ba gesaga sokkuba. ³³ Bila balau, bungina abagu axadi bagudi li disok, axabia ba xaidaba wa haxek ba, wa xaluya baing. ³⁴ Maxung sibuna ngabalang ba, bagula lipu hatatamdi disup teguyu, laing axadi bagudi li disok to. ³⁵ Sabaluna xaung titi bagula disup, ne xuagu marandi sanga ba disup te.

*Bungina Toxoratamona Malinganoa Lipudi
Daxabia Te*

(Mak 13:32-37; Luk 17:26-30,34-35)

³⁶ “Ne lipu tela xabia xaidaba xaung xaidap maxanoa te mana axadi bagudi li bagula disok. Urana uleginamdi daxabia te. Urana Garanoa xauna, ina xabia te. Tibugu ing ganina xabiau. ³⁷ Lipua Ma Rangua Urana malinganoa bagula wa bila Noa xaidabinoa. ³⁸ Muga mana langa si sabanga, lipudi daxang, dinung, diyau ding laing xaidapka Noa luxu wagia ba. ³⁹ Lipudi daxabia baraxinta bagula sok te, laing langa si saing xapdi mala. Bagula wa bila ba bungina Lipua Ma Rangua Urana ma. ⁴⁰ Lipu luwa bagula duwa umangia. Tela bagula daxap, ne tela bagula diyunga. ⁴¹ Haing luwa bagula dahamunanggia wit marandi siangia. Tela bagula daxap, ne tela bagula diyunga.

* **24:32** xaiya pik—Kubolunoa bila xaiya dom.

⁴² “Binabu amaxania, namua na axabia xaidaba te Toxoratamona angia bagula ma. ⁴³ Ne ahatumia: Nabu numa moxonoa xabia muga xaidap maxanoa lipu hanaunggama bagula ma, bing sanga ba maxania saing yunga numanoa te bu hanai. ⁴⁴ Binabu ang xauna bing axauxau bungingbunginalo, namua na Lipua Ma Rangua Urana bagula ma bungina ahagaxa ba bagula ma te.

⁴⁵ “Lipu oxatam xabiangang xai xaung tuxu oxatang longgalo xai, lipua na bila baru? Ahatumia. Bila lipua numa moxonoa mogu ba ulia lipuxing haulingamdi angiadinga mana bungina mogu ba. ⁴⁶ Nabu lipu oxatanga ba tuxu oxatanoa bungina moxonoa goxoya ma, bing numa moxonoa bagula yaha sibuna mana. ⁴⁷ Maxung sibuna ngabalang ba, bagula mogu ba wasa mana xalinging longgalo. ⁴⁸ Ne nabu lipu oxatanga ba lipu diana, saing balaina ba, ‘Lipuxigua haringina bagula goxoya ma sap te.’ ⁴⁹ Baing ungguti taha riang haulingamdi, saing xang nung xaung lipudi dinung lang haringina buk. ⁵⁰ Numa moxonoa bagula goxoya ma mana xaidap tela lipu oxatama hagaxa te xaung xaidap maxanoa xabia te. ⁵¹ Numa moxonoa bagula hanggalangia lipuxing oxatama saing ta mana longga lipu manang luwamdi duwa, longga ba lipudi ditang haringina saing digaxu waidingdi.

25

Haruanga Babuna Mana Haing Nanung 10

¹ “Mana bungina baguba Long Xaiya Yonggaxinoa bagula bila haing nanung 10 daxap

nagungidingdi, saing disok mala bu digugunia lipu tela ma bu yau haing tela. ² Luwadi luwadi hiliadinga hatumingadingdi dimaring te, saing luwadi luwadi hiliadinga hatumingadingdi daxai. ³ Haing nanung kakahandi dirai nagungidingdi, ne daxap guxenga teladi muli mala te. ⁴ Ne luwadi luwadi hiliadinga hatumingadingdi daxai ba, duxu guxenga tela mana nanggoladingdi, diraidi mala xaung nagungidingdi. ⁵ Ne lipu yaunga haunama ma sap te, binabu maxadingdi dkinu saing dkinu.

⁶ “Yambong lia dilungu lipu tela wagi ba, ‘Ai! Lipu yaunga haunama ma! Ama to, agugunia!’

⁷ “Baing haing nanunadi ba dimesa dahamingia nagungidingdi. ⁸ Haing kakahandi daharua na adi hatumingadingdi daxai ba, ‘Si! Nagungimamdi dibo ba dimatiuba. Auliam guxengaim teladi.’

⁹ “Ne dahaxuya ba, ‘Tegu. Amiadi bagula sanga mana kira longgalo te. Ala rangua lipu sinaikkamdi, bu agim teladi nang.’

¹⁰ “Ne bungina dahaxa mala bu digim guxenga, lipu yaunga haunama sok baing. Haing nanunadi daxauxau masup diluxu rangua mana yaunga taunganoa, saing lipudi diriba xalua.

¹¹ “Kimuya, haing nanung teladi digoxoya ma, saing dili sabasabia duwagi ba, ‘Lipu Sabanga! Lipu Sabanga! Uxaxa xalua mam!’

¹² “Ne haxuya ba, ‘Maxung sibuna ngabalang ba, ngaxabiang te.’”

¹³ Baing Yesu sahi haruanganoa ba, “Binabu ang xauna, bing amaxania! Namua na axabia

xaidaba xaung xaidap maxanoa te Lipua Ma Rangua Urana bagula goxoya ma.

Haruanga Babuna Mana Lipu Oxatamdi Daxap Sianga

(Luk 19:12-27)

¹⁴ “Tela muli baing. Mana bungina baguba Long Xaiya Yonggaxinoa bagula wa bila li. Lipu tela bo ba ila mana long hasoyam tela. Wagi lipuxing oxatamdi ma saing ta xalingindi rimadingia bu duwasa manadi. ¹⁵ Sina tanga gol luwadi luwadi hiliadinga na tela, tanga gol luwa na tela, saing tela sina tanga gol taininau na. Sina na taining tainina sanga mana ding xabiangading wasanganamdi. Sup, baing ilauba.

¹⁶ “Lipu oxatama xap tanga gol luwadi luwadi hiliadinga ungguti sap ba tuxu oxata sianggama, saing xibuadi, baing disok tanga gol luwadi luwadi hiliadinga muli. ¹⁷ Bila balau, lipua xap tanga gol luwa xibuadi, baing disok luwa muli. ¹⁸ Ne lipu oxatama xap tanga gol taininau ila ki bangguma saing yameng lipuxing haringina siangindi.

¹⁹ “Bunging maxaxaya sup, baing lipu oxatamdi lipuxiding haringina goxoya ma. Wagidi ma bu lungu diraxata mana siangindi. ²⁰ Lipua xap tanga gol luwadi luwadi hiliadinga xapdi ma xaung luwadi luwadi hiliadinga muli. Harua ba, ‘Lipu sabanga, usina tanga gol luwadi luwadi hiliadinga nanga bu ngawasa manadi. Ubagu, ngaxap luwadi luwadi hiliadinga muli ba.’

²¹ “Lipuxing haringina haxuya ba, ‘Xai sibuna! Ung lipu oxatam xai, utuxu oxatama xai! Uwasa

xai mana axamang kaxukandi, binabu bagula ngataung etua mana axamang xumana. Uma tayaha xauna!

²² “Lipua xap tanga gol luwa ma xauna, saing harua ba, ‘Lipu sabanga, usina tanga gol luwa nanga bu ngawasa manadi. Ubagu, ngaxap luwa muli ba.’

²³ “Lipuxing haringina haxuya ba, ‘Xai sibuna! Ung lipu oxatam xai, utuxu oxatama xai! Uwasa xai mana axamang kaxukandi, binabu bagula ngataung etua mana axamang xumana. Uma tayaha xauna!’

²⁴ “Baing ina naga, lipua xap tanga gol taininau ma. Harua ba, ‘Lipu sabanga, ngaxabia ba ung lipu yabina. Oxop xalaxaladi lipu teladi duwaxata manadi. Oxop angingadi lipu teladi duxumadi. ²⁵ Ngamaxuwa maung, binabu ngala ngayameng siangima titia. Ubagu, siangima baguli.’

²⁶ “Ne lipuxing haringina haxuya ba, ‘Ung lipu oxatam diana! Ubuma haring! Nabu uxabia ngaxap xalaxaladi lipu teladi duwaxata manadi, saing ngaxap angingadi lipu teladi duxumadi, ²⁷ bing baruta uta siangigua maluxu’m numa sianggam te? Baing bungina ngagoxoya ma bing ngaxap muli xaung siang dalingam teladi xauna.’

²⁸ “Baing tabina lipuxing oxatam teladi ba, ‘Axap tanga sangua saing asina na lipua tuxu 10. ²⁹ Lipu gaxarea dituxu oxata xai mana axadi daxapdi ba, bagula ngasina teladi muli nadi, saing bagula dibaxagi mana. Ne lipu gaxarea dituxu oxata xai mana axadi daxapdi ba te, baraxinta ding dituxudi, bagula ngaxapdi

sanguadi muli. ³⁰ Baing lipu oxatam dianoa ba, ahitixiya mala sabasabia, labiania, longga lipudi ditang haringina saing digaxu waidingdi.’

Lipua Ma Rangua Urana Bagula Suxuya Lipudi

³¹ “Bungina Lipua Ma Rangua Urana ma ralania, gabu Urana uleginamdi, bagula rung mana kabukabung xaitamoxiamia. ³² Numanuma longgalo bagula digugunia maxania, baing bagula hata lipudi bila lipu sipsip wasanganam tela hata memedi sangua sipsipdi. ³³ Bagula ta sipsipdi rimang rimamo, memedi xong.

³⁴ “Baing Xaitamoxi bagula harua na lipuadi duwa rimang rimamo ba, ‘Ang ba, Tibugu guxamgang. Ama to. Ama axap Yonggaxinoa xauxau mang ba bungina tongtongia axamandi. Xauxau bu sina nang. ³⁵ Namua na, waleu gesagigu saing aulia nga anginga. Waxugutuanoa mamasa saing aulia nga lang. Ngawa lipu long telama saing axap nga mala maluxu numaimia. ³⁶ Ngaxola mana imangdi saing aulia nga teladi. Ngabusi saing awasa manga. Ngawa salak yabania saing ama lobu rangua nga.’

³⁷ “Saking lipu maringindi bagula dahaxuya ba, ‘Toxoratamona, bungintabi am gabagung gesagim saing am gauliaung anginga? Bungintabi am gabagung waxumtuanoa mamasa saing am gauliaung lang? ³⁸ Bungintabi am gabagung uwa lipu long telama saing am gaxapkung maluxu? Bungintabi am gabagung oxola mana imangdi saing am gauliaung teladi? ³⁹ Bungintabi am gabagung ubusi kimbo uwa salak yabania saing am gala lobu ranguaung?’

⁴⁰ “Xaitamoxi bagula haxuya ba, ‘Maxung sibuna ngabalang ba, baraxing baraxinta alibu mana tela mana riagu yaya teguamgadi li, bila axadi bagudi li alibudi manga.’

⁴¹ “Baing Xaitamoxi bagula xugia rangua lipuadi duwa rimang xong saing harua nadi ba, ‘Ang lipuadi Urana sina dianoa nang, ahaya sangua nga! Ari mala yap subingang teguamia Urana xauxau mana Satan gabu xaungandi!

⁴² Namua na, waleu gesagigu saing aulia nga anginga te. Waxugutuanoa mamasa saing aulia nga lang te. ⁴³ Ngawa lipu long telama saing axap nga maluxu numaimia te. Ngaxola mana imangdi saing aulia nga teladi te. Ngabusi ngawa salak yabania saing awasa manga te.’

⁴⁴ “Saking bagula dahaxuya ba, ‘Toxoratamona, bungintabi am gabagung gesagim kimbo waxumtuanoa mamasa kimbo uwa lipu long telama kimbo oxola mana imangdi kimbo ubusi kimbo uwa salak yabania, saing am gahauliung te?’

⁴⁵ “Baing bagula haxuya ba, ‘Maxung sibuna ngabalang ba, baraxing baraxinta alibu mana tela mana riagu yaya teguamgadi li te, bila axadi bagudi li alibudi manga te.’

⁴⁶ “Baing bagula dila daxap salak subingang teguama, ne lipu maringindi bagula dila daxap walinga subingang teguama.”

26

Lipu Yanamdi Dahau Haruangua Ba Dung Yesu Mati

(Mak 14:1-2; Luk 22:1-2)

¹ Yesu harua axadi li masup, baing harua na lipuxindi dinaxu mana ba, ² “Ang gaxabiau, xaidap luwa baing Taunga Dalingama* bagula sok. Mana bungina baguba bagula dita Lipua Ma Rangua Urana bixuandi rimadingia bu dung mati xai balingamia.”

³ Mana bungina baguba lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipudi lipuxiding haringindi, ding digugunia lipu hananiangam mugamugangama numania, yanoa Kayapas. ⁴ Dahau hatuminga tela ba dilanglangua bu dituxu Yesu bu dung mati. ⁵ Ne daharua ba, “Labu talibu maluxu’ m bunging Taungamau tai, nam lipudi diti haunginga sabangua.”

*Haing Tela Matu Guxenga Yesu Toxonia
(Mak 14:3-9)*

⁶ Yesu wa longga Betani mana Saimon lipu sak-saxama numanoa (businganoa sup ba). Wa la ba, ⁷ rung kabukabia, xang mua, baing haing tela ma rangua, tuxu nanggola siang alabastam, guxenga saminam giminak xumanam wa maluxu mana. Baing matu mari Yesu toxonia.

⁸ Lipuxindi dinaxu mana dibagu, baing gamod- ingdi didoa. Daharua ba, “Si, sahi guxenga saminanga ba olang baru? ⁹ Xai nabu tasina na lipudi bu digim bu siangga ba tasina na lipu haxugindi. Giminaginoa sabanga sibuna!”

* **26:2** Taunga Dalingam—Yudadi dahatumia muli bungina mugangadingdi daxauxau ba diyunga Isip, saing Urana uleging matiam dali mugangadingdi numadingdi saing garading matu- aua di mati te.

10 Yesu xabia daharua baru, binabu harua ba, “Atautiti haingga li baru? Libu axamang xai sibuna manga. 11 Lipu haxugindi duwa ranguang bunging longgalo. Ne nga ba, bagula ngawa ranguang bunging longgalo te. 12 Haingga li matu guxenga sanggagia bu xauxau nga muga mana kimangingagua. 13 Maxung sibuna ngabalang ba, mana baru rubinta lipudi dibaxanga ulek xaiyua mana titi longgalo, bagula lipudi dilungu haingga li naxuyanganoa bu dahatumia muli.”

*Yudas Nai Parisidi Ba Ta Yesu Rimadingia
(Mak 14:10-11; Luk 22:3-6)*

14 Baing tela mana Lipu 12, ina duxu ba Yudas Iskariot, ila rangua lipu hananiangamdi yanamidingdi. 15 Xusungadi ba, “Nabu ngasina Yesu rimaimia, bing bagula asina baraxinta nanga?” Baing dititi disina siang silba mukiring 30 na. 16 Mana bungina baguba saing ila, sai daxanga ba ta Yesu rimadingia.

*Yesu Xang Rangua Lipuxindi Dinaxu Mana
(Mak 14:12-25; Luk 22:7-13,17-20; 1 Korin 11:23-25)*

17 Mana xaidap mugamugangam mana Taunga Mana Salanga Salalangang Teguama, lipudi dinaxu mana dima rangua Yesu duxusunga ba, “Ubo ba am gala mana long baruamta bu am gaxauxau axamandi bu oxong Taunga Dalingam angianoa?”

18 Baladi ba, “Ala aluxu long sabangia, baing bagula abagu lipu tela. Abala ba, ‘Lipu Tubatubaingama harua ba: Xaidabigua ma haxek

ba. Bagula ngagabu lipuxigudi dinaxu manga am gaxang Taunga Dalingam angianoa numamia.”
¹⁹ Baing ina naga, lipuadi dinaxu mana ba dilibu Yesu haruanganoa saing daxauxau Taunga Dalingam angianoa la ba.

²⁰ Yambongguba, baing Yesu gabu Lipu 12 daxang kabukabia. ²¹ Daxang mua, baing harua ba, “Maxung sibuna ngabalang ba, angia tela bagula ta nga bixuagudi rimadingia.”

²² Ding gamoding mauxading, baing ding taining tainina duxusunga ba, “Toxoratamona, nga te, bo?”

²³ Haxuya ba, “Lipua bagula ta nga bixuagudi rimadingia, angia tela menau tai salanga mari minia rangua nga. ²⁴ Lipua Ma Rangua Urana bagula mati bila dibung waleu Urana Xuania. Ne laku, mauxanganoa bagula xap lipua ta Lipua Ma Rangua Urana bixuandi rimadingia! Xai buk mana lipua ba nabu waleu bauna hayau te.”

²⁵ Baing Yudas, lipua bo ba ta bixuandi rimadingia, xusunga xauna ba, “Lipu Tubatubaingam, nga te, bo?”

Baing Yesu bala ba, “Wane, ung ba.”

²⁶ Daxang mua, baing Yesu xap salangua, harua xai sibuna na Urana, saing utu saha. Sina na lipuxindi dinaxu mana, saing harua ba, “Axap axang. Alali mututungagua.”

²⁷ Baing xap xubua, saing harua xai sibuna na Urana. Sina nadi saing harua ba, “Ang taining tainina anung. ²⁸ Alali sibigua mana hau Urana haruanganoa haringina, matuxuya mari bu yunga lipu xumana kuboluding diandi.

29 Ngabalang ba, bagula nganung wain muli te laing xaidapka nganung hauna ranguang maluxu Tibugu Yonggaxinia.”

30 Duwaya olai tela masup, baing disok mala dila Xaxagania Olip.

Yesu Harua Muga Mana Pita Bagula Hatiam Mana

(Mak 14:27-31; Luk 22:31-34)

31 Dahaxa mala, baing Yesu baladi ba, “Yambongga baguli bagula ang longgalo ang gayunga nga bungina abagu axadi disok manga, namua na Urana haruangana li wa Xuania:

“Bagula ngataha sipsipdi lipuxiding wasanganama mari,
baing sipsipdi bagula dahalukiana.”✧

32 Ne kimuya mana ngamesa muli, bagula ngamuga mala nang titia Galili.”

33 Pita harua na ba, “Heku nabu lipu longgalo diyungaung, nga bagula tegu.”

34 Baing Yesu haxuya ba, “Maxung sibuna ngabalaung ba, hatata yambong, muga mana muxaxua xatu, bagula uhatiam manga bunging tuwa.”

35 Ne Pita haxi ba, “Heku nabu ngamati ranguaung, nga bagula ngahatiam maung te!” Baing lipu longgalo dinaxu mana, daharua taininau.

Yesu Sabu Getsemani

(Mak 14:32-42; Luk 22:40-46)

³⁶ Baing Yesu gabu lipuxindi dinaxu mana dila long tela duxu ba Getsemani, saing harua nadi ba, “Arung mua la li, ngabo ba ngala yata lo ngasabu to.” ³⁷ Xap Pita gabu Sebedi garandi Yems Yon tang mala rangua. Baing ayangana xaung gamona mauxang sibuna. ³⁸ Baing harua na dingtung ba, “Lugua ayangana buk, bila ngabo ba ngamatiuba. Awa mua la li, awasa xai rangua nga.”

³⁹ Ila monga, saing yungaina mari titia, saing sabu ba, “Tibugu, nabu daxanga tela wa, bing unia xuba salakkamga li mala sangua nga. Ne heku usu mana nga murungagua, ne usu mana ung murungama.”

⁴⁰ Baing goxoya ma rangua lipuxing tuwa dinaxu mana, bagudi dikinu matabu, saing harua na Pita ba, “Sanga mana awasa xai rangua nga mana auwa taininau te? ⁴¹ Awasa saing asabu mua, nam tubaiga xapkang. Maxuna, luimdi muruding, ne sanggaimdi haringingading te.”

⁴² Baing Yesu ila muli bu sabu ba, “Tibugu, nabu daxanga tela wa te bu nganung xuba salakkamga li te, bing sangau, usu mana ung murungama.”

⁴³ Goxoya ma, baing bagu muli dikinu matabu, namua na maxading dikinu. ⁴⁴ Binabu yungadi ila muli saing sabu muli, harua taininau bila menau.

⁴⁵ Baing goxoya ma rangua lipuxing tuwa dinaxu mana, saing harua nadi ba, “Angtung gakinuyu xaung ayaguauyu baru? Angtung gabagu to! Xaidap maxanoa ma ba. Disina Lipua Ma Rangua Urana mala lipu kubolu dianamdi

rimadingiauba. ⁴⁶ Angtung gamesa, talauba! Abagu, lipua bo ba sina nga mala nadi, ina sok lo!”

Dituxu Yesu

(Mak 14:43-50; Luk 22:47-53)

⁴⁷ Yesu haruauyu, baing Yudas, ina mana Lipu 12 tela, sok. Gabu buranga sabanga dima, dirai waxang sabangadi xaung xaidi. Lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipudi lipuxiding haringindi disoxidi ma. ⁴⁸ Yudas bo ba sina Yesu nadi, muga hamaringia hatangangua tela ranguadi, harua nadi ba, “Lipua ba ngalibu,† lipua naga. Atuxu.” ⁴⁹ Binabu Yudas ila taxa rangua Yesu sap, saing harua ba, “Lipu Tubatubaingama, yambong xai!” saing libu.

⁵⁰ Yesu harua ba, “Riagu, axa uma bu ulibu, bing ulibu.”

Baing lipudi dima dita rimadingdi mana Yesu, saing dituxu haringina. ⁵¹ Ne lipu tela wa rangua Yesu xai waxanging sabanga masok, ting mana lipu hananiangam mugamugangama lipuxing oxata olangama, saing taxiti tangalianoa.

⁵² Yesu bala ba, “Uta waxangim sabanga goxoya mala yabania. Lipu gaxarea dahaung waxangia bagula dimati waxangia. ⁵³ Bola uxabia te, sanga ba ngaxusunga Tibugu, saing hata sibuna li bagula soxi uleginamdi didali bakbak 12‡ bu dahauli nga. ⁵⁴ Ne nabu ngalibu, bing

† **26:48** libu—Bungina Yesu, lipu kuboludinga bungina dibo ba daharua xaidap xai bing dilibu riandi manggobidingia. Bila dituxu rimadingdi. ‡ **26:53** bakbak 12—Bakbakkadi li xumang sibuna, bila 72,000.

Urana Xuanoa bagula aningona baru? Daharua ba bagula sok bila li.”

⁵⁵ Baing Yesu harua na burangua ba, “Ai, ang gama xaung waxang sabangadi xaung xaidi bu atuxu agoxi nga, bila nga lipu hanaunggam tela, bo? Xaidapxaidapka lo ngarung ngatubatuba maluxu Urana Numang yabania, ning atuxu nga te. ⁵⁶ Ne axadi li disok bu haruangadi Urana lipuxing suxunguxunguamdi dibungdi waleu bagula aningoding.” Baing lipuxindi dinaxu mana disauya saing diluki mala.

*Dita Yesu Haruandia Kaunsilidi Maxadingia
(Mak 14:53-65; Luk 22:54-55,67-71; Yon 18:12-13,19-24)*

⁵⁷ Baing lipuadi dituxu Yesu daxai mala lipu hananiangam mugamugangama Kayapas numania. La ba, lipu hanaunaunga tubatubainganamdi digabu lipu haringindi digugunia ma. ⁵⁸ Pita su mana Yesu mala, ne wa hasoya monga. Su mana mala laing lipu hananiangam mugamugangama numang rubinia. Baing luxu saing rung mua rangua lipu wasangamdi bu bagu baraxinta bagula sok.

⁵⁹ Lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipu haringing longgalo duwa Yuda Kaunsilidi, ding disai haruanga languangam tela bu dung Yesu mati mana. ⁶⁰ Dibagu lipu xumana dinai mana disu haruanga languangam na, ne haru-angadinga sanga te.

Disaisai laing lipu luwa dima ⁶¹ disu haruanga ba, “Lipua li harua ba, ‘Nga sanga mana ngaxui

mari Urana Numanoa, baing kimuya mana xaidap tuwa, bagula ngatongtongia muli.”§

⁶² Baing lipu hananiangam mugamugangama mesa saing harua na Yesu ba, “Haxuyangam te? Baru mana haruanga li disu maung?” ⁶³ Ning Yesu mumguti.

Baing lipu hananiangam mugamugangama harua na ba, “Ngatabinaung ba ubaxanga max-una nam mana Urana walingam maxania ba: Ung ba Urana Lipuxing Mogunganama? Ung Urana Garanoa, kimbo tegu?”

⁶⁴ Yesu haxuya ba, “Wane, bila ung guharua ba. Ne haruanga tela muli ngabaxanga nang ba: Kimuya bagula abagu Lipua Ma Rangua Urana rung Urana Haringinga rimang rimamo rubinia, xaung bagula abagu ma xaung mugap long xaiyamdi.”*

⁶⁵ Baing lipu hananiangam mugamugangama sing ina imangindi bu hatanga ba gamona doa, saing harua ba, “Harungia Urana! Harua ba wa hasusu rangua Urana! Heku tasai’ m lipu tela muli su haruangua na. Ang galungu masup. ⁶⁶ Ang gahatum baru?”

Dahaxuya ba, “Lipu kubolu dianam! Bing mati mana kubolunoa!”

⁶⁷ Baing digipgip ramramonia saing ditaha rimadingia. Teladi duda ⁶⁸ saing daharua ba,

§ **26:61** Ubagu Yon 2:19-21. La ba Yesu harua mana sangganoa bila Urana Numanoa. Lipu languangamgadi li duxugia Yesu haruangua. * **26:64** Danyel baxanga mana Urana Lipuxing Mogunganama malinganoa. Ubagu Danyel (Daniel) 7:13.

“Uhatanga ba ung Urana lipuxing suxunguxu-
nguama! Ung Urana Lipuxing Mogunganama,
ubaxanga namguba. Gaxarea tahaung?”

Pita Hatiam Mana Yesu

(Mak 14:66-72; Luk 22:55-62; Yon 18:16-18,25-27)

⁶⁹ Pita rung mua sabasabia, maluxu numa gamgamingania, baing haing haulingam tela sok ma saing harua ba, “Ung xauna, uwa rangua Yesu Galiliama.”

⁷⁰ Ne hatiam ding longgalo maxadingia. Harua ba, “Baraxinta uharua mana ngaxabia te.”

⁷¹ Baing ila numa xaluxing yabania. La ba haing haulingam tela muli bagu, saing harua na lipuadi duwa la ba, “Lipua li wa rangua Yesu Nasaretiana.”

⁷² Hatiam muli, harua ba, “Ngabaxanga Urana maxania ba ngaxabia lipua ba te!”

⁷³ Mena, lipudi dili mauli la ba dima rangua Pita saing daharua ba, “Maxung sibuna, ung dingia tela, namua na waxumtuanoa hatangaung sabasabia.”

⁷⁴ Tauna Pita harua haringing sibunauba. Harua ba nabu langua bing sangau, wa haru-angia rangua Urana, saing harua ba, “Maxung sibuna, Urana maxania, ngaxabia lipua ba te!”

Baing ina naga, hata sibuna li muxaxua xatu.
⁷⁵ Saking Pita hatumia muli Yesu haruangoa ba: “Muga mana muxaxua xatu, bagula uhatiam manga tuwa.” Baing sok mala, tang haringing sibuna.

27

Yudas Mumu Ina

¹ Buraraging sibuna baing lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipudi lipuxiding haringindi dahau hatumingadingdi ba dung Yesu mati baru. ² Digoxi, daxai mala, saing dita gabana Pailat* rimania.

³ Yudas, lipua ta Yesu bixuandi rimadingia, bagu xabia bagula dung mati, baing baxagi mana usingangua mana kubolunoa. Binabu xap siang silba mukiring 30 mala muli rangua lipu hananiangamdi yanamidingdi xaung lipu haringindi. ⁴ Baladi ba, “Ngalibu kubolu diana. Lipua ngata rimaimia ba libu kubolu dian tela te.”

Dahaxuya ba, “Axamang amia te. Ung mauxangama baing!”

⁵ Binabu Yudas ting sianga mala maluxu Urana Numania. Baing sauyadi saing ila mumu ina.

⁶ Lipu hananiangamdi yanamidingdi ditagia siang silba mukirinadi ba saing daharua ba, “Siangga li siang sipkam, binabu hanaunaunga bili kira ba labu tata rangua Urana Numang sianginoau tai.” ⁷ Binabu dahau hatumingua mana siangga ba digim lipu bori tongtongian-ganama titinoa. Baing duxugia mala sok gob-agoba tela mana dikimang lipu titi telamdi mana.

⁸ Namua naga duxu titia ba Titi Sipkamguyu.

⁹ Baing mana kubolua ba, dilibu haruanga Urana lipuxing suxunguxunguama Yeremaya

* **27:2** Bungina dituxu Yesu, Pailat Rom yanamidinga mana Yuda titidinga.

bung waleu ba aningona. Harua ba, “Daxap siang silba mukiring 30 bagudiba—giminaginoa Isreldi dimogu mana lipua ba, ¹⁰ saing digim lipu bori tongtongianama titinoa, bila Toxoratamona tabina nga.”†

Yesu Wa Haruandia Pailat Maxania

(Mak 15:2-15; Luk 23:2-3,18-25; Yon 18:29–19:16)

¹¹ Tauna, mana bungina baguba Yesu li mua gabana maxania, baing gabana xusunga ba, “Ung ba xaitamoxi Yuda dingia?”

Yesu haxuya ba, “Wane, bila ung guharua ba.”

¹² Baing lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu lipu haringindi disu haruanga mana, ne haxuya tela te. ¹³ Saking Pailat xusunga ba, “Bola ulungu haruanga xumana disudi maung, bo?” ¹⁴ Ning Yesu haruangan te. Haxuya haruangading kaxuketa tela te. Binabu gabana hixi sibuna mana.

¹⁵ Ne mana Taunga Dalingam niani taining tainina, Pailat kubolunua ba ina yunga lipu salak yabanam tela gaxarea gaxarea burangua dimogu. ¹⁶ Niani baguba lipu salak yabanam tela xap yaya sabanga mana kubolung diandi wa, yanoa Barabas. ¹⁷ Binabu bungina buranga digunia ma, Pailat xusungadi ba, “Baru lipuxinta ang gabo ba ngayunga nang? Barabas, kimbo Yesu duxu ba Urana Lipuxing Mogunganama?”

† **27:10** Ubagu Sekaraya (Sekaraia) 11:12-13 xaung Yeremaya (Jeremaia) 19:1-13, 32:6-9.

¹⁸ Xusunga bila ba, namua na xabiau yanamid-
ingdi gamodingdi didoa mana Yesu, binabu dita
rimania.

¹⁹ Pailat rung mana kabukabu suxuyangama,
baing haininoa soxi ulega ma rangua ba: “Labu
ulibu axamang tela mana lipu maringina bau
tai. Namua na yambong ngamip mana, saing
gamogua mauxang sibuna.”

²⁰ Ning lipu hananiangamdi yanamidingdi di-
gabu lipu haringindi diti buranga hatumingad-
ingdi ba duxusunga Pailat ba yunga Barabas
saing ung Yesu mati.

²¹ Binabu gabana xusunga muli ba, “Lipu
baruamta mana luwadi li ang gabo ba ngayunga
nang?”

Dahaxuya ba, “Barabas.”

²² Baing Pailat xusungadi ba, “Ne ngaria baru
mana Yesu li duxu ba Urana Lipuxing Mogun-
ganama?”

Ding longgalo dahaxuya ba, “Ung mati xai
balingamia!”

²³ Pailat xusungadi ba, “Baruta? Libu kubolu
diang baruamta?”

Ne duwagiwagi haringina ba, “Ung mati xai
balingamia!”

²⁴ Pailat bagu daxap haruanganoa te. Ne bagu
haunginga sabanga bo ba mesaubu. Binabu
xap mina langing tela saing damia rimandi
lipudi maxadingia.† Harua ba, “Sanga ba ngawa
haruangia mana lipua li sibindi te. Ang mauxan-
gaima baing!”

† **27:24** damia rimandi lipudi maxadingia—Pailat hatanga
haruanganoa bila li.

²⁵ Baing lipu longgalo dahaxuya ba, “Uyunga sibinoa wa mam am gagabu garamamdi!”

²⁶ Baing ina naga, yunga Barabas nadi. Ne tabina lipuxing haungingamdi ba digusi Yesu. Sup, baing ta Yesu lipu haungingamdi rimadingia bu dung mati xai balingamia.

Lipu Haungingamdi Didaudau Yesu
(Mak 15:16-20)

²⁷ Baing gabana lipuxing haungingamdi daxai Yesu maluxu gabman numania (duxu ba Piretoriam), saing duwagi guguniangading haungingam longgalo dima digugunia taxiya.

²⁸ Dunia imangindi sangua saing disausau imang maxaxaya sabuxang tela mana. ²⁹ Saking ditaling waxu ruxunam bila xaitamoxi muxubinoa saing dita toxonia. Dita nunu bila xaitamoxidi dituxu rimang rimamo, saing digung kiding tuxundi maxania bila duwa hawa mana saing didaudau ba, “Uwa bungingbunginalo, xaitamoxi Yuda dingia!”

³⁰ Digipgip, saing daxap nunua saing ditahataha toxonia. ³¹ Didaudau laing sup, baing dunia imang sabuxanoa sangua, saing disausau ing sibung imangindi mana muli. Saking daxai mala bu dung mati xai balingamia.

Digoxi Yesu Xai Balingamia
(Mak 15:22-32; Luk 23:33-43; Yon 19:17-24)

³² Dahaxa malau, baing lipu haungingamdi disok mana lipu Sairinam tela, yanoa Saimon, saing daxap dilibu xoxi Yesu xaing balingama.

³³ Dila disok long tela duxu ba Golgota (namuxino ba Toxotaxu Guang Yabana). ³⁴ La ba disina

wain tela daxaning axamang mabiang tela duxu ba gal na bu nung. Ne bungina tuba, hauxana saing nung te. ³⁵ Digoxi diti mahaing masup, baing dahali halinga tela bu dibagu gaxarea daxap imangindi. ³⁶ Dirung la ba bu duwasa mana. ³⁷ Etua mana toxonoa digoxi xai tela dibung haruanga disu na mana ba: LIPUA LI YESU, XAITAMOXI YUDA DINGIA. ³⁸ Digoxi lipu hanaunggam luwa rangua, tela wa rimamo, tela wa xong. ³⁹ Lipudi dahaxa dahadalia daharua diana na, ditingting toxodingdi mala ⁴⁰ saing daharua ba, “Uharua bagula uxui Urana Numanoa mari, saing utongtongia muli mana xaidap tuwa, bing ung guhauhiung! Nabu ung Urana Garanoa, bing uri ma sangua xai balingamga ba!”

⁴¹ Lipu hananiangamdi yanamidingdi, lipu hanaunaunga tubatubainganamdi xaung lipu haringindi xauna, ding didaudau bila ba. ⁴² Daharua ba, “Hauli lipu teladi ba, ne sanga ba hauli ing sibuna te! Nabu Xaitamoxi Isreliama, bing ri ma sangua xai balingamga bauba bu am gabagu am gahatum haringina mana. ⁴³ Ina hatum haringina mana Urana saing harua ba, ‘Nga Urana Garanoa.’ Baing ina naga, nabu Urana muruna mana, bing Urana sanga ba hauli hatata.” ⁴⁴ Bila balau lipu hanaunggam luwa digoxi dingtang rangua, tang didaudau xauna.

Yesu Matianoa

(Mak 15:33-41; Luk 23:44-49)

⁴⁵ Xaidap liauba, baing labianoa kaukau titia masup laing bungbung. ⁴⁶ Bila 3:00 bungbung Yesu wagi sabanga ba, “*Eli, Eli, lema sabaktani?*”

namuxina ba, “Urana ngayua, Urana ngayua, baruta uyunga nga?”[✧]

⁴⁷ Lipu teladi dili la ba dilungu alaba, baing daharua ba, “Wagi mana Elaitsa.”

⁴⁸ Hata sibuna li dingia tela luki mala saing xap garumu tela, saing tai maluxu’*m* wain mabiana laing baxagi. Sup, baing su xai tela mana saing iti mahaing, sina na Yesu ba nung. ⁴⁹ Ne dingia teladi daharua ba, “Taragu to! Tabagu nabu Elaitsa ma bu hauli to.”

⁵⁰ Baing Yesu wagi sabanga muli, saing yunga aningonoa mala.

⁵¹ Taxa mana bungina baguba, imang sabangga silola mua maluxu Urana Numania singina hataing luwa etua laing sok ha lo. Titia taguxa, siangdi dutu ding. ⁵² Baing guha gobagobadi dutu ding daxaxa ding, saing Urana lipuxing xumana dimati masup, sanggadingdi dimesa muli. ⁵³ Disok sangua gobagobadi, saing kimuya mana Yesu mesa muli ba, diluxu long sabangga Urana mogu inia Yerusalem, saing lipu xumana dibagudi.

⁵⁴ Lipu hauningamdi yanamidinga gabu lipu hauningamdi dili rangua duwasa mana Yesu, ding dibagu noxigua xaung axamang teladi disok, baing dimaxuwa sibuna. Daharua ba, “Maxung sibuna, lipua li Urana Garanoa naga!”

⁵⁵ Haing xumana duwa la ba, dili hasoya monga, dibagu mua. Bungina Yesu wa titia Galili saing ma, dinaxu mana saing dahauli. ⁵⁶ Dingia tela bing Maria Magdalam, tela Yems Yosep tang

[✧] **27:46** Olaidi (Buk Song) 22:1

bauding yanoa Maria, xaung tela Yems Yon tang baulding.

Yesu Kimanginganoa

(Mak 15:42-47; Luk 23:50-56; Yon 19:38-42)

⁵⁷ Yambonga bo ba sokkuba, baing lipu xalax-alam tela mana longga Erimatea, yanoa Yosep, ma. Ina lipu tela naxu mana Yesu xauna. ⁵⁸ Ila rangua Pailat, xusunga mana Yesu sangganoa, saing Pailat tabina lipuxing hauningamdi ba disina na. ⁵⁹ Yosep xap sangganoa mari, saku mana imang sigixingang xai sibung tela, ⁶⁰ saing ta maluxu mana ing sibung guhanao gobagoba haun tela disaba sianga maluxu mala. Ditutuxuya siang sabanga ma rangguti guhia gobagoba xuania. Baing dilauba. ⁶¹ Maria Magdalam gabu Maria tela dirung haxek guhia gobagobia, tang dibagu.

Lipu Wasangamdi Duwa Gobagobia

⁶² Xaidap Xauxaungama§ ila sup, baing lipu hananiangamdi yanamidingdi digabu Parisidi dila rangua Pailat. ⁶³ Dibala ba, “Lipu Sabanga, am gahatumia muli haruanga tela lipu murakkamga ba harua bungina wauyu. Harua ba, ‘Kimuya mana xaidap tuwa bagula ngamesa muli.’ ⁶⁴ Binabu am gabo ba utabina lipuxim

§ 27:62 Sande bing xaidap mugamugangam mana Yudadi hatumingadinga. Urana tongtongia axamandi mana Sande ila sup Paraide. Baing mana Sarare, yagua. Binabu Yudadi disabu mana Sarare saing diyagua. Baing dituxu oxata tela mana Sarare te. Duxu ba Xaidap Yaguangam. Baing daxauxau axamandi bila anginga mana Paraide, saing duxu Paraide ba Xaidap Xauxaungam.

haungingamdi ba duwasa mana guhia gobagobia ba laing xaidap tuwa. Nam lipuxindi dinaxu mana dila dahanai sanggua saing dibala lipudi ba mesa muli mana matiyua! Nabu bila ba, bing murakka li bagula dali muraga bungina langua ba ina Urana Lipuxing Mogunganama baing.”

⁶⁵ Pailat haxuya ba, “Tauna, axap lipu wasangamdi mala saing aharingia sanga mana xabiangaima.” ⁶⁶ Baing ina naga, dila daharingia guhia gobagoba bila li: Ditaga sianga, dita rangua mana bu bili, saing dita lipu haungingamdi mali bu duwasa mana.

28

Yesu Mesa Muli Gobagobia (Mak 16:1-8; Luk 24:1-10)

¹ Xaidap Yaguangama ila sup, baing mana xaidap mugamugangam mana sande baguba, xaidaba haingguba, Maria Magdalam gabu Maria tela dila bu dibagu guhia gobagobia.

² Hata sibuna li noxiga sabanga sok! Namua na Toxoratamona uleginam tela ri long xaiya ma, saing ila guhia gobagobia, tutuxuya sianga mala singia saing rung mana. ³ Bagunganoa bila bilikbilik, saing imangindi dusa bila mugap.

⁴ Lipu wasangamdi dimaxuwa sibuna mana, saing dilulu. Saking disok bila matiandi.

⁵ Urana uleginama harua na haingdi ba, “Labu amaxuwau tai, namua na ngaxabia ba tang gasai mana Yesu, ina dung mati xai balingamia ba.

⁶ Wa la li te! Mesa muli ba, bila harua ba. Tang gama abagu longga muga sangganoa tabu mana

ba. ⁷ Saking tang gala sap abala lipuxindi dinaxu mana ba, ‘Yesu mesa muli mana matiyua saing muga nang mala Galili. Bagula abagu la ba.’ Ahatumia axamandi ngabalangtang ba.”

⁸ Baing ina naga, haingdi tang diluki sap mala sangua guha gobagobia, dimaxuwa ne gamodingdi diyaha sibuna, saing diluki mala bu dibaxanga na lipuxindi dinaxu mana. ⁹ Hata sibuna li Yesu sok mana dingtang. Harua ba, “Buraraging xai.” Tang dima rangua, dituxu kindi saing disabu mana. ¹⁰ Baing Yesu harua nadi ba, “Labu amaxuwau tai. Ala abaxanga na riagudi ba dila Galili, saing bagula dibagu nga la ba.”

Lipu Wasangamdi Dinaxuya

¹¹ Haingdi tang diluki malau, baing lipu wasangam teladi dila diluxu long sabangia, saing dinaxuya na lipu hananiangamdi yanamid- ingdi mana axadi disok ba. ¹² Lipu hanani- angamdi yanamidingdi digugunia rangua lipu haringindi saing dahau hatumingua. Dulia lipu hauningamdi siang xumana. ¹³ Dibaladi ba, “Aharua bila li: ‘Lipuxindi dinaxu mana dima yambong bungina am gakinu saing da- hanai sangganoa mala.’ ¹⁴ Nabu haruanga li ila sok gabana tangangliania, bing bagula am ga- hamaringia haruanga rangua, bu mauxanganoa xapkang te.” ¹⁵ Binabu lipu wasangamdi daxap sianga saing disu mana lipu yayamdi haruan- gadinga. Baing naxuyanga baguli oti mauli liwe mana Yudadi, saing dinaxuya hatatauyu.

Haruanga Soxingam

¹⁶ Baing lipudi dinaxu mana 11 dila titia Galili, dila bimbia Yesu baladi ba dila mana ba. ¹⁷ Dibagu, baing disabu mana, ne teladi hatumingading luwa. ¹⁸ Baing Yesu ma ranguadi saing baladi ba, “Tibugu ulia nga haringinga bu ngawa etua mana axamang longgalo mana long xaiya xaung titia. ¹⁹ Binabu, ala atubatuba haruangagua mana numanuma longgalo bu disok lipudi dinaxu manga. Asuguadi mana Tibugu, Garanoa xaung Aningonoa tung yad- ingdi. ²⁰ Atubatubadi ba disu mana haruanga longgalo ngahanaunauang manadi ba. Bagu maxung sibuna bagula ngawa ranguang bung- ingbunginalo, laing xaidap subinganoa.”

Urana Xuana
The New Testament and portions of the Old
Testament in the Mato Language of Papua New
Guinea
Nupela Testamen na sampela hap Oldpela Testamen
long tokples Mato long Niugini

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mato

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-12-13

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 31 Aug 2022

55f62369-23de-5cfa-956d-f88a05cead65